

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

Judita Čepulytė

APLINKOS POLITIKA LIETUVOJE: SUBJEKTYVIŲ
VERTINIMŲ IR MAKRORODIKLIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

doc. dr. Aistė Balžekienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU
Instituto direktorė
( ) Doc. dr. Audronė Telešienė
(2016-01-)

**APLINKOS POLITIKA LIETUVOJE: SUBJEKTYVIŲ VERTINIMŲ IR
MAKRORODIKLIŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Baigiamasis magistro projektas

Socialinė politika (Kodas 621L40002)

Vadovas

( ) Doc. dr. Aistė Balžekienė
(2016-01-)

Recenzentas

( ) Doc. dr. Audronė Telešienė
(2016-01-)

Projektą atliko

( ) Judita Čepulytė
(2016-01-07)

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Judita Čeputytė
Socialinė politika, II kursas

Aplinkos politika Lietuvoje: subjektyvių vertinimų ir makrorodiklių lyginamoji analizė

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-07

Kaunas

Patvirtinu, kad mano Juditos Čeputytės baigiamasis magistro projektas tema „Aplinkos politika Lietuvoje: subjektyvių vertinimų ir makrorodiklių lyginamoji analizė“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame projekte nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį projektą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Čepulytė, Judita. *Environmental Policy In Lithuania: Comparative Analysis Of Subjective Evaluations And Macro Indicators*. Master's thesis in Social Policy/ supervisor assoc. prof. Aistė Balžekienė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Social sciences, social policy

Key words: environmental policy, macro indicators, public opinion

Kaunas, 2016. 82 p.

SUMMARY

The need for environmental policy was created because of problems caused by human impact upon environment. Environmental policy is an important part of social policy because of aspiration for sustainable development goals, human needs and rights. The main aim of this Master thesis is to analyse subjective evaluations of environmental policy and to compare them with environmental policy macro indicators. The thesis addresses the following issues: how Lithuanian people are evaluating the environmental policy in certain time period and how these evaluations are related to objective environmental policy macro indicators?

This project analyses theoretical perspectives such as: human and nature relationships, environmental policy as a part of social policy, environmental policy development in Lithuania and European Union, institutional framework of environmental policy, importance of sustainable development, meaning of NGOs in environmental policy, social construction of public opinion about environmental policy and international measurements of environmental condition.

Consequently, empirical research of this project has been done by analysing representative public opinion surveys from International Social Survey Program "Social Policy"(I, II, III, IV) researches conducted in 2010, 2011, 2012 and 2013. Meanwhile environmental policy macro indicators that are used for comparison with subjective evaluations are collected from different databases like: Environmental Performance Index, Human Development Index, World Bank, etc.

From various fields of environmental policy, Lithuanian people are most satisfied by the conservation of biological diversity in Lithuania and the most dissatisfied about the ability to obtain accommodation in the country. On the other hand, from 2010 till 2013 Lithuanian people became more positive about environmental policy in the country.

The empirical research showed that subjective environmental policy evaluations in Lithuania depend on people's income, social class, place of residence, satisfaction of household, living environment, ability to gain education, communication with other people and health. Comparison of subjective evaluations with environmental policy macro indicators showed that in most cases indicators of environmental situations are increasing in Lithuania as well as subjective environmental policy evaluations. Nevertheless, there are some discrepancies comparing public opinion with real situation. People are becoming more positive about living conditions, but macro indicators have shown that conditions have worsened. Furthermore, people are more satisfied about the conservation of biological

diversity in the country but the list of endangered species continues to grow every year as well as the use of sanitary protection in the forests. One of the goals of this Master thesis is to find out if subjective evaluations reflect macro indicators. Some of the macro indicators imply that the real situation worsened, but people's subjective evaluations about the same topic became better. In this case the problems would not be solved because individuals would not consider it as real problems any longer. Thus research showed that in most cases subjective environmental policy evaluations reflect macro environmental indicators.

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	8
IŽANGA.....	9
1. TEORINIAI APLINKOS POLITIKOS PAGRINDAI.....	13
1.1 Aplinkos apsaugos reikšmė visuomenėje.....	13
1.2 Aplinkos politika kaip socialinės politikos sritis.....	15
1.3 Aplinkos politikos formavimosi principai.....	18
1.3.1 Darnaus vystymosi koncepcija	19
1.3.2 Svarbiausi aplinkos politikos raidos etapai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje	21
1.3.3 Aplinkos būklės tarptautiniai matavimo įrankiai.....	25
1.3.4 Institucinė Lietuvos aplinkos politikos sąranga.....	28
1.3.5 Nevyriausybinių organizacijų Lietuvos aplinkos apsaugoje	30
1.4 Viešoji nuomonė apie aplinkos politiką.....	32
2. LIETUVOS GYVENTOJŲ APLINKOS POLITIKOS VERTINIMŲ IR APLINKOS POLITIKOS MAKRORODIKLIŲ LYGINAMOSIOS ANALIZĖS METODIKA	35
2.1 Tyrimo metodikos pagrindimas	35
2.2 Kintamieji ir kintamųjų grupės	37
3. LIETUVOS GYVENTOJŲ APLINKOS POLITIKOS VERTINIMŲ IR MAKRORODIKLIŲ TYRIMO REZULTATAI	41
3.1. Subjektyvus aplinkos politikos vertinimas kitų socialinės politikos sričių kontekste	41
3.2. Aplinkos politikos įgyvendinamų tikslų subjektyvūs vertinimai.....	43
3.3. Aplinkos politikos aktualijos ir Lietuvos gyventojų vertinimai.....	48
3.4. Subjektyvus pasitenkinimas gyvenimo sąlygomis Lietuvoje.....	51
3.5. Veiksniai, darantys įtaką subjektyviam aplinkos politikos vertinimui	52
3.6. Aplinkos politikos makrorodikliai	57
3.7. Lietuvos gyventojų subjektyvių aplinkos politikos vertinimų ir aplinkos politikos makrorodiklių palyginimas	59
IŠVADOS.....	73
REKOMENDACIJOS.....	75
LITERATŪRA.....	76
PRIEDAI.....	82

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Aplinkos politika – socialinės politikos sritis.....	16
2 pav. Socialinės politikos sričių tematika	17
3 pav. Aplinkos politikos formavimosi etapai	18
4 pav. Darnaus vystymosi koncepcija	19
5 pav. „Žodžių debesis“ iš Lietuvos Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos.....	21
6 pav. Aplinkosauginių pasiekimų indeksas. Lietuvos duomenys.....	26
7 pav. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos padaliniai	29
8 pav. Aplinkos apsaugos NVO geografinis išsidėstymas Lietuvoje.....	32
9 pav. Darbotvarkės sudarymo schema.....	33
10 pav. Kintamųjų grupės ir kintamieji.....	40
11 pav. Lietuvos gyventojų subjektyvus socialinės politikos sričių vertinimai, 2013, N=1194.....	42
12 pav. Lietuvos gyventojų socialinės politikos sričių finansavimo vertinimai, 2010, N=1023	43
13 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie visiems sudaromas palankias sąlygas apsirūpinti būstu, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187	44
14 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie saugomą biologinę įvairovę, gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdį, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187	45
15 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187	46
16 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie tinkamą, švarią, sveiką aplinkos kokybę, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187	46
17 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie gyventojų, jų turto saugumo užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187	47
18 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė dėl griežtesnių įstatymų pramonei, 2010 m. N=1023.....	48
19 pav. Su aplinkos politika susijusios aktualijos 2010 m. N=1023.....	48
20 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl privalomos daugiabučių namų renovacijos, 2010 m. N=1023; 2012 m. N= 1187;	49
21 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl naujos atominės elektrinės statybos, 2012 m. N= 1187	50
22 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl skalūnų dujų gavybos, 2013 m. N=1194.....	50
23 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamuoju būstu, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2013 m. N=1194.....	51
24 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2013 m. N=1194.....	51
25 pav. Pasikliautiniai intervalai: apmokamas darbas	53
26 pav. Pasikliautiniai intervalai: tautybė	53
27 pav. Pasikliautiniai intervalai: pajamų grupės.....	54
28 pav. Vidurkių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	55
29 pav. Veiksniai, darantys įtaką aplinkos politikos vertinimui	57
30 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas aplinka ir teršalų emisija į aplinkos orą.....	60
31 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir EPI indeksas.....	60
32 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir ŽSRI indeksas	61
33 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir geriamo vandens prieinamumas...	62
34 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas būstu ir būsto problemos	63
35 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei nelegalūs statiniai	64

36 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei sanitarinės apsaugos naudojimas	64
37 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei išdeginti plotai	65
38 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei miškų plotas	66
39 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei medžių defoliacija	67
40 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie galimybes įsigyti gyvenamąjį būstą ir būsto kainų pokytis	67
41 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie privalomą daugiabučių namų renovaciją ir renovuotų namų skaičius	68
42 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie gyventojų, jų turto saugumo užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju bei individualus draudimas	68
43 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius bei AEI išteklių dalis bendrame šalies energijos balanse.....	69

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Aplinkos politikos veiksmų programos ir jų pagrindiniai prioritetai ES.....	22
2 lentelė. Svarbiausi Lietuvos aplinkos politikos raidos etapai iki įstojimo į ES	23
3 lentelė. Šalių sąrašas, pagal EPI indeksą	27
4 lentelė. Svarbiausi su aplinkos apsauga susiję Lietuvos žingsniai nuo 1957 metų.....	28
5 lentelė. Aplinkos apsaugos NVO Lietuvoje	31
6 lentelė. Kintamųjų bazė.....	37
7 lentelė. Aplinkos politikos makrorodiklių duomenų bazė	57
8 lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės saugojimą ir nykstančios rūšys	65
9 Lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius bei dolomito gavyba	70
10 lentelė. Aplinkos politikos subjektyvių vertinimų ir makrorodiklių palyginimas	70

IŽANGA

„Pastaraisiais dešimtmečiais prieštaravimai tarp žmogaus veiklos ir gamtos tapo viena aktualiausių socialinių ir ekonominių problemų“ (Baltrėnas ir kt., 2008: 9). Juk „išibėgėjus industrinei pažangai, žmonės nudžiugo pajutę, kad naujos technologijos gali suteikti neribotą laisvę gaminti civilizacijai naudingus daiktus ir juos naudoti“ (Pyragas ir kt., 2006: 5). Žemės išteklių dėka žmonių populiacija yra didesnė, pagal bendrą tendenciją „žmonių skaičius Žemėje vis dar tebeauga eksponentiškai“ (Baltrėnas ir kt., 2008: 39). Taip pat žmonių populiacija yra turtingesnė ir sveikesnė nei kada anksčiau. Tačiau galima išvelgti paradoksą: viena vertus, tai yra laimėjimas žmonijos atžvilgiu, antra vertus, didėjant populiacijai auga poreikiai, plečiasi miestų plotai, auga vartotojų skaičius, naudojama vis daugiau neatsinaujinančių žemės resursų. Kertami miškai, į aplinką patenka vis daugiau išmetamųjų dujų ir kt. Dėl šių priežasčių atsiranda nenumatytos rizikos, kurios paliečia kiekvieną žmogų ir palieka antspaūdą žmonių kasdieniniame gyvenime. Vadinamosios rizikos, tam tikra prasme, yra skirstomos į dvi dalis: „natūralus“ aplinkosauginių problemų procesas (žemės drebėjimai, potvyniai) ir žmogaus sukeltos aplinkosauginės problemos (klimato kaita, jūros lygio kilimas, biologinės įvairovės mažėjimas (Smith, 2013)).

Aplinkosauginių problemų egzistavimas iššaukia poreikį priimti nutarimus šių problemų sprendimui, todėl aplinkos valdymas pamažu vis labiau įtraukiamas į politikos darbotvarkes visame pasaulyje, įskaitant ir Lietuvą. „Pasaulio raidą, sukūrusią globaliųjų aplinkos kaitos problemų, dabar stengiamasi pakreipti labiau tausojančia kryptimi“ (Pyragas ir kt., 2006:257). Dar 1957 metais priimtoje Europos ekonomikos bendrijos steigimo sutartyje nebuvo nuostatų dėl aplinkos, tačiau „1972 m. bendrijos valstybių narių vadovų pranešime buvo pabrėžta, kad pagal Europos tradicijas ypatingas dėmesys turi būti skiriamas gyvenimo kokybės lygio gerinimui, neekonominėms vertybėms ir aplinkos apsaugai. 1973 m. buvo priimta Pirmoji bendroji aplinkos veiksmų programa“ (Ragulskytė-Morkuvienė, 2005). Tai galima laikyti Europos aplinkos politikos pradžia. Kalbant apie Lietuvą, „iki Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo buvo įtvirtintas sovietinis gamtos apsaugos santykių teisinimo reguliavimo modelis, kuriam būdinga valstybinė gamtos objektų nuosavybė. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, gamtos apsaugos padėtis buvo vertinama blogai“ (Ragulskytė-Markovienė, 2005: 106-107). Egzistavo tokios ekologinės problemos: aukštas vandens, oro užterštumo lygis ir kt.

Palaipsniui Lietuva pradėjo derinti savo teisinę ir politinę sistemą su Europos Sąjunga. 1998 m. buvo patvirtinta Aplinkos apsaugos teisės normų derinimo su Europos Sąjungos reikalavimais strategija. Tai paskatino gerinti ekonominius, ekologinius bei socialinius veiksmus šalyje. Lietuvos aplinkos apsaugos sistemoje pradėjo rasti tarptautinis bendradarbiavimas, pavyzdžiui, 1990 m. – Susitarimas tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės dėl bendradarbiavimo aplinkos apsaugos srityje, 2006 m. – Lietuvos Respublikos ir Europos vidutinės trukmės orų prognozių

centro bendradarbiavimo susitarimas, 2011 m. – Lietuvos Respublikos ir Europos meteorologinių palydovų eksploatacijos organizacijos (EUMETSAT) susitarimas dėl valstybės bendradarbiavimo ir daugelis kitų (Lietuvos Respublikos Aplinkos Ministerija, 2015). Viena vertus, galima daryti prielaidą, kad aplinkos politikos įgyvendinimo, vystymosi spektras plečiasi, priimant vis daugiau palankesnių sprendimų ekologiniu atžvilgiu. Antra vertus, kyla klausimas: kokia yra visuomenės narių nuomonė apie šalyje vykdomą aplinkos politiką ir kiek visuomenės narių nuomone ši politika yra reikšminga? Atsakymas į šį klausimą yra aktualus kiekvienam Lietuvos piliečiui, kuriam rūpi, kokioje aplinkoje jis gyvena. Turima omenyje, ne tik pati ekologinė aplinka tiesiogiai, bet ir politinė aplinka, kuri tiesiogine ir netiesiogine prasmėmis daro poveikį žmones supančiai ekologiškai aplinkai.

Šio baigiamojo magistro projekto pagrindinė idėja yra ištirti, kaip Lietuvos gyventojai vertina, ne aplinkos kokybę, o būtent pačią aplinkos politiką. Įdomu yra tai, kad žmonių vertinimai gali reikšmingai skirtis nuo realios situacijos (aplinkos politikos makrorodiklių). Svarbu yra tai, kad aplinkos politikos objektyvūs rodikliai gali parodyti problemines aplinkos politikos sritis, kai tuo tarpu gyventojai gali jas vertinti labai gerai. Tokiu atveju susiduriama su problema, jog nepaisant problemos realaus egzistavimo, gyventojai tai vertina gerai, tokiu atveju nelieka poreikio šioms problemoms spręsti.

Atliekamas projektas yra nauja ir nenagrinėta tema Lietuvoje. Pirmiausia, Lietuvos aplinkos apsaugos tematika yra apskritai retai analizuojama socialinės politikos kontekste. Socialinės politikos lauke galima rasti tyrimų apie darbo rinką, pavyzdžiui, Brazienės, Šalkauskaitės (2012), Moskvinos (2008) ir kitų mokslininkų. Plačiai analizuojamos ir tokios socialinės politikos sritys, kaip šeimos ir sveikatos politika (pavyzdžiui, Jovarauskienės (2014), Kavoliūnaitės-Ragauskienės (2012) ir daugelio kitų mokslininkų darbuose). Tačiau aplinkos politika lieka šių temų užnugaryje. Antra, sociologai nagrinėdami aplinkos apsaugos klausimus, orientuojasi į viešąją nuomonę. Pavyzdžiui, iš komunikacijos perspektyvos aplinkosaugą tiria mokslininkės Telešienė, Jančevskaitė (2013). Žmonių požiūrį į aplinkosaugos problemas tiria Balžekienė (2012). Taip pat Balžekienė, Telešienė, Rinkevičius nagrinėja, kaip žiniasklaidos diskursas siejasi su Lietuvos gyventojų viešąja nuomone (2008). Trečia, užsienio autoriai taip pat orientuojasi į viešosios nuomonės tyrimus. Pavyzdžiui, Blake (2007) tyrinėjo aplinkos politikos sprendimų įtaką kasdieniam žmonių gyvenimui. Taip pat mokslininkės Kollmuss ir Agyeman (2002), nagrinėjusios, kas priverčia žmones elgtis atsakingai ar neatsakingai aplinkosaugos atžvilgiu. Svarbu paminėti ir Lorenzoni, Nicholson-Cole, Whitmarsh (2007) darbus, kuriuose analizuojamas aplinkos politikos veiksmų, susijusių klimato kaitos klausimais Didžiojoje Britanijoje, vertinimas. Taigi panašaus pobūdžio tyrimų, kurie lygintų žmonių subjektyvius aplinkos politikos vertinimus su objektyviais aplinkos politikos makrorodikliais nėra.

Remiantis minėta baigiamojo magistro projekto pagrindine idėja galima kelti **probleminius** klausimus: kokie yra Lietuvos gyventojų subjektyvūs aplinkos politikos vertinimai? Kaip šie vertinimai susiję su objektyviais aplinkos politikos makrorodikliais?

Projekto **objektas** – Lietuvos gyventojų subjektyvūs aplinkos politikos vertinimai; aplinkos politikos makrorodikliai.

Projekto **tikslas** – išanalizuoti Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus ir palyginti su aplinkos politikos makrorodikliais.

Tyrimo tikslui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti aplinkos politikos teorinius aspektus: nustatyti aplinkos politikos vietą socialinės politikos kontekste, aptarti aplinkosaugos reikšmę visuomenėje, aprašyti aplinkos politikos raidą bei sąsajas su šiaandienine politika;
2. Aptarti aplinkos politikos institucinę sąrangą, NVO reikšmę, aplinkos politikos matavimus, rodiklius, viešosios nuomonės apie aplinkos politiką formavimąsi;
3. Parengti empirinio tyrimo metodiką Lietuvos gyventojų subjektyvių nuomonių ir makrorodiklių aplinkos politikos aspektu tyrimui.
4. Atlikti subjektyvių aplinkos politikos vertinimų analizę.
5. Identifikuoti statistinius rodiklius, apibūdinančius aplinkos politikos sritis Lietuvoje.
6. Palyginti Lietuvos gyventojų aplinkos politikos subjektyvius vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais.

Tyrimo metodai. Rengiant baigiamąjį magistro projektą naudoti šie moksliniai metodai: mokslinės literatūros analizė, kiekybinė antrinė duomenų analizė bei palyginimo analizė. Taikant mokslinės literatūros analizę, apžvelgtos aplinkos politikos Lietuvoje formavimosi prielaidos, aplinkos apsaugos raida Lietuvoje, aplinkos politikos institucinė sąrangą, NVO reikšmė, aplinkos politikos kaip socialinės politikos dalis teorinės prielaidos, taip pat darnus vystymasis, aplinkos matavimų ir rodiklių bei viešosios nuomonės formavimosi ypatumų teorinės perspektyvos. Empirinę projekto bazę sudaro reprezentatyvūs Lietuvos gyventojų apklausos duomenys: tarptautinė socialinių tyrimų programa (ISSP) „Socialinė politika“ (I, II, III, IV) bei objektyvūs aplinkos politikos makrorodiklių duomenys, surinkti iš šių šaltinių: aplinkosauginių pasiekimų indeksas, pasaulio bankas, žmogaus socialinės raidos indeksas, Lietuvos statistikos departamentas, aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos geologijos tarnyba, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Aiviks.

Baigiamajame magistro projekte **naudotos** šios **programinės įrangos**: SPSS 20,0 (kiekybinei antrinei duomenų analizei), Microsoft Excel 2013 (duomenų vizualizavimui), Tagxedo (žodžių debesiai).

Projekto **struktūra.** Baigiamojo magistro projekto struktūrą sudaro santrauka anglų kalba, turinys, įvadas, teorinė bei empirinė projekto dalys, išvados, rekomendacijos bei literatūros sąrašas. Šiose projekto dalyse siekiama atskleisti iškeltų uždavinių sprendimus. Pirmoje dalyje aprašomi teoriniai aplinkos politikos aspektai: aplinkos apsaugos reikšmė visuomenėje, aplinkos politika kaip socialinės politikos sritis, aplinkos politikos formavimosi principai, darnaus vystymosi koncepcija, svarbiausi

aplinkos politikos raidos etapai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, aplinkos būklės matavimai, institucinė Lietuvos aplinkos politikos sąranga, NVO Lietuvos aplinkos apsaugoje bei viešosios nuomonės formavimasis. Antroje dalyje pateikiama tyrimo metodologija: pagrindžiama tyrimo metodika, įvardijamas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai. Nusakomas tyrimo metodas, aprašoma tyrimo eiga, sudaroma kintamųjų bazė. Trečioje dalyje – vykdyto tyrimo rezultatai: atlikta Lietuvos gyventojų subjektyvių vertinimų analizė, sudaryta aplinkos politikos makrorodiklių duomenų bazė, palyginti aplinkos politikos subjektyvūs vertinimai su aplinkos politikos makrorodikliais. Projekto pabaigoje pateikiamos išvados bei rekomendacijos.

1. TEORINIAI APLINKOS POLITIKOS PAGRINDAI

Šiame baigiamojo magistro projekto skyriuje pateikiama mokslinės literatūros analizė aplinkos politikos aspektu. Skyrius suskirstytas į keturias dalis. Pirmoje dalyje aptariama aplinkos apsaugos reikšmė visuomenėje, antroje dalyje – aplinkos politika kaip socialinės politikos sritis. Trečioje dalyje aptariami aplinkos politikos atsiradimo ir formavimosi principai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. Paskutinėje šio skyriaus dalyje aprašomi viešosios nuomonės apie aplinkos politiką formavimosi ypatumai.

1.1 Aplinkos apsaugos reikšmė visuomenėje

Norint aptarti aplinkos apsaugos reikšmę, svarbu suprasti šios sąvokos sampratą. Kadangi žmogų supa daugialypė aplinka, kiekvienas šį terminą gali suvokti savaip: tai gali būti jį supanti gamtinė, darbo, namų, gyvenamoji, fizinė ar kt. aplinka. Vis dėlto, gamtinė aplinka yra pati svarbiausia. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas aplinkos apsaugą charakterizuoja kaip aplinkos saugojimą nuo fizinio, cheminio, biologinio bei kitokio neigiamo poveikio, atsirandančio naudojant gamtos išteklius. Plačiąja prasme aplinkos apsauga – tai visuomenės ir valstybės priemonių, užtikrinančių harmoningą visuomenės ir aplinkos sąveikos raidą, visuma“ (Nadzeikienė, 2012: 7). Kalbant apie aplinkos apsaugos reikšmę, svarbus yra gamtinės aplinkos ir žmogaus ryšys.

Žmogaus poveikis aplinkai yra neabejotinas. Pasak R. Juknio (2005: 15) „visa žmonijos istorija tam tikra prasme gali būti traktuojama kaip vis stiprėjančio žmogaus poveikio aplinkai istorija“. Pavyzdžiui, medžioklės epochos laikotarpiu žmogaus „dėka“ buvo naikinami miškai bei stambieji žinduoliai; žemdirbystės epochos laikotarpiu pasireiškė dirvų erozija, dykumų plitimas, organinės atliekos, vandens teršimas; pramonės – aplinkos teršimas, neorganinės ir toksiškos atliekos, kraštovaizdžio niokojimas; informacijos laikotarpiu – spartaus poveikio aplinkai augimas. Taigi veiksniai, kurie turi įtakos aplinkosauginių problemų atsiradimui, yra neabejotinai susiję su žmogaus veikla ir, tuo pačiu, su šalyje vykdoma aplinkos politika. Pavyzdžiui, nepakankamas ekologinis švietimas yra tiesiogiai siejamas su politinėmis priemonėmis arba informacijos sklaida, kuri vėlgi turėtų būti inicijuojama politinės sistemos, įskaitant švietimą, kuris taip pat glaudžiai susijęs su visuomenėje vykdoma politika (Baltrėnas ir kt., 1996).

„Mes nuolat, per ištisus metus vienokiu ar kitokiu būdu veikiame gamtą. Teršiame vandenį, orą, dirvožemį“ (Jankevičius, Stasinas, 2000: 3). Anot McNab (2008: 12): „Žmonės gyvena rizikos kupiname pasaulyje, tad atsitiktinės ir stichinės nelaimės yra neatsiejama mūsų egzistavimo dalis. Sunku patikėti, kad dalį šių nelaimių sukelia pats žmogus“. Knygos „*The short guide to environmental policy*“ (2014) autoriai Snell ir Haq pateikia aplinkosauginių problemų pavyzdžių: 1950 metais smogas Londone, 1967 metais naftos išsiliejimas D. Britanijoje, 1970 metais – rūgštūs lietūs, ozono skylės didėjimas, 1980,

1990, 2000 metais – biologinės įvairovės mažėjimas, klimato kaita. Minimi tokie pavyzdžiai: Prancūziją ištikusi „Amoco Cadiz“ naftos išsiliejimo katastrofa (1978 metais), 1973 metų toksinių atliekų šalinimo skandalas JAV, Niujorke, 1976 metais Seveso katastrofa Italijoje, 1979 metų branduolinės jėgainės nelaimė Pensilvanijoje, JAV, 1984 metų nuodingų dujų pasklidimas Bhopale, Indijoje, 1986 metais įvykusi Černobylio avarija Ukrainoje, 1989 metais vykęs naftos išsiliejimas Aliaskoje, 2010 metais Meksikos įlankoje sprogsi „Deepwater Horizon“ naftos platforma, 2011 metų Fokušimos (Japonija) atominės elektrinės katastrofa, 2013 metų cunamis Filipinuose ir daugelis kitų pasaulį sukrėtusių pavyzdžių.

Lietuva taip pat buvo sukrėsta tokių katastrofų, kaip 1981 metų tanklaivio „Globe Assimi“ avarija, kurios metu išsiliejo mazutas. Tai padarė žalą kopoms bei ekosistemai (Olenin, Daunys, 2004). 1989 metais „Jonavos gamybiniame susivienijime „Azotas“ įvyko avarija, kurios metu išsiskyrusios nuodingos medžiagos pakenkė Jonavos ir gretutinių rajonų gyventojų sveikatai. Sprogus įmonės izoterminei saugyklai į aplinką išsiliejo 7500 tonų skysto, greitai garuojančio, amoniako“ (Mačiulytė, Jankauskas, 2015). „Vykstančios aplinkosauginės katastrofos pasaulyje sukėlė visuomenės susidomėjimą supančia aplinka bei susirūpinimą žmogaus įtaka gamtai“ (Snell, Haq, 2014: 2-3). Atkreipiamas dėmesys į tai, kad ekologinės katastrofos skatina visuomenę, politinius veikėjus imtis priemonių, kurios padėtų šias problemas išspręsti. Bėgant laikui vis labiau auga aplinkos apsaugos reikšmė, kuri anot Becker (2000: 13): „tapo viena svarbiausių mūsų laikų temų. Beveik nebėra jos nepaliestų gyvenimo sričių“. Augantis pramoninkų skaičius pastūmėjo politikus ir piliečius įdėti daugiau pastangų, kad būtų išlaikyta nepažeista aplinka, todėl žmogaus ir gamtos ryšys aplinkos apsaugos problemų plotmėje auga toliau tiek vietiniu, tiek ir globaliu mastu.

Žmogus ir gamta sąveikauja daugeliu skirtingų būdų. Pavyzdžiui, nauji pastatai ar kitaip išnaudoti žemės sklypai yra ekonomikos, ekologijos, urbanizacijos bei industrializacijos sąveika. Dabartiniai iššūkiai – klimato kaita, demografinių rodiklių kaita, greita miestų plėtra – komplikuoja darnų aplinkos bei žmogaus ryšį. Žmogaus gyvenimo ciklą tradiciškai sudaro tokie etapai: gimimas, išsilavinimo įgijimas, šeimos (tėvų) palikimas, darbas, nuosavo ekonominio gerbūvio kūrimas (namo statyba), šeimos kūrimas, išėjimas į pensiją, mirtis (Klein, Muller, 2015). Kiekviena minėta žmogaus gyvenimo fazė daro įtaką žemės resursams bei gamtai. Pavyzdžiui, viena vertus, naujo namo statyba daro įtaką ekonominiams ir socialiniams reiškiniams. Ekonominiai reiškiniai: perkamoji galia, išnaudojami tušti žemės sklypai, mokami mokesčiai valstybei, statant namą reikalinga darbo jėga, sukuriamos darbo vietos ir pan. Socialiniai reiškiniai: socialinė padėtis, kaimynystė, prekybos centrai, esantys šalia ir t.t. Antra vertus, naujo namo statyba gali reikšti naujos gyvenvietės kūrimą, t. y. urbanizaciją. Namui apšildyti reikalingas kuras, namo statybai, apdailai, baldams naudojami naftos, medienos ir kiti žemės resursų produktai. Taigi, kiekvieną žmogaus veiksmą lydi santykis su aplinka.

Galima rasti platų spektrą teorinių paradigmu, kurios skirtingais kriterijais analizuoja, kas veikia žmonių mąstymą ir priverčia juos elgtis vienaip ar kitaip. Pavyzdžiui, sistemų teorija, kai „visuma yra daugiau nei jos elementų suma; visi elementai veikia vienas kitą; yra grįžtamasis ryšys, kuris įgalina sistemos reguliavimą; esminių principų visuma, tinkanti visoms sistemoms, nepriklausomai nuo jos elementų kilmės ir jų tarpusavio ryšio“ (Vaicekauskienė, 2009: 183). Aplinkos aspektu ši teorinė paradigma orientuojasi į individų, grupių, organizacijų abipusį ryšį su gamta. Psichodinaminė teorija analizuoja, kaip paties žmogaus pirminiai poreikiai, emocijos motyvuoja jo elgesį, o socialinio išmokymo teorijos autoriai atkreipia dėmesį į tai, kokią įtaką žmogaus gyvenime turi jį supanti socialinė aplinka. Iš jį supančios socialinės aplinkos asmuo įgauna žinių ir suvokimą apie ekologinę aplinką. Galima daryti prielaidą, kad žmogaus suvokimą apie gamtą lemia keli pagrindiniai veiksniai (Agyeman ir Kollmuss, 2002):

1. Vaikystės patirtis gamtinėje aplinkoje;
2. Sukonstruotas asmeninis žinojimas;
3. Įvairios organizacijos;
4. Socialiniai veikėjai (draugai, šeima, mokytojai).

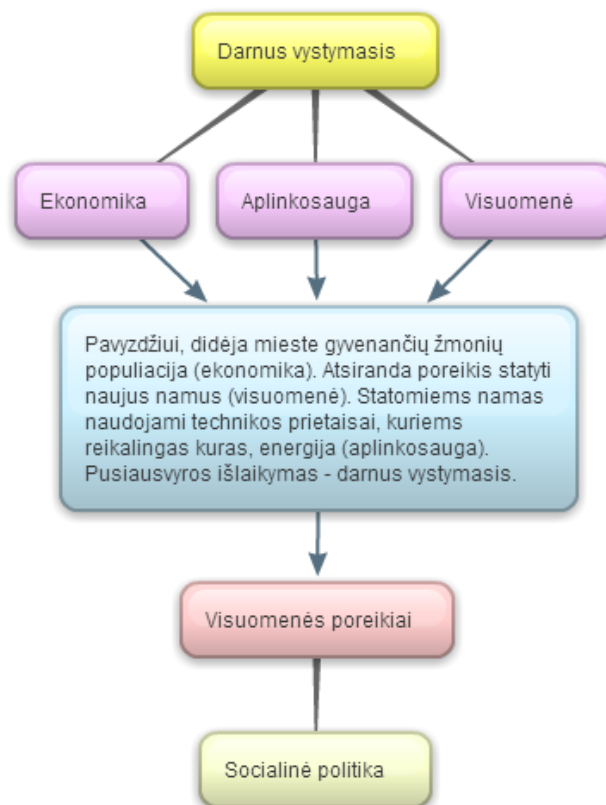
Apskritai žmogus yra sudėtingas organizmas, todėl rasti vieną būdą, kuris kaip taisyklė paaiškintų žmogaus elgesį, mąstymą yra tiesiog neįmanoma. Atitinkamai sunku nusakyti, kas nulemia vienu žmonių antropocentrinę požiūrį į gamtą, kai žmogus yra „kūrėjas“. Jis yra aukščiau nei kiti biologiniai organizmai dėl šių priežasčių: turi kultūrą, mąsto, yra mitybos grandinės viršūnėje (Čekanavičius, 2015). Nemažiau sudėtinga paaiškinti, kodėl kai kurie žmonės mąsto holistiškai, kai manoma, kad „žmogaus poreikiams ir interesams neturėtų būti priskiriama aukščiausia ir išskirtinė vertė bei svarba. Tai požiūris, kuris akcentuoja, kad visų apmąstymų centras yra gamta savaime, o ne bet kuri individuali rūšis (o ypač *homo sapiens* rūšis)“ (Broga, 2015). Abiem atvejais, pravartu paminėti, kad nepaisant skirtingų nuomonių, aplinkosauginės problemos iš tiesų egzistuoja ir tai vienaip ar kitaip paliečia kiekvieną pasaulio gyventoją. Vieni nuo to nukentčia tiesiogiai (nuo potvynių, žemės drebėjimų nukentėję žmogiškieji išteklių, nekilnojamas turtas, verslo įstaigos ir pan.), kiti netiesiogiai, pavyzdžiui, finansinė parama nukentėjusiems, politiniai sprendimai, mokesčiai ir t.t. Akivaizdu, kad bet kuriuo atveju, aplinkosauginių problemų egzistavimas padaro mažiau ar daugiau žalos, bet kuriam pasaulio gyventojui, o gamtos apsauga yra „viena svarbiausių mūsų gyvenimo sričių“ (Jankevičius, Stasinas, 2000: 3), todėl aplinkos politikai turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys socialinių problemų lauke.

1.2 Aplinkos politika kaip socialinės politikos sritis

Siekiant pagrįsti, kad aplinkos politika yra socialinės politikos dalis, dėmesys kreipiamas į socialinės politikos sampratą. „Socialinė politika – valstybės instrumentas, kuris kuria visuomenės gerovę, atsižvelgiant į žmogaus teises ir visuomenės poreikius“ (Vaidelytė, 2007: 96). Kadangi vienas iš kriterijų yra žmogaus teisės, tai būtina atkreipti dėmesį į Lietuvos Respublikos Konstituciją.

Atsižvelgiant į pagrindinį Lietuvos įstatymą - svarbiausios nuostatos, kurios skirtos aplinkos apsaugai yra 53 ir 54 straipsniuose. Lietuvos Respublikos „Konstitucijos 54 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinta: „Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių“. Šioje normoje yra suformuluotas vienas iš valstybės veiklos tikslų – užtikrinti žmonių teises į sveiką ir švarią aplinką“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2015). Anksčiau minėta, kad socialinė politika, kaip valstybės instrumentas, kuria visuomenės gerovę atsižvelgiant į žmogaus teises. Tuo atveju pažymima, kad viena iš žmogaus teisių Lietuvoje yra – teisė į sveiką ir švarią aplinką. Tokiu principu galima daryti išvadą, kad aplinkos apsauga yra viena iš socialinės politikos sričių.

Atkreiptinas dėmesys, kad socialinės politikos apibrėžime minima, jog visuomenės poreikiai yra vienas iš socialinės politikos aspektų. Atsižvelgiant į tai aptariama darnaus vystymosi koncepcija. Darnus vystymasis - „tai vystymasis, tenkinantis žmogaus reikmes dabar, neapribojant ateities kartų galimybių tenkinti savąsias“ (Elliot, 2006: 10). Darnaus vystymosi idėja yra tokia: išsaugoti Žemės planetą ateities kartoms, racionaliai naudoti ir gausinti gamtos išteklius. Anot Elliot (2006), darnaus vystymosi komponentai yra trys: visuomenė, ekonomika, aplinkosauga. Kai šios sritys veikia kartu nedarydamos žalos aplinkai, tai suprantama kaip kompromisas (žr. 1 pav.).

1 pav. Aplinkos politika – socialinės politikos sritis
Šaltinis: sudaryta autorės

Kadangi šio baigiamojo magistro projekto vienas iš uždavinių yra palyginti Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais, tai dėmesys

atkreipiamas į aplinkos politikos makrorodiklių duomenų bases. Nors su aplinkos politika susijusių (pasauliniu lygiu) šaltinių yra daug, pavyzdžiui, Jungtinės Tautos, Europos Komisija. Šio projekto tikslui įgyvendinti buvo naudojamos tokios duomenų bazės: Aplinkosauginių pasiekimų indeksas, Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos geologijos tarnyba, Lietuvos Respublikos Energetikos ministerija, Aiviks – šios statistikos duomenų bazės yra tiesiogiai susijusios su aplinkos politika, todėl toliau šioje projekto dalyje jos nebus akcentuojamos. Vis dėlto, baigiamojo magistro projekto analizei atlikti taip pat naudojamos ir kitos duomenų bazės: Pasaulio bankas, Žmogaus socialinės raidos indeksas, Lietuvos statistikos departamentas. Šios duomenų bazės toliau bus naudojamos, kaip pagrindas, grindžiant aplinkos politikos lygiavertį vaidmenį kitų socialinės politikos sričių kontekste.

Siekiant nusakyti socialinę padėtį šalyse, Pasaulio banko, Žmogaus socialinės raidos, Lietuvos statistikos departamento archyvuose galima rasti platų spektrą statistikos duomenų. Tačiau to nepakanka įrodant, kad aplinkos politika yra socialinės politikos dalis. Dėl tos priežasties pateikiamas 2 paveikslas iš A. Telešienės atliktos socialinės politikos operacionalizacijos, kai buvo palygintos „reikšmingiausios regioninės ar pasaulinės organizacijos – Europos Komisija, Jungtinės tautos, Pasaulio bankas, EBPO (OECD) ir nustatyta, kad pasikartojančios ir svarbiausios su socialine politika susijusių tyrimų kryptys yra šios“ (Telešienė, LiDA, 2015) (žr. 2 pav.).

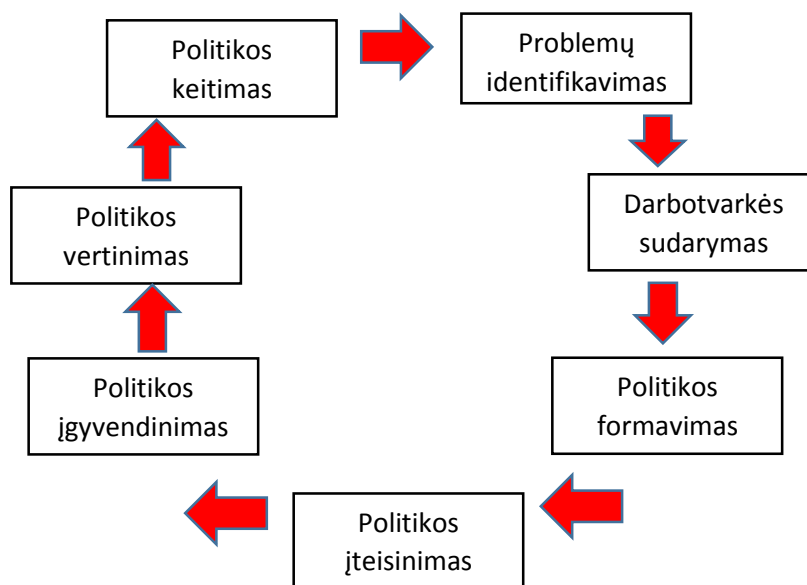

2 pav. Socialinės politikos sričių tematika
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis A. Telešiene

Kaip galima pastebėti iš aukščiau pateikto paveikslo (žr. 2 pav.) aplinkos politika yra įtraukiama į socialinės politikos tyrinėjimo sritis. Galima daryti išvadą, kad aplinkos politika yra viena iš socialinės politikos sričių dėl tokių priežasčių: žmogaus teisių, visuomenės poreikių, darnaus vystymosi bei dėl aplinkos politikos siejimosi su socialinės politikos nagrinėjamų problemų lauku.

1.3 Aplinkos politikos formavimosi principai

Kalbant apie aplinkos politikos formavimą, išskiriami du pagrindiniai aplinkos apsaugos politikos raidos būdai. Pirmasis – „iš apačios į viršų“ (kai aplinkos problema yra svarbi nacionaliniu lygiu ir tampa svarbi kelioms valstybėms) bei „iš viršaus į apačią“ (kai valstybės imasi politinių veiksmų, nors konkreči aplinkosauginė problema dar nepasireiškusi nacionaliniu lygiu). Nagrinėjant detaliau, gali būti išskiriami septyni aplinkos politikos formavimosi etapai (žr. 3 pav.):

3 pav. Aplinkos politikos formavimosi etapai
Šaltinis: Venckus, 2012

Pirmasis etapas – problemų identifikavimas – vienas svarbiausių, nes nuo šio etapo priklauso, kokia bus sudaryta darbotvarkė problemai spręsti. Kai sudaroma politikos darbotvarkė, tuomet formuojama politika, ji įteisinama ir įgyvendinama. Vėliau politika vertinama ir, esant poreikiui, parengiamas politikos keitimo planas.

„Pagrindinės aplinkos politikos atsiradimo priežastys siejamos su sparčiu ekonominiu augimu, pramonine tarša, aplinkos problemų pokyčių kaita nuo vietinių iki regioninių ir globalių problemų, taip pat didėjantis suvokimas, kad Žemės ekologinis talpumas yra ribotas bei poreikis reguliuoti aplinkos, kaip viešosios gerybės, ir visuomenės bei ekonomikos santykius“ (Dagiliūtė, 2012). Pažymėtina, kad aplinkos apsauga tapo politikos sritimi dėl aplinkos apsaugos katastrofų, kurios minėtos ankstesniame skyriuje. Tai paskatino visuomenę susimąstyti. Taip pat svarbu paminėti, kad nuo 1960 m. tarptautinis susirūpinimas pasaulinėmis aplinkosauginėmis problemomis išaugo. Apie tai galima spręsti iš vis labiau didėjančio pasaulinio masto konferencijų šia tematika skaičiaus. Pavyzdžiui, 1968 m. vyko konferencija dėl racionalaus žemės išteklių naudojimo, 1979 m. – konvencija dėl oro taršos, 1987 m. – „mūsų bendra ateitis“ ir t.t. Šis susirūpinimas, bent iš dalies, pradėjo brandinti jauną, kritiškai mąstančią, aktyvią kartą, kuriai, norint būti išgirstai, reikėjo susivienyti. Tokiu principu pradėjo burtis judėjimai, kurie vėliau

pasiekė ir politinį lygmenį. Pirmosios šalys Europoje, kurios aplinkos politiką įtraukė į savo politines sistemas buvo Didžioji Britanija, Vokietija, Švedija, Prancūzija (Snell ir Haq, 2014). Vis dėlto, vienas iš svarbiausių aplinkos apsaugos tapimo politika etapų yra darnus vystymasis (Roberts, 2004).

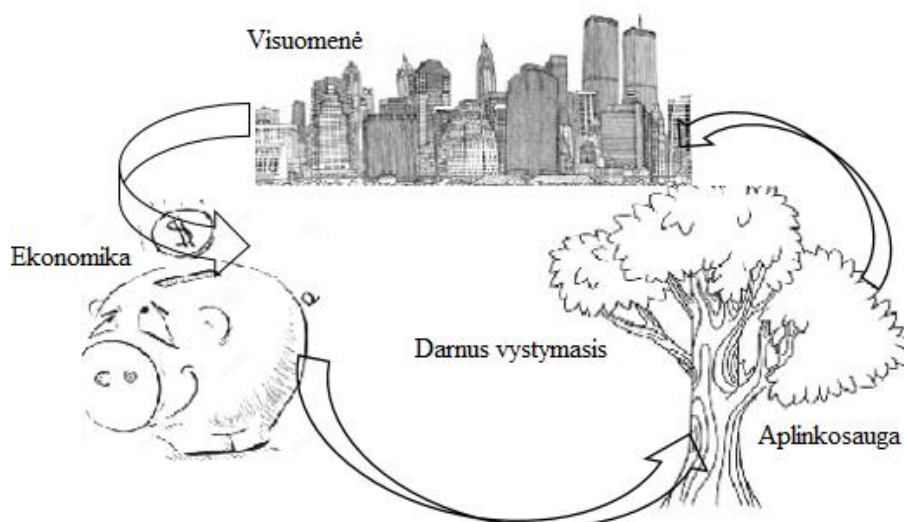
1.3.1 Darnaus vystymosi koncepcija

Kaip aptarta anksčiau, darnus vystymasis „traktuojamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neviršijant leidžiamųjų poveikio aplinkai ribų“ (Baltrėnas ir kt., 2008: 514).

Pagrindinės darnaus vystymosi atsiradimo priežastys yra šios:

- 1962 m. – knyga „Tylusis pavasaris“;
- 1972 m. – ataskaita „Augimo ribos“;
- 1972 m. – Stokholmo konferencija;
- 1980 m. – Pasaulio apsaugos strategija;
- 1987 m. – ataskaita „Mūsų bendra ateitis“ ;
- 1992 m. – Rio de Žaneiro konferencija, kai darnus vystymasis tampa pagrindine ilgalaikę strategija (Vėbra, 2008).

Darnaus vystymosi pagrindiniai principai yra rūpinimasis aplinka ir ateitimi, bendradarbiavimas tarp skirtingų sektorių tarptautiniu mastu. Darnus vystymasis apima gyvenimo kokybės gerinimo idėjas, lygybės bei teisingumo principus. Taip pat akcentuojama visuomenės reikšmė priimant svarbius sprendimus. Anot Elliot (2006), darnaus vystymosi komponentai yra trys: visuomenė, ekonomika, aplinkosauga. Kai šios sritys veikia kartu nedarydamos žalos aplinkai, tai suprantama kaip kompromisas (žr. 4 pav.).

4 pav. Darnaus vystymosi koncepcija
Šaltinis: sudaryta autorės

Pasak Snell ir Haq (2014) vienas iš normatyvių darnaus vystymosi principų yra bendra, bet skirtinga atsakomybė. Kiekviena šalis, atsižvelgdama į savo nacionalinę situaciją, siekia imtis priemonių, tačiau derina savo veiksmus platesniame kontekste, pavyzdžiui, su Europos Sąjunga. Lietuva 2003 m. patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją. Šioje strategijoje buvo išdėstyti prioritetai ir principai, kurie atitiko nacionalinius šalies interesus bei Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategijos prioritetus. Pagrindiniai strategijos prioritetai yra tausojamasis vartojimas ir vystomasis bendradarbiavimas. Taip pat svarbūs veiksniai: nuosaikus, darnus ūkio sektorių ir regionų ūkio vystymasis; regionų gyvenimo lygio skirtumo mažinimas, išsaugant jų savitumą; ūkio šakų poveikio aplinkai mažinimas; pavojaus žmonių sveikatai mažinimas; pasaulinės klimato kaitos ir jos padarinių švelninimas; biologinės įvairovės apsauga; nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas. Darnaus vystymosi strategija apima bene visas šalyje esančias sritis, įskaitant visuomenės švietimą, mokslinių tyrimų vaidmens didinimą ir pan. (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011).

„Lietuvos darnaus vystymosi strateginiai prioritetai ir principai išdėstyti atsižvelgiant į nacionalinius Lietuvos interesus, savitumą, ES darnaus vystymosi strategijos, kitų programinių dokumentų nuostatas“ (Baltrėnas ir kt., 2008: 515). Anot Juknio (2005: 315) Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai yra: „pagrindinių ūkio šakų poveikio aplinkai mažinimas, veiksmingesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas, pavojaus žmonių sveikatai mažinimas, pasaulio klimato kaitos ir jos pasekmių švelninimas, veiksmingesnė kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, švietimo ir mokslo vaidmens didinimas, Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas, nuosaikus ir suderintas ekonomikos augimas bei skirtumų tarp regionų gyvenimo lygio sumažinimas“. Lietuvos darnaus vystymosi strategija pateikiama 5 paveiksle. Šiame paveiksle yra vizualiai pateikta, kas akcentuojama darnaus vystymosi strategijoje. Sudaromas „žodžių debesis“, kuris sukurtas naudojantis „Tagxedo¹“ programa. Ši programa atrenka dažniausiai pasikartojančius žodžius juos padidinant kitų žodžių fone. Programos pagalba galima „išmesti“ nereikšmingus žodžius, kaip: ir, kad, todėl ir pan. ir palikti, tik esminius žodžius. „Žodžių debesį“ galima sudaryti iš įvairaus pobūdžio duomenų.

---

¹ Šaltinis: <http://www.tagxedo.com/app.html>

5 pav. „Žodžių debesis“ iš Lietuvos Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos
Šaltinis: sudaryta autorės, naudojantis „Tagxedo“

Peržiūrėjus Lietuvos Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją ir atlikus „žodžių debesį“ pastebėta, kad dažniausiai kartojami šie žodžiai: valstybė, turizmas, žemė, atliekos, aplinka, ūkis, Europos Sąjunga, visuomenė, darnus, darbas, sveikata, gyventojai, ištekčiai, teritorija, energija, socialinis, apsauga, pasiekti, vanduo, poveikis, parengti, mokslas, tvarkymas, plėtra (žr. 5 pav.). Galima daryti prielaidą, kad atliekų tvarkymas, turizmas, energetika, ūkinė veikla yra vienos labiausiai akcentuojamų sričių.

1.3.2 Svarbiausi aplinkos politikos raidos etapai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje

Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, pirmiausia aptariami Europos Sąjungos aplinkos politikos svarbiausi raidos etapai. Taigi, 1957 m. įsteigta Europos Ekonominė Bendrija, tačiau tuo metu aplinkos politika dar nebuvo aktuali ar svarstyta tema. Dėmesys buvo sutelktas į nuolatinę rinkos priežiūrą, laisvą prekių judėjimą, paramą pramonei, ypač anglių ir plieno sektoriams. Vienas iš svarbiausių tikslų – plėtoti stipresnius ekonominius valstybių santykius (Europos Parlamentas, 2015). Panašu, kad klausimais apie aplinką net nereikėtų rūpintis, tačiau atsiranda kiti nenumatyti veiksniai, pavyzdžiui, kai kurios šalys turi bendrus upių baseinus ir yra susietos vandens keliais. Taip pat

nesuderintos aplinkos apsaugos programos, priemonės ar tam tikri standartai gaminiams sukuria trikdžius prekybai, o tai prieštarauja vienam iš Europos Ekonominės Bendrijos principų – laisvai prekybai. Šie nesklandumai paskatino sutelkti daugiau dėmesio į bendrą aplinkos apsaugos kūrimą (Vaišnoras, 2008).

1973 metai laikomi Europos Sąjungos aplinkos politikos pradžia. Taip yra todėl, kad tuo metu buvo priimta pirmoji aplinkos apsaugos veiksmų programa. Žemiau pateikiama lentelė, kurioje nurodomos aplinkos politikos veiksmų programos bei įvardijami pagrindiniai prioritetai.

1 lentelė. Aplinkos politikos veiksmų programos ir jų pagrindiniai prioritetai ES

Programos pavadinimas	Metai	Prioritetas
Pirmoji	1973-1976	Sustabdyti aplinkos taršą
Antroji	1977-1981	Prevencinis Europos Ekonomikos Bendrijos aplinkos apsaugos politikos pobūdis
Trečioji	1982-1986	Aplinkos apsaugos politikos įdiegimas į kitus sektorius
Ketvirtoji	1987-1992	Dėmesys teisės aktų praktiniam įgyvendinimui ir kontrolei
Darnios plėtros link	1993-2001	Subsidiarumo principas
Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas	2002-2012	Klimato kaitos švelninimas
Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales	2014-2020	Saugoti, tausoti ir puoselėti Sąjungos gamtinį kapitalą, pasiekti, kad Sąjungos ekonomika taptų ekologiška ir konkurencinga efektyvaus išteklių naudojimo ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomika, apsaugoti Sąjungos piliečius nuo neigiamo su aplinka susijusio poveikio ir rizikos sveikatai bei gerovei.

Šaltinis: Europos Komisija, 2015

Kalbant apie pagrindinius raidos etapus Lietuvoje, reikia paminėti ir tolimos istorijos kontekstą. „Beveik prieš pusę tūkstantmečio Lietuvoje pradėta derinti žmogaus veiklą ir gamtos išteklių saugojimą“ (Naruševičius, 2008:34). Lietuviai dar gilioje senovėje rūpinosi gamta, tikėjo į augalus, gyvūnus, juos garbino. Svarbūs dievai buvo Perkūnas, Žemyna, Lazdona ir Puškaitis, Javinis, Ievaras, Dirvolika, Nuogalius bei kiti (Gimbutienė, 2002). Gamtos gėrybių saugojimas buvo įtrauktas ir į Lietuvos Pirmąjį, Antrąjį bei Trečiąjį Statutus. Pavyzdžiui, Pirmojo Statuto IX skyriaus pavadinimas akivaizdžiai nusako, ką reglamentuoja: „Apie gaudymvietes, apie girias, apie drevinį medį, apie ežerus, apie bebrynus, apie apynynus, apie sakalų lizdus“ (Avižonis, 1978: 59). Iš esmės Pirmasis Lietuvos Statutas yra pirmoji teisinė aplinkos apsaugos užuomazga.

Svarbiausi Lietuvos aplinkos politikos raidos etapai iki įstojimo į ES pateikiami lentelėje (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Svarbiausi Lietuvos aplinkos politikos raidos etapai iki įstojimo į ES

Data	Įvykis	Prioritetas
1529	Pirmasis Lietuvos Statutas	Reglamentuojama ūkinė veikla
1557	Valakų reforma	Miškų sauga ir naudojimas
1588	Trečiasis Lietuvos Statutas	Baudos už laukinių žvėrių žudymą
1925	Medžioklės įstatymas	Numatytas medžioti draudžiamų gyvūnų sąrašas, įvardijami neleistini medžiojimo būdai (Mališauskas, 2000)
1959	Priimtas įstatymas	Dėl gamtos apsaugos
1992	Aplinkos apsaugos įstatymas	Institucijų pareigos ir atsakomybė aplinkos srityje
1992	Parengta aplinkos apsaugos programa	Apėmė svarbiausias to meto aplinkos apsaugos problemas, numatė sprendimų būdus
1992	Ratifikuota Helsinkio konvencija	Baltijos jūros aplinkos apsauga
1993	Ratifikuota Ramsaro konvencija	Dėl pelkių, turinčių tarptautinę reikšmę, ypač vandens ir pelkių paukščių apsaugos
1995	Ratifikuota Rio de Žaneiro konvencija	Išsaugoti biologinę įvairovę ir apsaugoti gamtą
1995	Ratifikuota bendroji klimato kaitos konvencija	Stabilizuoti šiltnamio efektu pasižyminčių dujų koncentraciją atmosferoje iki tokio lygio, kuriame pavojingas antropogeninis poveikis nesutrikdo klimato sistemos
1996	Ratifikuota Berno konvencija	Europos laukinė gamta ir gamtinė apsauga
1998	Kioto protokolas, poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste konvencija	Skatinti tvarią plėtrą, riboti ir mažinti išmetamus teršalus
1996 - 2000	Lietuvos aplinkos strategija ir veiksmų planas	Išskirti bendrieji strateginiai aplinkosaugos prioritetai.
2001	Ratifikuotos Vašingtono ir Bonos konvencijos	Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinė prekyba ir migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimas
2002	Ratifikuota Orhuso konvencija	Apsaugoti kiekvieno dabartinės ir būsimų kartų žmogaus teisę gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje, užtikrinant teisę gauti informaciją, teisę dalyvauti priimant sprendimus bei teisę kreiptis į teismus aplinkos klausimais
2003	Lietuva patvirtino Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją	Darnus vystymasis siekiant aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių tikslų

Šaltinis: Naruševičius, 2008

Lietuvai norint įstoti į Europos Sąjungą, pirmiausia reikėjo įgyvendinti Europos Sąjungos teisės reikalavimus įvairiais klausimais. Tarp jų buvo ir susijusių su aplinkos apsauga. „Iš aštuonių Lietuvos

prašomų aplinkos srities pereinamųjų laikotarpių buvo patvirtinti trys“ (Vaišnoras, 2008). Kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą 2004 m., prasidėjo „spartus teisės aktų derinimo procesas“ (Vaišnoras, 2008), todėl šalis pajuto didesnę „spaudimą“ aplinkos politikos klausimu ir turėjo imtis papildomų veiksmų gerinant aplinkos būklę. Pavyzdžiui, „priimtas naujas triukšmo įstatymas, pakeistas ir papildytas vandens įstatymas“ (Vaišnoras, 2008) ir kiti teisės aktai, skirti derinti Lietuvos teisinę bazę su Europos Sąjungos reikalavimais. Reikia pastebėti, kad nuo 2004 m. įvyko ir svarbių **Europos Sąjungos, pasaulinių ir nacionalinių** pasikeitimų aplinkos politikos kontekste, kurie turėjo įtakos Lietuvos aplinkos politikos formavimuisi.

Europos Sąjungos. „2004 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija tapo patvirtintos Sutarties dėl Konstitucijos Europai sudedamąja dalimi. Šios sutarties II-97 straipsnyje įtvirtinta nuostata: „aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus“ (Ragulskytė – Morkuvienė, 2011: 95). 2006 m. - „Tarptautinis susitarimas dėl atogrąžų medienos“, šis susitarimas sudaro teisinę sistemą visoms ES vyriausybėms ir reguliuoja tarptautinę bei vidaus prekybą laukiniais gyvūnais ir augalais Europos Sąjungoje, įskaitant Lietuvą“ (Europos Komisija, 2015). 2007 m. Lisabonos sutartis. Šia sutartimi buvo papildyta ES sutartis: 3 straipsnio 3 dalyje nurodoma, jog Europoje turi būti užtikrinta aukšto lygio aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimas. 2009 m. EMAS – Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (Aplinkos apsaugos agentūra, 2015). „2010 m. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 66/2010 dėl ES ekologinio ženklo“ (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) NR. 66/2010, 2015).

Taip pat **tarptautiniai susitarimai**. Pavyzdžiui, „2004 m. – tarptautinis susitarimas NEFCO - Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Šiaurės šalių aplinkos apsaugos finansų korporacijos („NEFCO“) susitarimas dėl NEFCO tęsinio statuso Lietuvoje“ (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2015). Arba su klimato kaita susiję tarptautiniai susitarimai. „Kadangi pirmasis Kioto protokolo įsipareigojimų laikotarpis pasibaigė 2012 m., vyksta intensyvios tarptautinės derybos dėl veiksmingos naujos pasaulinės sutarties. 2011 m. Durbane ir 2012 m. Dohoje konvencijos šalys susitarė dėl antrojo Kioto protokolo įsipareigojimų laikotarpio (2013-2020 m.) ir dėl naujo visuotinio teisiškai privalomo susitarimo parengimo 2015 m. bei jo įsigaliojimo nuo 2020 m.“ (Lietuvos aplinkos ministerija). 2015 m. – Paryžiaus konferencija. Bendrai tariant, po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva tapo šių tarptautinių organizacijų narė (išskirti tik susiję su aplinkos politika): 2005 m. - Europos meteorologinių palydovų eksploatacijos organizacija, 2006 m. - Tarptautinė jūrų tyrinėjimo taryba, 2006 m. - Europos vidutinės trukmės orų prognozių centras, 2011 m. - Tarptautinė atsinaujinančios energijos agentūra (Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministerija, 2015).

Kai Lietuva tapo Europos Sąjungos narė, buvo žengti svarbūs **nacionaliniai** aplinkosauginiai žingsniai, pavyzdžiui, 2004 m. - nustatytos atliekų tvarkymo taisyklės, daugiabučių namų renovacijos

(modernizavimo) programa. 2005 m. – nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo", 2007 m. - valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas, 2008 - miško atkūrimo ir įveisimo nuostatai bei tais pačiais metais pradėta kasmetinė akcija „Darom“. 2009 m. (Darom, 2015). Taip pat uždarytas antrasis Ignalinos atominės elektrinės blokas (EMAS, 2015). 2010 m. parengta Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija, 2008 – 2015 m. geriamo vandens tvarkymo ir nuotekų strategija. 2012 – 2020 m. – Nacionalinė miškų plėtros programa ir kt. (Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 20015). Taigi pateikti pavyzdžiai iliustruoja aplinkos politikos Lietuvoje „augimą“. Didelės reikšmės turi Lietuvos dalyvavimas pasaulinio lygio konferencijose, sprendžiant aplinkosauginius klausimus. Viena vertus, tai ugdo šalies ekologinį sąmoningumą, antra vertus, tai formuoja šalies įvaizdį kitų šalių kontekste.

1.3.3 Aplinkos būklės tarptautiniai matavimo įrankiai

Ankstesniame skyriuje minėta, kad Lietuvos dalyvavimas pasauliniuose susitarimuose dėl aplinkos būklės gerinimo ir kitų aplinkosauginių klausimų, konstruoja teigiamą, ekologiškai maistančios šalies įvaizdį. Vis dėlto, galima rasti konkrečias statistikos duomenų bazines, kurios nusako realią aplinkos situaciją skirtingose šalyse ir tokiu būdu pagilinti savo žinias apie kiekvieną rūpimą šalį. Norima pasakyti, jog šiandieninis žmogus, gyvenantis informacinėje visuomenėje, kiekvieną gautą informaciją gali patikrinti validžiais duomenimis. Tad iš esmės formuojamas itin aukštas šalies ekologinis įvaizdis gali (arba ne) prarasti reikšmę peržiūrėjus konkrečius aplinkos politikos makrorodiklius, pavyzdžiui, aplinkosauginių pasiekimų ar žmogaus socialinės raidos indeksus ir kt. Todėl šioje projekto dalyje bus pateikiami esminių aplinkos būklės matavimo įrankių aprašymai.

Žmogaus socialinės raidos indeksas (ŽSRI)². Tai „universalus socialinis ir ekonominis rodiklis, rodantis valstybės išsivystymo lygį. Šis indeksas skaičiuojamas iš trijų rodiklių: vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, vidutinė mokymosi trukmė, bendrosios nacionalinės pajamos, tenkančios vienam gyventojui“ (SMP, 2015). Nuo 1990 m. Jungtinės tautos renka duomenis ir pateikia kasmetinę ataskaitą. Nors iš pažiūros atrodo, kad žmogaus socialinės raidos indeksas neturi nieko bendro su aplinkos apsauga, tai netiesa. Yra rengiamos ataskaitos, kurios susijusios su aplinkosauga. Pavyzdžiui, 2006 m. – kurioje buvo akcentuojamas švaraus, geriamo vandens problemos, 2007 – 2008 m. – klimato kaitos klausimai ir 2011 m. – darnus vystymasis. Taip pat rengiamose ataskaitose yra išskiriami su aplinkos apsauga susiję indikatoriai: energetika, elektrifikavimo lygis, anglies dioksido kiekis, tenkantis vienam gyventojui, natūralūs žemės ištekliai (miškų plotas, švarus, geriamas vanduo), mažamečių vaikų mirtingumo lygis dėl: oro taršos, sanitarinių sąlygų, žmonių, gyvenančių nualintoje žemėje, populiacija bei gaivalinės nelaimės.

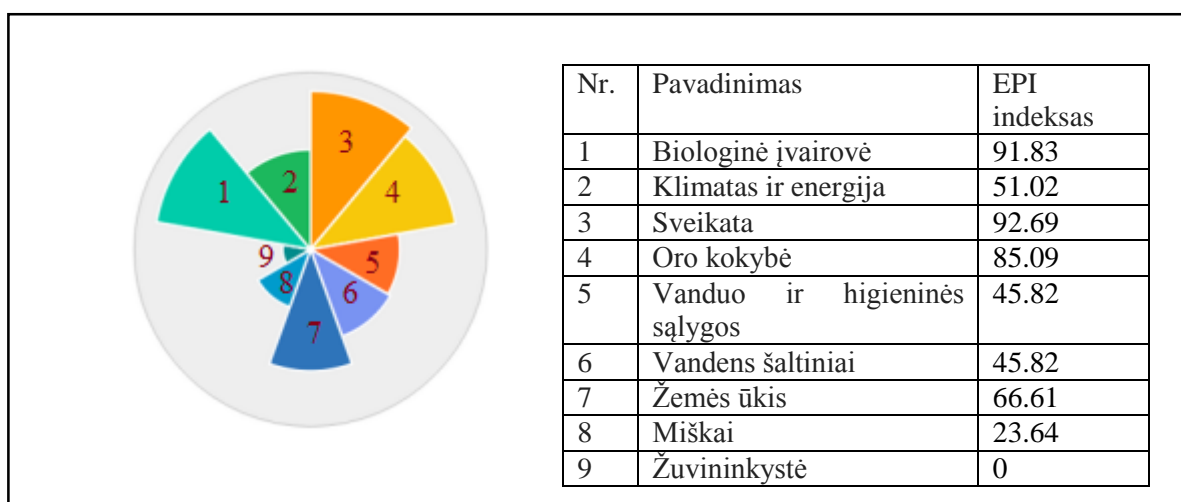
² Šaltinis: <http://hdr.undp.org/en>

Remiantis ŽSRI yra pateikiamas pavyzdys. 2005 m. Lietuva pagamino 31,9 proc. branduolinės energijos. Lietuvą lenkė tik Prancūzija (42,6 proc.) ir Švedija (36,2 proc.) (Human Development Report 2007/08, 2015). Tačiau reikia pastebėti, kad Lietuvai norint tapti Europos Sąjungos naria reikėjo įvykdyti tam tikrus įsipareigojimus, vienas iš jų – Ignalinos atominės elektrinės uždarymas. Vis dėlto, matant konkrečius skaičius iškyla klausimas, kodėl Lietuva turėjo uždaryti atominę elektrinę, kuri buvo tokia galinga, jog būtų galėjusi aprūpinti energija ne tik Lietuvą, bet ir kitas Europos šalis? Antra vertus, negalima pamiršti radioaktyvių šiukšlių klausimo (kur jas laikyti?) bei to faktoriaus, jog atsižvelgiant į aplinkos apsaugą, reikia skatinti vis didesnę atsinaujinančios energijos naudojimą.

Eurostatas³. „Eurostatas yra Europos Sąjungos statistikos tarnyba. Ji skelbia oficialius suderintus Europos Sąjungos, euro zonos, Europos ekonomikos statistinius rodiklius ir pateikia palyginamą, patikimą ir objektyvią kintančios Europos panoramą“ (EUROSTAT, 2015).

Eurobarometras⁴. Tai Europos Parlamento organizuojamos Europos Sąjungos šalių gyventojų apklausos. „Europos Parlamentas reguliariai užsako visuomenės nuomonės tyrimus valstybėse narėse“ (Eurobarometras, 2015). Remiantis Eurobarometro duomenimis galima rasti vertingos informacijos kaip tam tikrų šalių piliečiai vertina valdžios iniciatyvas, savo informuotumo lygį, pasitikėjimą politikais, viešosiomis įstaigomis ir pan.

Aplinkosauginių pasiekimų indeksas⁵ (angl. Environmental Performance Index, trumpiau - EPI). Sukurta Jeilio universiteto. Šis indeksas reitinguoja, kaip gerai valstybės „pasirodo“ aplinkosauginių problemų lauke. Svarbiausios sferos yra: žmonių sveikatos apsauga nuo aplinkosauginių problemų ir ekosistemos apsauga. Pavyzdžiui, 2014 m. Lietuvos duomenys pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Aplinkosauginių pasiekimų indeksas. Lietuvos duomenys

³ <http://ec.europa.eu/eurostat>

⁴ <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/>

⁵ <http://epi.yale.edu/>

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis aplinkosauginių pasiekimų indeksu, 2015

Bendras Lietuvos EPI indeksas yra – 61.26 (iš 100). Iš 178 šalių Lietuva užima 49 vietą. Šalys, kurios lenkia Lietuvą, yra pateiktos lentelėje (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Šalių sąrašas, pagal EPI indeksą

1	Šveicarija	2	Liuksemburgas
3	Australija	4	Singapūras
5	Čekija	6	Vokietija
7	Ispanija	8	Austrija
9	Švedija	10	Norvegija
11	Nyderlandai	12	Jungtinė Karalystė
13	Danija	14	Islandija
15	Slovėnija	16	Naujoji Zelandija
17	Portugalija	18	Suomija
19	Airija	20	Estija
21	Slovakija	22	Italija
23	Graikija	24	Kanada
25	Jungtiniai Arabų Emyratai	26	Japonija
27	Prancūzija	28	Vengrija
29	Čilė	30	Lenkija
31	Serbija	32	Baltarusija
33	Jungtinės Amerikos Valstijos	34	Malta
35	Saudo Arabija	36	Belgija
37	Brunėjaus Darusalamas	38	Kipras
39	Izraelis	40	Latvija
41	Bulgarija	42	Kuveitas
43	Pietų Korėja	44	Kataras
45	Kroatija	46	Taivanas
47	Tonga	48	Armėnija

Pagal EPI indeksą, silpniausios vietos Lietuvos aplinkosaugoje: vanduo ir sanitarinės sąlygos, miškai bei klimatas ir energetika. Biologinės įvairovės išsaugojimo, oro kokybės ir agrokultūros sritys yra pačios stipriausios. Pasauliniu mastu oro kokybės sferoje Lietuva yra 69 vietoje, agrokultūros – 83-oje, o biologinės įvairovės išsaugojimo – 27 vietoje. Vis dėlto, Lietuvos gyventojų nuomonė yra kitokia. Silpniausia šalies aplinkos apsaugos sritimi gyventojai laiko oro kokybę (Telešienė (2011)). Taigi, akivaizdu, kad yra nesutapimų tarp objektyvių rodiklių ir žmonių nuomonių.

Ekologinis pėdsakas⁶ (angl. Ecological Footprint). Tai ne pelno organizacija, kuri įsikūrė siekiant užtikrinti darną vystymąsi bei tinkamą gamtinę aplinką ateities kartoms. Pagrindinės šios organizacijos idėjos, jog visuomenė daro įtaką aplinkosauginėms problemoms, nuo žmogaus priklauso Žemės ateitis. Ekologinis pėdsakas – tai apskaitos priemonė, kuri matuoja, kiek turima gamtos, kiek gamtos išteklių yra išnaudoja ir kas ką naudoja. Taigi, matuojama, kaip greitai žmonija apsirūpina energija, žuvimis, maistu, mediena, popieriumi ir lyginama su tuo, kaip greitai gamta gali “atsistatyti“ (Ecological footprint, 2015). Atsižvelgiant į tai, galima pateikti pavyzdį (tik su Europos šalimis). Kipras, Belgija, Nyderlandai, Italija, Šveicarija, Jungtinė Karalystė, Graikija, Ispanija, Portugalija, Vokietija, Lenkija,

⁶ http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/footprint_basics_overview/

Slovėnija, Albanija, Turkija, Ćekija, Austrija, Bosnija ir Hercogovina, Moldova, Slovakija, Airija, Vengrija, Kroatija, Ukraina, Gruzija, Baltarusija ir Lietuva – yra šalys, kurios daro didesnę įtaką žemei, nei žemė sugeba atsistatyti. Tuo tarpu tik šios Europos šalys turi „biologinį rezervą“: Suomija, Estija, Norvegija, Švedija, Latvija, Bulgarija, Rusija, Danija bei Rumunija (Ecological Wealth of Nations, 20150).

Žinoma, galima rasti ir daug kitų duomenų bazių, pavyzdžiui, **pasaulio bankas** (angl. The World Bank), **Jungtinių Tautų Organizacija** (angl. United Nations Statistics Division), **pasaulinė vandens kokybės duomenų bazė** (angl. Global Water Quality Database) ir kt. Šių statistinių duomenų bazių pagalba žmonės turi galimybę savarankiškai susipažinti su aplinkos būkle ne tik savo šalyje, bet ir palyginti pastarosios rodiklius su užsienio šalimis. Tai vienas geriausių įrankių, ką gali pasiūlyti interneto platybės nuomonės apie aplinkos būklę ar pačią aplinkos politiką susidarymui.

1.3.4 Institucinė Lietuvos aplinkos politikos sąranga

Kelias, kuris vedė Lietuvą iki dabartinės aplinkos politikos sąrangos, buvo ilgas. Tai, žinoma, būdinga ir kitoms politikos sritims. Lietuva buvo netekusi savo suvereniteto, pirmasis, antrasis pasauliniai karai, tremties laikotarpis ir kiti istoriniai įvykiai vis trukdė šaliai nuosekliai ir efektyviai kurti valdymo sistemas. Tai taikoma ir aplinkos politikai, todėl 4 lentelėje matyti „dideli žingsniai“ (iki nepriklausomos Lietuvos) tarp svarbiausių aplinkos politikai institucijų įsikūrimo.

4 lentelė. Svarbiausi su aplinkos apsauga susiję Lietuvos žingsniai nuo 1957 metų

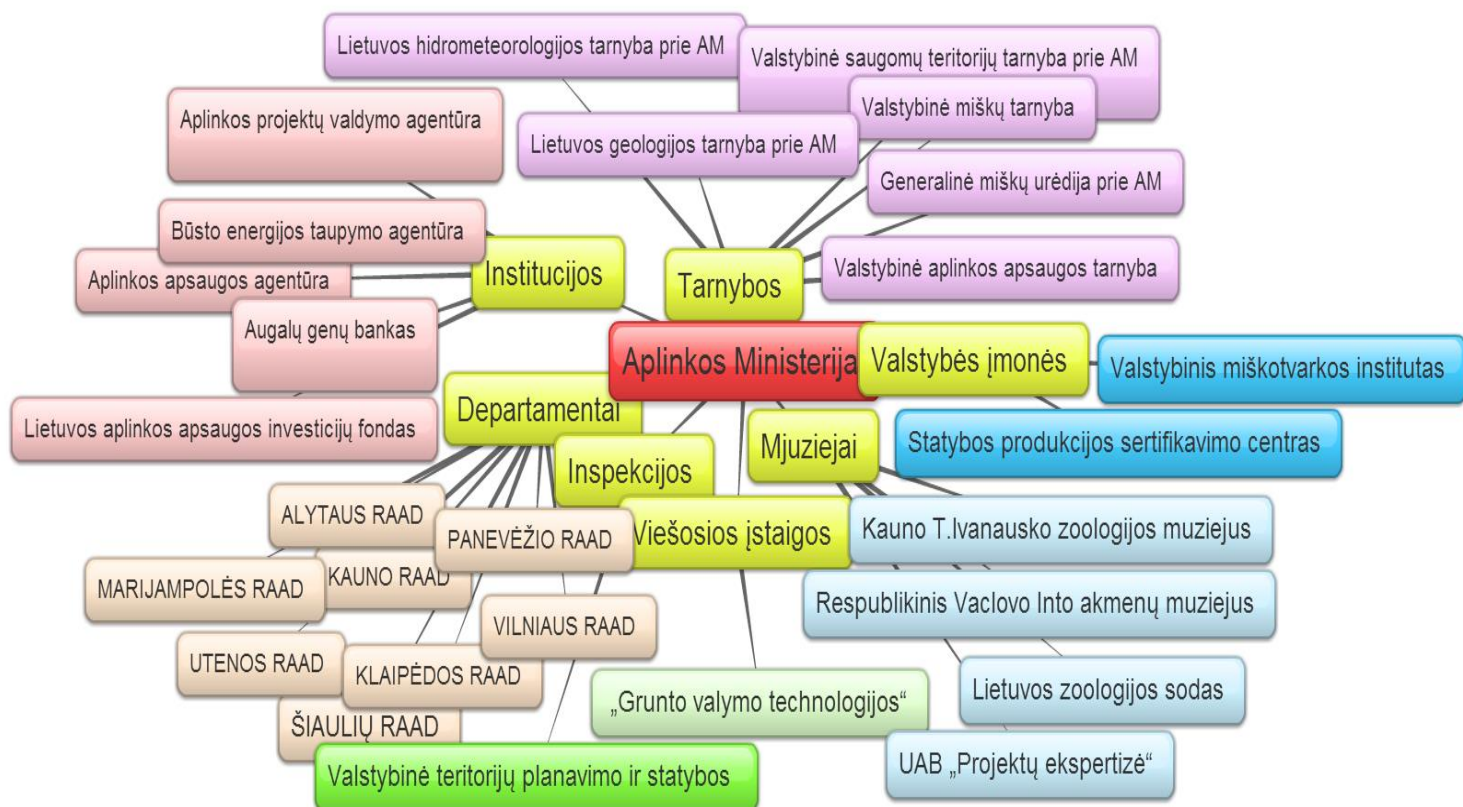
Data	Institucija
1957	Gamtos apsaugos komitetas
1960	Gamtos apsaugos draugija
1988	Sujungus kelių ministerijų ir žinybų funkcijas, buvo išplėsta Gamtos apsaugos komiteto kompetencija vandenų, atmosferos, žemės, miškų naudojimo ir apsaugos bei kitomis funkcijomis
1990	Gamtos apsaugos komisija
1990	Aplinkos apsaugos departamentas
1991	Lietuvos gamtos draugija
1992	Gamtos apsaugos komitetas
1994 – 1998	Aplinkos apsaugos ministerija
1998 – iki dabar	Aplinkos ministerija

Šaltinis: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2015

Šiuo metu Lietuvos Respublikos aplinkos valdymo sistemą sudaro įstatymų leidžiamosios, vykdomosios bei vietos savivaldos institucijos. Pagal aplinkos valdymo funkcijų dalį galima išskirti dviejų tipų institucijas:

- Institucijos, kurioms aplinka viena iš veiklos sričių (Seimas, Vyriausybė, Sveikatos apsaugos, Susisiekimo, Ūkio ir kt. ministerijos);
- Institucijos, kurioms aplinkos ir išteklių naudojimo valdymas yra pagrindinė veiklos sritis (Aplinkos ministerija) (Naruševičius, 2008).

Taigi Aplinkos ministerija yra svarbiausias aplinkos politikos organas. Jai pavaldžios: 5 institucijos, 8 aplinkos apsaugos departamentai, 1 inspekcija, 1 VŠĮ, 4 muziejai, 2 valstybinės įmonės, 6 tarnybos (žr. 7 pav.).

7 pav. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos padaliniai
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2015

Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos pagrindiniai veiklos tikslai yra: vykdyti darnaus vystymosi strategiją, užtikrinti gamtos išteklių racionalų naudojimą, gausinimą; rengti taršos prevencijos priemones, poveikio aplinkai vertinimus; rūpintis švaria ir sveika aplinka Lietuvos gyventojams; užtikrinti sąlygas gyventojams renovuoti būstus ir taip mažinti energijos sąnaudas; kraštovaizdžio bei biologinės įvairovės tausojimas, miškų tvarkymas, teritorijų sanglauda, atliekų tvarkymas; klimato kaitos prevencija ir kt. (LR Aplinkos Ministerija, 2015).

Taigi, Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija yra pagrindinė valstybės įstaiga, tiesiogiai susijusi su aplinkos apsaugos politika Lietuvoje. Vis dėlto, šalyje yra ir veikiančių nevyriausybinių organizacijų (trumpiau NVO, toliau tekste naudojama NVO), kurios taip pat prisideda prie Lietuvos aplinkos apsaugos politikos.

1.3.5 Nevyriausybinių organizacijų Lietuvos aplinkos apsaugoje

Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, aplinkos apsauga tapo politikos dalimi dėl įvairių judėjimų, kurie vėliau išaugo į politines partijas. Buvimas valdžioje reiškia galimybę priimti sprendimus, kurie iš esmės pakeistų ar bent darytų įtaką šalies situacijai. Vis dėlto, nevyriausybiniis sektorius taip pat svarbus, ypač susijęs su aplinkos apsauga. Atsižvelgiant į aplinkos politikos raidos istoriją matome, kad būtent tokiu keliu (per įvairius judėjimus, sambūrius, streikus, NVO ir pan.), žmonės „užaugino“ aplinkos politiką.

Viena žinomiausių pasaulyje nevyriausybinių organizacijų, susijusių su aplinkosauga, yra žaliųjų judėjimas (angl. Greenpeace), kurio atsiradimui įtakos turėjo branduolinio ginklo bandymas 1960 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose (Snell, Haq 2014). Lietuvoje žaliųjų judėjimas prasidėjo 1988 m. kartu su Tautinio Atgimimo Sąjūdžiu. Tuo laikotarpiu žaliųjų judėjimas buvo itin aktyvus. „1988 rugsėjo 16–18 dienomis, Sąjūdis kartu su Žaliųjų judėjimu organizavo protesto akciją „Gyvybės žiedas“, reikalaudami sustabdyti Ignalinos AE trečiojo bloko statybą“ (Baločkaitė, Rinkevičius, 2008: 22). Visa tai buvo suvienyta – meilė savo tėvynei, jos gamtai ir laisvės troškimas.

„Gamtinė aplinka yra tautos gyvybinė erdvė, kurią sunaikinus, išnyksta ir pati tauta. Mūsų žmonės instinktyviai tą jautė ir vykstančius procesus labai tiksliai įvardijo ekologiniu tautos genocidu. Švari gamta ir laisva Lietuva tapo neatskiriamomis sąvokomis: iškėlę trispalves ekologinių ir taikos žygių dalyviai patraukė per Lietuvą, į mingus sukviėdami šimtus tūkstančius žmonių, – rašė T. Trumpa, Lietuvos Žaliųjų judėjimo lyderis, savo atsiminimuose apie tautinio atgimimo laikotarpį“ (Baločkaitė, Rinkevičius, 2008: 32). Buvo aktyvūs ir kiti judėjimai, pavyzdžiui, ekologijos klubo „Atgaja“ dėka buvo suorganizuotas Taikos žygis per Lietuvą, kurio metu reikalauta Sovietų Sąjungos pasitraukimo iš šalies. Aplinkosauginiai judėjimai ėjo išvien su noru tapti laisva ir nepriklausoma valstybe.

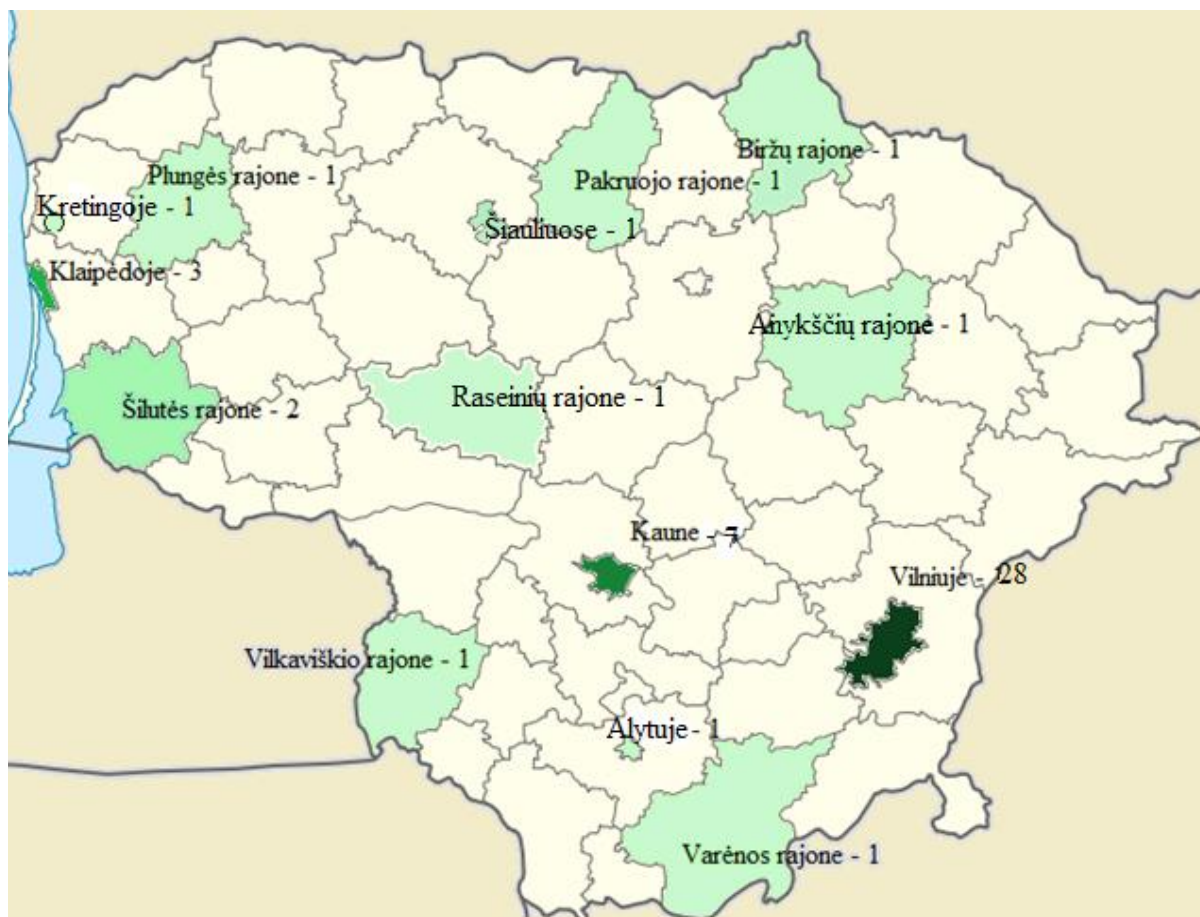
Šiandieninėje Lietuvoje su aplinkosauga susijusios nevyriausybinių organizacijos nebėra tokios aktyvios. Pavyzdžiui, užtenka peržiūrėti žinomiausio ir kažkada aktyviausio žaliųjų judėjimo internetinį puslapį, kad būtų aišku, jog pastarasis yra „pamirštas“. Paskutinė aktualiausia informacija internetiniame puslapyje yra skalūnų dujų gavyba. Šis klausimas buvo visuomenės dėmesio centre 2013 m.

Žaliųjų judėjimo internetiniame puslapyje nurodomos tokios veiklos kryptys: su aplinkosauga susijusios informacijos rinkimas, analizavimas, visuomenės konsultavimas, bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, aplinkosauginių problemų sprendimas, dalyvavimas darbo grupėse, pasiūlymų valdžios organams teikimas, pilietinės akcijos ir pan. (Lietuvos Žaliųjų Judėjimas, 2015). Tokio pobūdžio su aplinkos apsauga susijusios veiklos kryptys būdingos visoms aplinkosauginėms organizacijoms Lietuvoje. 5 lentelėje pateikiamas NVO sąrašas, sudarytas nevyriausybinių organizacijų paramos ir informacijos centro duomenimis.

5 lentelė. Aplinkos apsaugos NVO Lietuvoje

Alternatyvios energetikos informacijos fondas „Žalioji sodyba“	Ekologinis klubas „Žvejonė“
Anykščių Sveikatos ir Aplinkosaugos Draugija	Asociacija Ekologų klubas „Atžalynas“
VšĮ „Aplinkos vadybos ir audito institutas“	Viešoji įstaiga Ephitas, VšĮ (Studija TKJ2)
Asociacija „Klaipėdos žalieji“	Gamtininkų klubas „Orni“
Labdaros ir paramos fondas „Tatulos programa“	Gamtos apsaugos asociacija „Baltijos vilkas“
VšĮ „Baltijos aplinkos forumas“	VšĮ „Gamtos tausojimo fondas“
VšĮ „Aplinkos vertinimo projektai“	VšĮ „Dzūkijos efektyvios energetikos centras“
VšĮ „Drąsinkime ateitį“	Inžinerinės ekologijos asociacija
Lietuvos komunalininkų ir atliekų tvarkytojų asociacija	Lietuvos matininkų asociacija
Lietuvos krantų mokslų technologijų asociacija	Lietuvos ornitologų draugija
Labdaros ir paramos fondas „Japoniškas sodas“	VšĮ „Žemės fragmentai“
VšĮ „Miškų studijų centras“	Ekologijos klubas „Liepija“
Lietuvos Sodininkų Draugija	Ekologinio švietimo centro asociacija
Lietuvos Žaliųjų judėjimas	VšĮ „Regioninio aplinkos centro Vidurio ir Rytų Europai biuras Lietuvoje“
VšĮ „Lututės Leidykla“	Rusnės gamtos fondo asociacija
Lietuvos gamtos fondo asociacija	Vandenių švaros asociacija
Lietuvos gamtos mokslų olimpiadų asociacija	VšĮ „Vandens turistai“
Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras „Ecat“	Bendrija „Atgaja“
VšĮ „Aplinkos apsaugos politikos centras“	Aplinkosaugos informacijos centras
VšĮ „Problemų sprendimo centras“	VšĮ „Darnaus vystymo iniciatyvos“
Gamtos bičiulių asociacija	VšĮ „Gamtos paveldo fondas“
Judėjimas „Už gamtą“	Gyvūnų globėjų asociacija
Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų koalicija	Lietuvos entomologų draugija
Dubysos slėnio pievų išsaugojimo draugija	Lietuvos meškeriojų sąjunga
Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubas „Aukuras“	Tarptautinis Birutės Galdikas gamtos apsaugos labdaros ir paramos fondas

Šaltinis: Nevyriausybinių organizacijų paramos ir informacijos centras, 2015

8 pav. Aplinkos apsaugos NVO geografinis išsidėstymas Lietuvoje
Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti paveiksle (žr. 8 pav.) daugiausiai nevyriausybių organizacijų Lietuvoje, kurios yra susijusios su aplinkos apsauga, yra Vilniuje. Ten jų yra 28, Kaune – 7, Klaipėdoje – 3 ir Šilutės rajone – 2. Visur kitur po 1 NVO. Matoma sąlyginė tendencija, kad aplinkos apsaugos nevyriausybinių organizacijos Lietuvoje pasiskirsčiusios tose vietose, kurios susijusios su aplinkosauginėmis problemomis arba kitais gamtos apsaugos klausimais. Pavyzdžiui, Biržai garsėja smegduobėmis, Šilutės rajonas – potvyniais, Klaipėda – Baltijos jūra, Raseinių rajonas – Dubysos slėniu ir pan. Atsižvelgiant į tai, galima grįžti prie pirmame skyriuje išsakyto pastebėjimo, jog žmonių dėmesys atkreipiamas tik tuomet, kai aplinkosaugos problemos liečia juos pačius tiesiogiai. Tai priverčia susimąstyti ir veikti.

1.4 Viešoji nuomonė apie aplinkos politiką

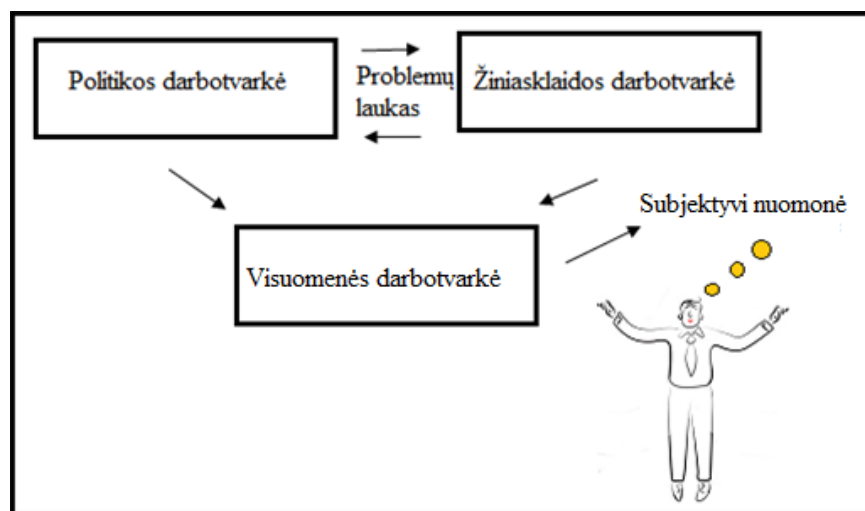
Šio baigiamojo magistro projekto tyrimo pirmos dalies tikslas – atlikti subjektyvių vertinimų analizę aplinkos politikos tematika. Pirmiausia reikia aptarti, kaip yra formuojami žmonių vertinimai, ypač politikos sferos klausimais. Kadangi „šiuolaikinė politika tampa medijuota politika, apibrėžiama kaip profesionali valdymo ir politikos forma, kurią nulemia medijų logika“ (Juraitė, Jasnauskaitė, 2011: 78). Galima teigti, kad politikos bei žiniasklaidos atstovai veikia darydami įtaką vieni kitiems ir „žiūrovas“ (visuomenės narys) susidaro savo nuomonę beveik tik iš to, ką mato aplink save. Žiniasklaida

yra neabejotinai pagrindinė šiuolaikinių žmonių informavimo priemonė, todėl neretai tampa pagrindiniu turimų žinių šaltiniu, o drauge ir subjektyvios nuomonės formuotoja.

Anksčiau minėti viešosios politikos proceso formavimo etapai yra reikšmingi ir šioje projekto dalyje. Vienas iš etapų yra darbotvarkės sudarymas: visuomenės dėmesys apgalvotai yra nukreipiamas žiniasklaidos ar/ir valdžios atstovų į vieną reiškinį ar problemą. Kitas etapas: politikos sudarymas – politikos veikėjai reaguoja į viešai suformuotą problemą ir imasi priemonių spręsti susidariusiai situacijai. Po to vyksta politikos adaptacija. Dažniausiai, norint pritaikyti priimtus sprendimus, pasitelkiama politikos legitimacija bei taisyklės. Susiduriama su kita faze – politikos vykdymu, po kurio vykdomas politikos vertinimas. Šiame etape atsiranda galimybė ciklui kartotis ir grįžti prie darbotvarkės sudarymo.

Kai kalbama apie viešosios nuomonės formavimą, dažnai akcentuojama darbotvarkės sudarymo teorija (angl. Agenda Setting). Vieni iš šios teorijos autorių (Cobb ir Ross) teigia, kad darbotvarkės sudarymas iš esmės yra politikų ir žurnalistų apgalvotai atrinkto problemų lauko pateikimas visuomenei (Dery, 2000). Pasak Juraitės ir Telešienės (2009: 229): „medijų atstovai sąmoningai konstruoja ribotą problemų lauką“. Tai reiškia, kad subjektyvi visuomenės narių nuomonė iš esmės yra socialiai sukonstruota. 9 paveiksle pateikiama darbotvarkės sudarymo schema.

9 pav. Darbotvarkės sudarymo schema
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lamb, 2015

Žiniasklaida ir politika lygiagrečiai daro įtaką visuomenės darbotvarkei. Šio proceso metu, visuomenės nariai susikuria savo subjektyvią nuomonę, kuri, iš tiesų, didžiąja dalimi yra nulemta politikų ir žiniasklaidos atstovų.

Antra vertus, pateikiamas įvade minėto Lorenzoni, Nicholson-Cole, Whitmarsh (2007) tyrimo, kuriame analizuojamas aplinkos politikos veiksmų, susijusių klimato kaitos klausimais Didžiojoje Britanijoje, vertinimas, rezultatas. Bendra išvada yra tokia, kad nepaisant sąlyginai augančio šalies gyventojų susirūpinimo klimato kaita, vis dėlto, tik maža dalis tokių gyventojų jautėsi nukreipti valdžios

iniciatyva. Tuo tarpu Lietuvoje, pasak Jančevskaitės ir Telešienės (2013: 98) spausdintinėje ir internetinėje žiniasklaidoje „klimato kaita pateikiama kaip politinio lauko klausimas“.

Apibendrinant pirmąjį skyrių, verta atkreipti dėmesį į tai, kad aplinkos apsaugos reikšmė visuomenėje auga. Neabejotinai svarbus šio augimo rodiklis yra ryšys tarp aplinkos ir žmogaus. Aplinkosauginės problemos paskatino visuomenę imtis priemonių ir tai prisidėjo prie aplinkos politikos formavimosi Lietuvoje.

Nors Lietuvos piliečių ryšys su gamta jaučiamas nuo pagonybės laikotarpio, iš esmės svarbiausias periodas prasideda 1990 m., kai Lietuva tampa nepriklausoma šalimi. Šiuo laikotarpiu buvo žengti pirmieji stabilūs žingsniai link aplinkos politikos formavimo. Kalbant apie aplinkos politikos raidą, išskiriami tokie jos formavimosi etapai: problemų identifikavimas, darbotvarkės sudarymas, politikos formavimas, politikos įteisinimas, politikos įgyvendinimas, politikos vertinimas, politikos keitimas.

Nors aplinkos apsaugos tematika dažniausiai analizuojama sociologijos bei ekologijos ar aplinkosaugos mokslų atstovų, vis dėlto, socialinės politikos sferoje ši tema taip pat yra aktuali ir reikšminga. Apmaudu, kad socialinės politikos lauke daug daugiau dėmesio yra skiriama užimtumo, nedarbo, jaunimo integracijos ir panašioms temoms, o aplinkos politikos tema menkai paliečiama. Pažymėtina, kad socialinė politika apima viską, kas vyksta visuomenėje. Socialinės politikos praktikai, išnagrinėję situaciją ir problemą, parengia siūlymus atitinkamoms valdžios institucijoms. Į šį visa apimančią procesą įtraukiama ir aplinkos apsauga.

Socialinės politikos praktikai siūlo sprendimus iškilusioms problemoms spręsti. Šioje situacijoje susiduriama su viešosios nuomonės formavimo ypatumais. Anot darbotvarkės sudarymo teorijos autorių, politikai ir žiniasklaida, tarsi bendradarbiaudami, sukuria problemų lauką ir akcentuoja tai, kas jiems parankiausia. Galbūt dėl šios priežasties, aplinkos politika susilaukia mažiau visuomenės dėmesio nei kitos, jų manymu, aktualesnės ar „skaudesnės“ temos. Atliekant tyrimą, apie aplinkos politikos subjektyvius vertinimus, pastebėta, kad kitų socialinės politikos temų kontekste, pastaroji susilaukia mažiau visuomenės susidomėjimo. Galima prielaida, kad subjektyvi nuomonė iš tiesų yra socialiai sukonstruota, politikos ir žiniasklaidos darbotvarkėms, įvairiais komunikacijos kanalais, darant įtaką visuomenės darbotvarkei.

2. LIETUVOS GYVENTOJŲ APLINKOS POLITIKOS VERTINIMŲ IR APLINKOS POLITIKOS MAKRORODIKLIŲ LYGINAMOSIOS ANALIZĖS METODIKA

Šiame projekto skyriuje aptariama kiekybinės antrinės duomenų analizės tyrimo metodika. Pagrindžiamas tyrimo metodikos ir naudojamų duomenų pasirinkimas, nurodomas tyrimo objektas, tikslas bei išsikelti uždaviniai. Taip pat nurodoma duomenų bazė (tyrimo metu išskirti kintamieji bei kintamųjų grupės).

2.1 Tyrimo metodikos pagrindimas

Ši projekto dalis yra tolimesnės analizės pagrindas, joje pateikiama tyrimo metodika. Šio projekto išsikeltam tikslui pasiekti naudojami reprezentatyvių gyventojų apklausų duomenys iš tarptautinės socialinio tyrimo programos ISSP 2010,2011,2012,2013 modulio „Socialinė politika (I⁷, II⁸, III⁹, IV¹⁰)“ tyrimo. Reprezentatyvią Lietuvos gyventojų nuomonės apklausą atliko Kauno technologijos universiteto, viešosios politikos ir administravimo institutas (trumpiau KTU VPAI). Tyrimas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos (trumpiau LMT).

Tyrimo vadovai bei vykdytojai:

- ISSP „Socialinė politika I“ vadovas – Krupavičius, Algis. Tyrimo vykdytojai: Butkevičienė, Eglė; Kriaučiūnaitė, Neringa; Morkevičius, Vaidas; Šarkutė, Ligita; Telešienė, Audronė; Vaidelytė, Eglė.
- ISSP „Socialinė politika II“ vadovas – Krupavičius, Algis. Tyrimo vykdytojai: Butkevičienė, Eglė; Morkevičius, Vaidas; Šarkutė, Ligita; Telešienė, Audronė; Vaidelytė, Eglė; Žvaliauskas, Giedrius.

⁷ ISSP „Socialinė politika“ 2010 apklausa Lietuvoje buvo atliekama remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamu projektu „Socialinių problemų stebėseną: Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas“. Projektas koordinuojamas KTU Viešosios politikos ir administravimo instituto. ISSP „Socialinė politika“ 2010 apklausa Lietuvoje buvo vykdoma 2010 m. lapkritis – 2011 m. vasaris. Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_SPS_0237.

⁸ ISSP „Socialinė politika“ 2011 apklausa Lietuvoje buvo atliekama remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamu projektu „Socialinių problemų stebėseną: Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas“. Projektas koordinuojamas KTU Viešosios politikos ir administravimo instituto. ISSP „Socialinė politika“ 2011 apklausa Lietuvoje buvo vykdoma 2011 lapkričio – gruodžio mėnesiais. Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_SPS_0239.

⁹ ISSP „Socialinė politika“ 2012 apklausa Lietuvoje buvo atliekama remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamu projektu „Socialinių problemų stebėseną: Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas“. Projektas koordinuojamas KTU Viešosios politikos ir administravimo instituto. ISSP „Socialinė politika“ 2012 apklausa Lietuvoje buvo vykdoma 2013 m. sausio – vasario mėnesiais. Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_SPS_0263.

¹⁰ ISSP „Socialinė politika“ 2013 apklausa Lietuvoje buvo atliekama remiantis Lietuvos mokslo tarybos finansuojamu projektu „Socialinių problemų stebėseną: Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas“. Projektas koordinuojamas KTU Viešosios politikos ir administravimo instituto. ISSP „Socialinė politika“ 2013 apklausa Lietuvoje buvo vykdoma 2013 m. spalio – lapkričio mėnesiais. Prieiga per: www.lidata.eu/data/quant/LiDA_SPS_0272.

- ISSP „Socialinė politika III“ vadovė – Butkevičienė, Eglė. Tyrimo vykdytojai: Balžekienė, Aistė; Morkevičius, Vaidas; Ražanauskaitė, Justina; Šarkutė, Ligita; Telešienė, Audronė; Žvaliauskas, Giedrius.

- ISSP „Socialinė politika IV“ vadovė – Butkevičienė, Eglė. Tyrimo vykdytojai: Balžekienė, Aistė; Bartuškaitė, Miglė; Morkevičius, Vaidas; Šarkutė, Ligita; Telešienė, Audronė; Žvaliauskas, Giedrius.

Kadangi tyrimas buvo kartotinis, apklausa Lietuvoje buvo vykdoma tokiais etapais:

- Socialinė politika I, 2010 m. lapkritis – 2011 m. vasaris;
- Socialinė politika II, 2011 m. lapkritis – gruodis;
- Socialinė politika III, 2013 m. sausis – vasaris;
- Socialinė politika IV, 2013 m. spalio – lapkritis.

Empirinio tyrimo metodas – kiekybinė antrinė duomenų analizė. Šis empirinio tyrimo metodas yra taikomas, kai tyrėjai analizuoja duomenis, surinktus kitų tyrėjų ir institucijų. Šiuo atveju naudojami duomenys iš reprezentatyvių ISSP „Socialinė politika“ 2010, 2011, 2012, 2013 apklausų Lietuvoje.

Tyrimo metodo pasirinkimą lėmė šios priežastys:

- atvira duomenų prieiga;
- duomenų patikimumas;
- duomenų reprezentatyvumas;
- palyginimo galimybės (analizuojami 2010, 2011, 2012 ir 2013 metų duomenys).

Antrinei duomenų analizei atlikti naudojami tarptautinio socialinio tyrimo ISSP duomenys. „ISSP rėmuose kasmetinių modulių pagrindu atliekami su tam tikra socialine problematika susiję tyrimai, pvz., tyrinėjama socialinė nelygybė, sveikata, kintantys lyčių vaidmenys, požiūriai į aplinką, nacionalinės tapatybės bruožai“ (LiDA, 2015). ISSP „Socialinė politika (I, II, III, IV)“ tyrimu siekiama atskleisti „Lietuvos gyventojų nuomonę apie pagrindinius socialinės politikos principus, iširti konkrečias gyventojų patirtis ir nuostatas, susijusias su Lietuvoje vykdoma socialine politika, bei įvertinti Lietuvoje vykdomos socialinės politikos rezultatyvumą“ (LiDA, 2015). Tyrimas apima tokias socialines sritis: užimtumas ir darbas, sveikata, švietimas, socialinės gerovės politika ir sistemos. Šiame baigiamajame magistro projekte atliekama tik su aplinkos politikos tematika susijusių duomenų antrinė analizė.

Objektas – Lietuvos gyventojų subjektyvūs aplinkos politikos vertinimai ir aplinkos politikos makrorodiklių analizė;

Tikslas – išanalizuoti ir palyginti Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus 2010, 2011, 2012 ir 2013 metais bei atlikti aplinkos politikos makrorodiklių analizę;

Uždaviniai:

1. Identifikuoti veiksniai, kurie lemia aplinkos politikos vertinimą;

2. Aptarti Lietuvos gyventojų nuomonę, apie valstybės veiksmų įgyvendinimą aplinkos politikos srityje skirtingais laikotarpiais;
3. Nustatyti, kurios aplinkos politikos sritys yra vertinamos palankiau, kurios prasčiau;
4. Ištirti Lietuvos gyventojų nuomonę valstybinio finansavimo aspektu;
5. Atlikti makrorodiklių analizę;
6. Palyginti subjektyvius Lietuvos gyventojų vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais.

2.2 Kintamieji ir kintamųjų grupės

Išanalizavus visų keturių metų (2010, 2011, 2012, 2013) ISSP „Socialinė politika (I, II, III, IV) klausimynus, atrinkti klausimai, kurie toliau naudojami tyrime. Šie klausimai suskirstyti į kintamuosius: lytis, amžius, išsilavinimas, darbinė padėtis, padėtis visuomenėje, religija, tautybė, pajamos, šeimyninė padėtis, subjektyvi socialinė klasė, politinės pažiūros, gyvenamoji vietovė, socialinė veikla, pasitenkinimas gyvenimo kokybe, subjektyvus valdžios pareigybių/ priimamų sprendimų vertinimas, subjektyvus socialinės politikos sričių finansavimo vertinimas, subjektyvus aplinkos politikos vertinimas (žr. 6 lentelė).

6 lentelė. Kintamųjų bazė

*2010, 2011, 2012 bei 2013 m. sutampantys klausimai pažymėti –   rožine spalva.

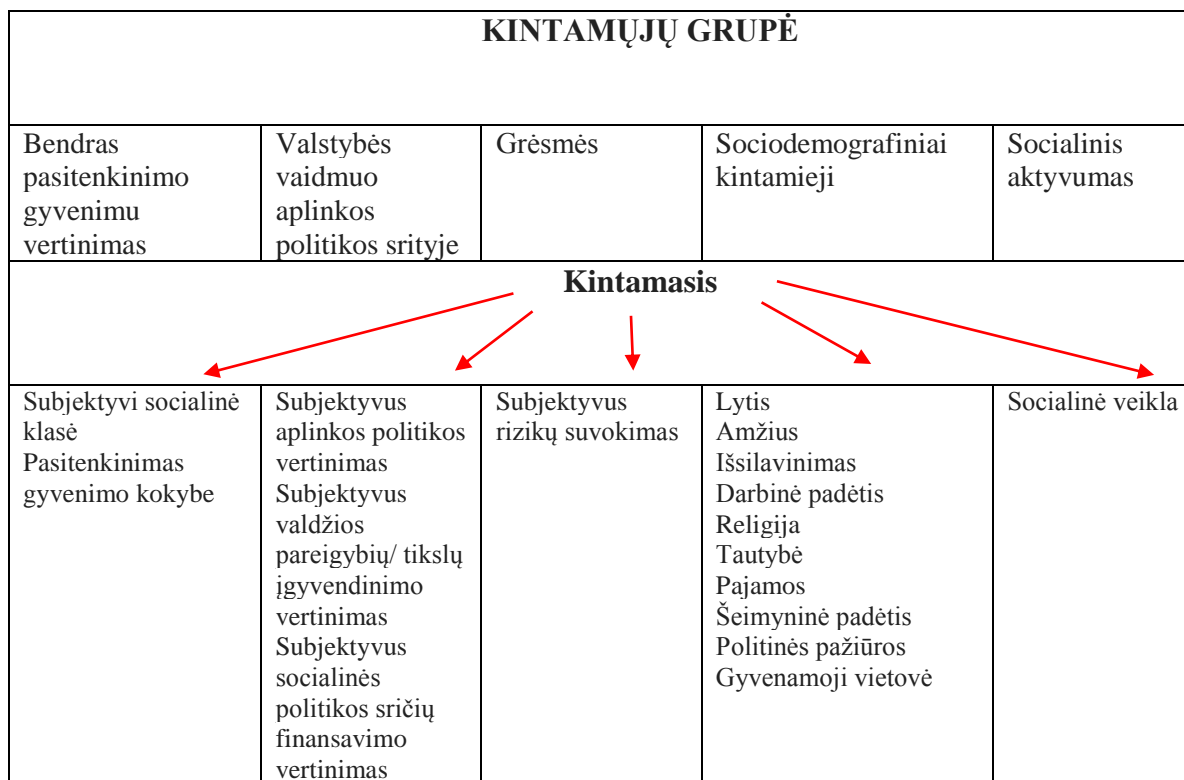
**Su aplinkos politika susiję klausimai parašyti žalia spalva.

Kintamasis	Banga/metai	Klausimo numeris	Klausimas
Lytis	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD1 SD1 SD1 SD1	Jūsų lytis...
Amžius	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD2 SD2 SD2 SD2	Kuriais metais Jūs gimėte? Kiek metų Jums suėjo per paskutinį gimtadienį?
Išsilavinimas	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD4 SD4 SD4 SD4	Koks yra Jūsų aukščiausias pasiektas išsilavinimo lygis?
Darbinė padėtis	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD5 SD5 SD5 SD5	Ar šiuo metu Jūs dirbate apmokamą darbą, esate dirbęs apmokamą darbą anksčiau, ar niekada nesate dirbęs apmokamo darbo?
Religija	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD23 SD24 SD23 SD23	Ar priskiriate save kuriai nors religijai? Jei taip, kuriai religijai save priskiriate?
Tautybė	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD28 SD29 SD29 SD31	Kokia Jūsų tautybė?
Pajamos	I 2010 II 2011	SD32 SD33	Kokios yra Jūsų vidutinės mėnesio pajamos, neatskaitant mokesčių ir kitų atskaitymų?

	III 2012 IV 2013	SD33 SD35	
Šeimyninė padėtis	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD35 SD37 SD35 SD37	Kokia yra Jūsų dabartinė oficiali šeimyninė padėtis?
Subjektyvi socialinė klasė	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	Q10a SD26 SD25 SD25	Vienos žmonių grupės mūsų visuomenėje užima aukštesnę padėtį, o kitos žemesnę padėtį. Kur šioje skalėje Jūs matytumėte save?
Politinės pažiūros	II 2011 III 2012 IV 2013	SD28 SD27 SD27	Prisiminkite paskutinius Seimo rinkimus. Už kurią politinę partiją balsavote?
	I 2010 IV 2013	SD26 SD30	Ar Jūs jaučiatės artimas kokiai nors konkrečiai politinei partijai, jeigu taip, kuriai politinei partijai jaučiatės artimas?
Gyvenamoji vietovė	I 2010 II 2011 III 2012 IV 2013	SD36 SD38 SD36 SD38	Kaip Jūs apibūdintumėte vietovę, kurioje gyvenate...
Socialinė veikla	II 2011 III 2012 IV 2013	SD23 SD28 SD29	Ar per paskutinius metus esate daręs/i, kurį nors iš čia išvardintų veiksmų? 14. Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose
Pasitenkinimas gyvenimo kokybe	I 2010 II 2011 IV 2013	SD38 SD40 SP9b	O ar Jūs esate patenkintas/-a: d. ...gyvenamuoju būstu? i. ...savo gyvenamąja aplinka (užterštumas, triukšmas ir t.t.)?
Subjektyvus valdžios pareigybių/ tikslų įgyvendinimo vertinimas	I 2010	Q27	Jūsų nuomone, tai turėtų ar neturėtų būti valdžios pareigos... j. Taikyti griežtus įstatymus pramonei, kad ji mažiau kenktų aplinkai
	I 2010 II 2011 III 2012	Q32 F Q6e SP9	Galiausiai keli klausimai apie tai, kaip valstybei sekasi įgyvendinti tikslus aplinkos apsaugos srityje. 1. Lietuvos gyventojams užtikrinama tinkama (švari, sveika) aplinkos kokybė. 2. Lietuvoje racionaliai naudojami ir gausinami gamtos ištekliai. (šios klausimo dalies nelieka 2012m.). 3. Lietuvoje visiems sudaromos palankios sąlygos apsirūpinti būstu. 4. Lietuvoje saugoma biologinė įvairovė, gamtos paveldo vertybės, kraštovaizdžio savitumas. 5. Lietuvoje užtikrinamas gyventojų ir jų turto saugumas gaivalinių nelaimių ar ekologinių katastrofų atveju (sausros, potvyniai, miškų gaisrai, naftos ar chemikalų išsiliejimas ir pan.).
Subjektyvus socialinės politikos sričių finansavimo vertinimas	I 2010	Q31	Dabar išvardinsiu kelias socialinio gyvenimo sritis. Pasakykite savo nuomonę, ar valstybė šias sritis finansuoja per daug, ar tiek, kiek reikia, ar per mažai. a. Sveikata b. Švietimas c. Šeima ir vaikai d. Socialinės garantijos (išmokos pensininkams, nedarbo, ligos išmokos kt.) e. Užimtumas (nedarbas) f. Aplinkos apsauga g. Kariuomenė ir krašto apsauga h. Policija ir teisėtvara i. Kultūra ir menai

Subjektyvus aplinkos politikos vertinimas	I 2010	Q34	<p>Šiandien Lietuvoje diskutuojama apie įvairius pakeitimus socialinės politikos srityje (pvz., pensijinio amžiaus ilginimą, motinystės atostogų trumpinimą ir kitus). Pristatysime įvairias situacijas, valdžios iniciatyvas ar priimtus sprendimus ir prašysime pasakyti savo nuomonę – pritariate ar nepritariate tokiems sprendimams, iniciatyvoms, situacijoms.</p> <p>g. Pritariate ar nepritariate tam, kad Lietuvoje nelegalūs statiniai draudžiamose vietose būtų likviduojami (nugriaunami) nepriklausomai nuo aplinkybių.</p> <p>h. Diskutuojama, ar energinio efektyvumo rodiklių neatitinkančių daugiabučių namų modernizavimas (renovacija) Lietuvoje turėtų būti privalomas. Pritariate ar nepritariate tam, kad Lietuvoje atitinkamų daugiabučių namų modernizavimas (renovacija) būtų privalomas.</p> <p>i. Pritariate ar nepritariate tam, kad genetiškai modifikuoti produktai būtų aiškiai ženklunami ar ryškiai pažymimi prekybos centruose.</p> <p>j. Pritariate ar nepritariate tam, kad Lietuvoje būtų statomos komunalinių atliekų deginimo gamyklos. Šiuo metu Lietuvoje nėra nė vienos tokios gamyklos.</p>
	IV 2013	SP11	Klausimas sutampa su Q34 (2010), keičiasi tik situacija SP11a. Pastaruoju metu diskutuojama dėl skalūnų dujų išgavimo Lietuvoje, jų gavybos kaštų, galimos naudos ir grėsmių. Pritariate ar nepritariate skalūnų dujų gavybai Lietuvoje?
	IV 2013	SP6	Galvodami apie įvairias politikos sritis Lietuvoje, atsakykite, kaip jas vertinate <ol style="list-style-type: none"> 1. Sveikatos apsaugos politiką 2. Šeimos politiką 3. Švietimo politiką 4. Darbo rinkos ir užimtumo politiką 5. Socialinės apsaugos politiką 6. Aplinkos apsaugos politiką
Subjektyvus rizikų suvokimas	III 2012	SP11	<p>Toliau pateiksime įvairias situacijas, valdžios iniciatyvas ar priimtus sprendimus ir prašysime pasakyti savo nuomonę – pritariate jiems ar nepritariate.</p> <p>2. Vis dar diskutuojama dėl atominės elektrinės statybos Lietuvoje, jos kaštų, galimos naudos ir grėsmių. Pritariate ar nepritariate naujos atominės elektrinės statybai Lietuvoje?</p> <p>3. Diskutuojama, ar energetinio efektyvumo rodiklių neatitinkančių daugiabučių namų modernizavimas (renovacija) Lietuvoje turėtų būti privalomas. Pritariate ar nepritariate tam, kad Lietuvoje atitinkamų daugiabučių namų modernizavimas (renovacija) būtų privalomas</p>
	II 2011 III 2012 IV 2013	Q1 SP1 SP1	<p>Kurie iš išvardintų dalykų šiandien Lietuvai kelia didžiausią grėsmę?</p> <p>2. Aplinkos tarša</p> <p>6. Genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) plitimas</p>

Suskirsčius klausimus pagal kintamuosius, išskirtos tokios kintamųjų grupės: bendras pasitenkinimo gyvenimu vertinimas, valstybės vaidmuo aplinkos politikos srityje, grėsmės, sociodemografiniai kintamieji, socialinis aktyvumas (žr. 10 pav.).

10 pav. Kintamųjų grupės ir kintamieji

Duomenų analizės metodai. Su aplinkos politika susiję duomenys analizuojami SPSS 20,0 programiniu paketu (angl. Statistical Package for the Social Sciences), o kuriant grafinį apipavidalinimą naudojama Microsoft Excel 2013 programa. Analizės metu taikomi aprašomosios bei daugiamatės statistikos metodai, taip pat atliekama makrorodiklių analizė.

Empirinio tyrimo imtis: 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187; 2013 m. N=1194.

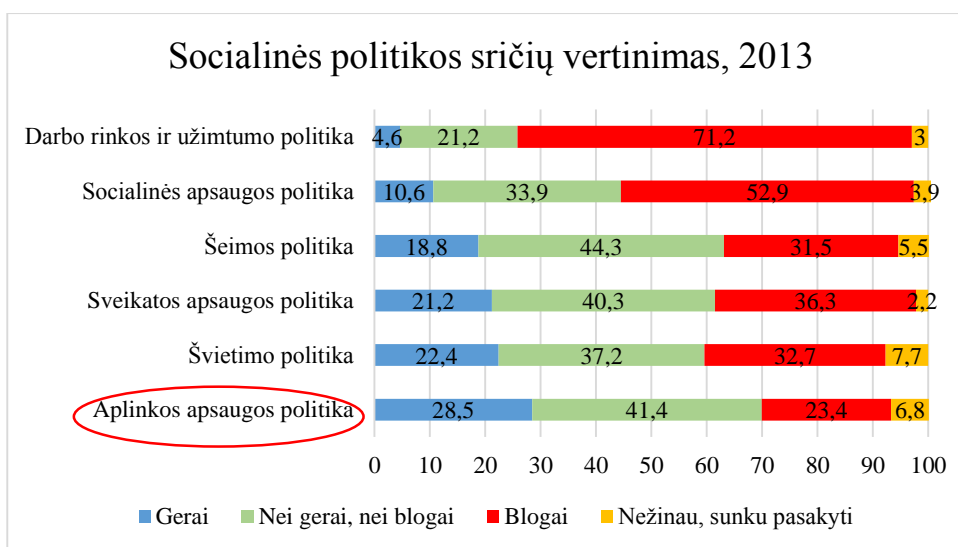
3. LIETUVOS GYVENTOJŲ APLINKOS POLITIKOS VERTINIMŲ IR MAKRORODIKLIŲ TYRIMO REZULTATAI

Šioje projekto dalyje analizuojami reprezentatyvūs gyventojų apklausos 2010, 2011, 2012, 2013 metų ISSP „Socialinė politika (I, II, III, IV)“ tyrimo duomenys. Iš šių duomenų pasirinkti tik su aplinkos politika susiję Lietuvos gyventojų atsakymai. Gyventojų atsakymai atskleidžia jų subjektyvias nuomones apie šalyje vykdomą aplinkos politiką. Šioje projekto dalyje yra išskiriami tokie skyriai: subjektyvus aplinkos politikos vertinimas kitų socialinės politikos sričių kontekste, Lietuvos gyventojų subjektyvi nuomonė apie aplinkos politikos valdžios iniciatyvas, Lietuvos gyventojų subjektyvus, su aplinkos politika susijusio, gyvenimo kokybės vertinimas, veiksniai, darantys įtaką aplinkos politikos subjektyviam vertinimui, aplinkos politikos makrorodiklių duomenys, aplinkos politikos makrorodiklių bei subjektyvių nuomonių palyginimas. Taip pat pateikiamos išvados bei rekomendacijos. Šioje projekto dalyje siekiama įgyvendinti išsikeltus uždavinius, tam kad pasiekti metodinėje projekto dalyje minėtą tikslą.

3.1. Subjektyvus aplinkos politikos vertinimas kitų socialinės politikos sričių kontekste

Pirmoje baigiamojo magistro projekto dalyje buvo aptarta, kad aplinkos politika yra viena iš socialinės politikos sričių. Taip pat buvo minėta, kad socialinė politika, tai „valstybės vykdomas žmonių bei visuomenės grupių pajamų paskirstymas ir turtinių santykių reguliavimas siekiant socialinio teisingumo ir lygybės“ (Milevičienė, 2015). Socialinė politika yra plati sąvoka, kuri apjungia visas žmonių gyvenimo sritis. Suvokiant šio reiškinio svarbą visuomenėje, įdomu patikrinti žmonių subjektyvius vertinimus, pasitenkinimą šalyje vykdoma socialine politika.

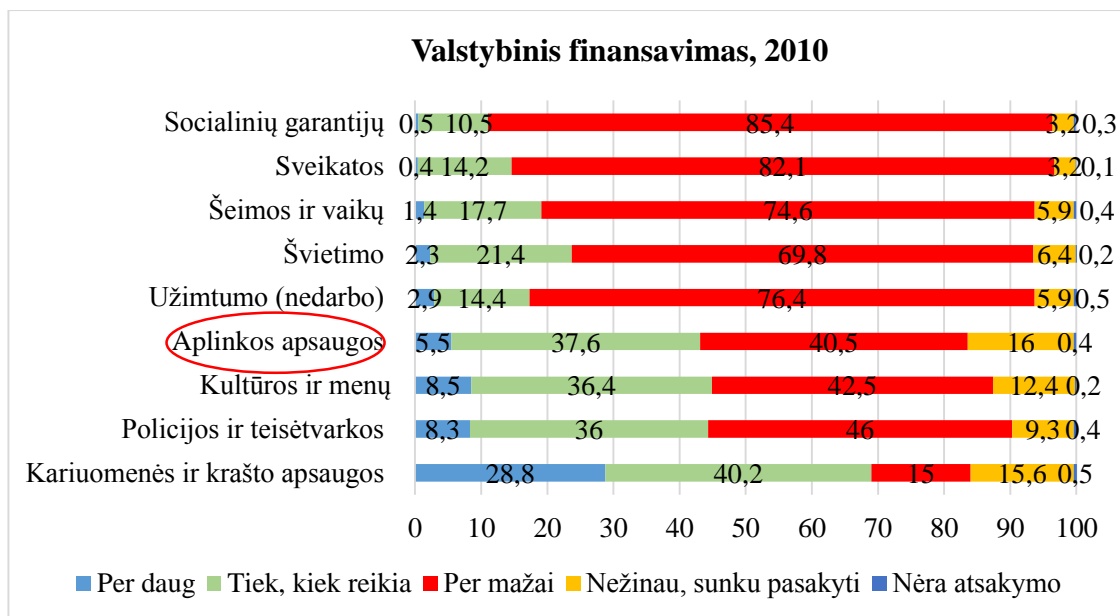
2013 m. 71,2 proc. Lietuvos gyventojų blogiausiai vertino darbo rinkos ir užimtumo politiką. Tai galima sieti su pasauline ekonomine krize, nes nuo krizės pradžios nedarbas gerokai išaugo. 2013 m. rugpjūčio mėn. nedarbo lygis Lietuvoje siekė – 5,9 proc. (Europos Komisija, 2015). Kaip matyti paveiksle (žr. 11 pav.), lietuviai mažiausiai nepatenkinti aplinkos apsaugos politika. Tik 23,4 proc. gyventojų blogai vertina šią politiką.

11 pav. Lietuvos gyventojų subjektyvus socialinės politikos sričių vertinimai, 2013, N=1194.

Poveikį tokiam aplinkos politikos vertinimui galėjo turėti tai, kad 2013 m. Europos Komisijos (EK) buvo paskelbti „Aplinkos oro metai“, kai buvo akcentuojamos „naujos Europos švaraus oro programos, direktyvos dėl atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių ribų pakeitimo, naujos direktyvos dėl vidutinio dydžio (1-50 MW) kurą deginančių įrenginių keliamos taršos mažinimo“ (LR Aplinkos Ministerija, 2015). Anot Telešienės (2011), oro tarša Lietuvos piliečių laikoma didžiausia problema, susijusia su aplinkosauga. Daroma prielaida, kad 2013 „aplinkos oro metai“ turėjo daryti poveikį aplinkos politikos vertinimui.

Paklausti, apie valstybinį socialinės politikos sričių finansavimą 2010 m. (žr. 12 pav.), dauguma (net 85,4 proc.) Lietuvos gyventojų mano, kad socialinių garantijų valstybinis finansavimas yra per mažas. Vis dėlto, peržiūrėjus 2010 m. Lietuvos valstybės biudžeto projekto asignavimą pagal sritis, nustatyta, kad socialinės apsaugos politikai buvo skiriama daugiausiai lėšų, t. y., 2 166 259 litai (neįskaičiuojant Europos Sąjungos lėšų).

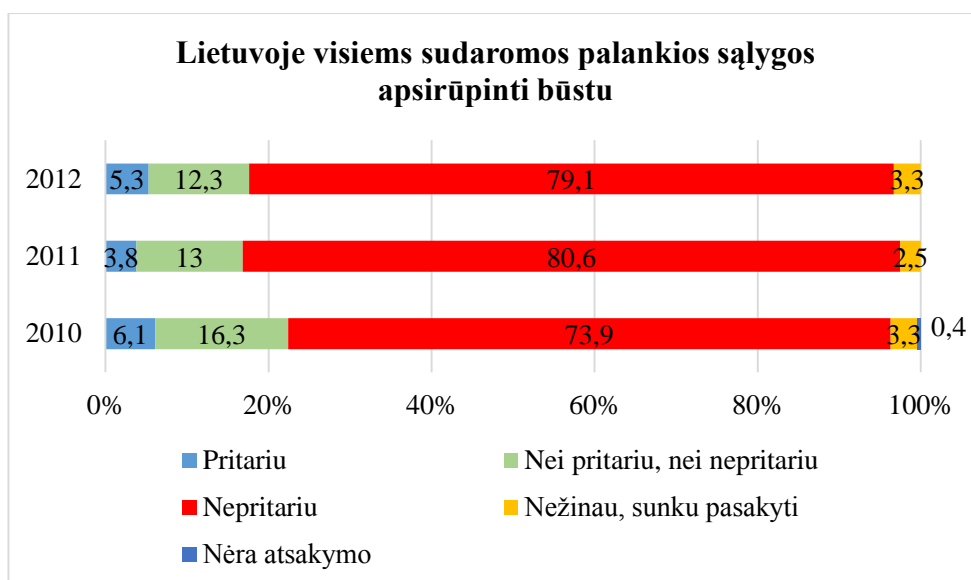
12 pav. Lietuvos gyventojų socialinės politikos sričių finansavimo vertinimai, 2010, N=1023

Paklausus apie aplinkos politiką, 42,5 proc. respondentų atsakė, kad šios srities finansavimas yra per mažas; 37,6 proc. mano, kad finansuojama tiek, kiek reikia. 2010 metais aplinkos politikos finansavimas siekė 366 712 litų (neįskaičiuojant Europos Sąjungos lėšų) (LR Finansų Ministerija, 2015). Lietuvos gyventojų subjektyviu vertinimu, visų devynių socialinės politikos sričių (socialinių garantijų, sveikatos, šeimos ir vaikų, švietimo, užimtumo, kultūros ir menų, policijos ir teisėtvarkos bei kariuomenės ir krašto apsaugos) kontekste, kad aplinkos politikos finansavimas yra per didelis mano 5,5 proc. respondentų.

3.2. Aplinkos politikos įgyvendinamų tikslų subjektyvūs vertinimai

Pirmoje baigiamojo magistro projekto dalyje yra aptariamos aplinkos politikos teorinės perspektyvos. Pastebėta, jog įgyvendinant aplinkos politiką, reikia atsižvelgti į principus, kuriais remiamasi sudarant veiksmų programas ir įgyvendinant aplinkos apsaugos tikslus. Anot Gulkutės (2008): „aplinkos problemų sprendimą ir prevenciją lemia ne vien tobuli įstatymai bei optimalios ekonominės priemonės – svarbus ir palankus visuomenės požiūris bei atitinkamos vertybinės nuostatos, informuotumas ir aktyvus dalyvavimas svarstant bei įgyvendinant įvairaus lygio sprendimus“. Dėl tos priežasties, respondentų vertinimai yra labai svarbūs ir reikšmingi. Šiame skyriuje pateikiami respondentų vertinimai, kaip valstybei sekasi įgyvendinti su aplinkos apsauga susijusius tikslus.

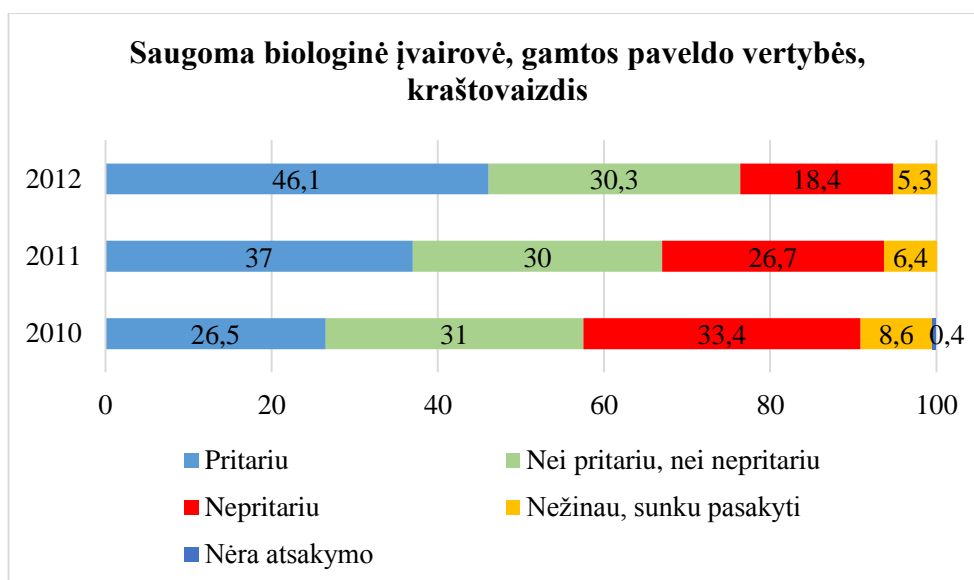
Pagal pateiktų paveikslų duomenis (žr. 13 pav.), nepalankiausiai 2010, 2011 ir 2012 m. tyrime dalyvavę respondentai vertina galimybes apsirūpinti būstu Lietuvoje. Teiginiui, kad Lietuvoje visiems yra sudaromos palankios sąlygos apsirūpinti būstu nepritarė: 2010 m. – 73,9 proc., 2011 m. – 80,6 proc., o 2012 m. – 79,1 proc. respondentų.

13 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie visiems sudaromas palankias sąlygas apsirūpinti būstu, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187

Neigiamas požiūris į galimybes apsirūpinti būstu yra labiausiai paplitęs, žvelgiant į valstybės tikslų įgyvendinimo procesą aplinkos politikos srityse. Vis dėlto, jei nuo 2010 iki 2011 metų neigiamas vertinimas išaugo 6,7 proc., tai 2012 metais nežymiai nukrito (1,5 proc.). Galima tokia prielaida, kad respondantai nepalankiausiai vertina būtent šią aplinkos politikos sritį, todėl kad pasaulinės ekonominės krizės laikotarpiu nukrito šalies BVP rodiklis (LR Ūkio Ministerija, 2015). BVP rodiklis yra neabejotinai svarbus kalbant apie valstybės funkcionavimą ir gyventojų pasitenkinimą. „BVP parodo kiek šalies ekonomika per tam tikrą laiką pagamino produkcijos ir suteikė paslaugų. Taigi BVP nusako visos ekonomikos sukurtą vertę, dydį ir aktyvumą. BVP apima namų ūkio vartojimą, valstybės išlaidas, neparduotas prekes, statinius bei užsienio prekybos balansą. Į šį rodiklį susiveda visi kiti makroekonominiai rodikliai“ (Investologija.lt, 2015). 2012 metais, augant BVP, respondentų vertinimai taip pat nežymiai keičiasi palankesne linkme.

Lietuvos gyventojai palankiausiai vertina teiginį, kad Lietuvoje yra saugoma biologinė įvairovė, gamtos paveldo vertybės, kraštovaizdis. Šiam teiginiui pritarė: 2010 m. – 26,5 proc., 2011 – 37 proc., o 2012 – 46,1 proc. respondentų. Atsižvelgiant į gautus duomenis, galima manyti, jog respondentų nuomone, šis tikslas yra Lietuvoje sėkmingiau įgyvendinamas aplinkos politikos dėka, nei apsirūpinimo būstu galimybės, gyventojų, jų turto gaivalinių nelaimių atveju užtikrinimas, gamtos išteklių racionalus naudojimas ir gausinimas bei tinkamos aplinkos užtikrinimas Lietuvos gyventojams.

14 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie saugomą biologinę įvairovę, gamtos paveldo vertybes, kraštovaizdį, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187

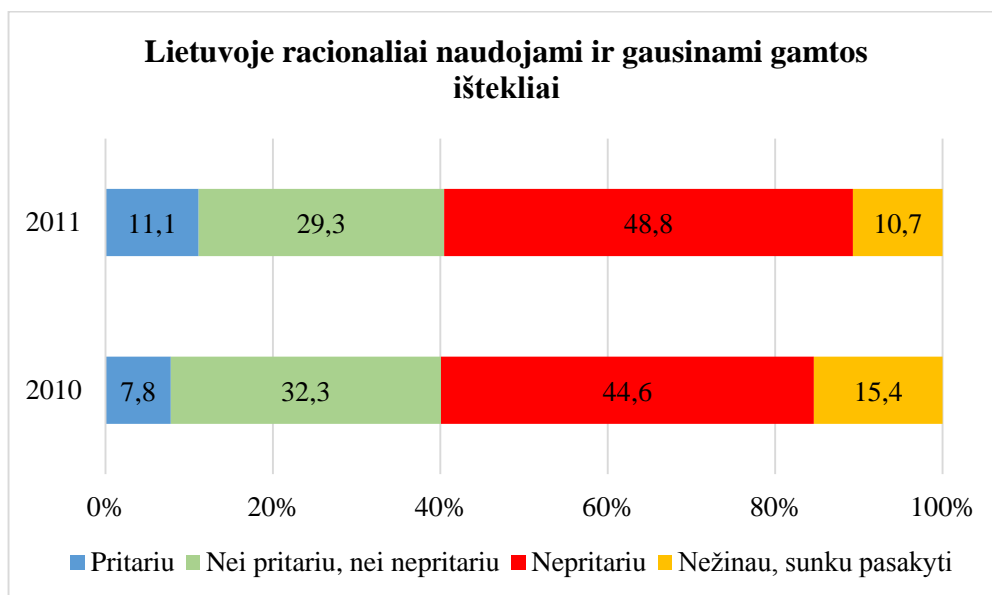
Nuo 2010 m. iki 2012 m. nuomonė, jog Lietuvoje yra saugoma biologinė įvairovė, gamtos paveldo vertybės, kraštovaizdis išaugo net – 19,6 proc. (žr.: 14 pav.). Galima prielaida, kad Lietuvos piliečių nuomonės pokyčiui įtakos turėjo 2011 m. viešinami biologinės įvairovės strategijos tikslai apie tai, kas bus įgyvendinta 2012 metais (Europos Komisija, 2015):

- Baigti kurti tinklą Natura 2000 – „tai Europos Bendrijos svarbos saugomų teritorijų bendras tinklas“ (NATURA 2000, 2015);
- 2012 m. komisija kartu su valstybėmis narėmis turi parengti naują ES ataskaitų teikimo sistemą apie paukščius;
- Sukurti specialią IRT priemonę, kuri būtų įtraukta į Europos biologinės įvairovės informacinę sistemą;
- Parengti žaliosios infrastruktūros įgyvendinimo strategiją;
- Išplėsti augalų ir gyvūnų sveikatos reglamentavimo sritis;
- Parengti specialią teisinę priemonę, kuri užpildytų kovos su invazinėmis svetimomis rūšimis politikos spragą.

Taip pat svarbu, jog „miško žemės plotas Lietuvoje kasmet didėja. 2012 m. sausio 1 d. miško žemės plotas buvo 2173 tūkst. ha ir užėmė 33,3 proc.“ (Aplinkos būklė 2012. Tik faktai, 2015).

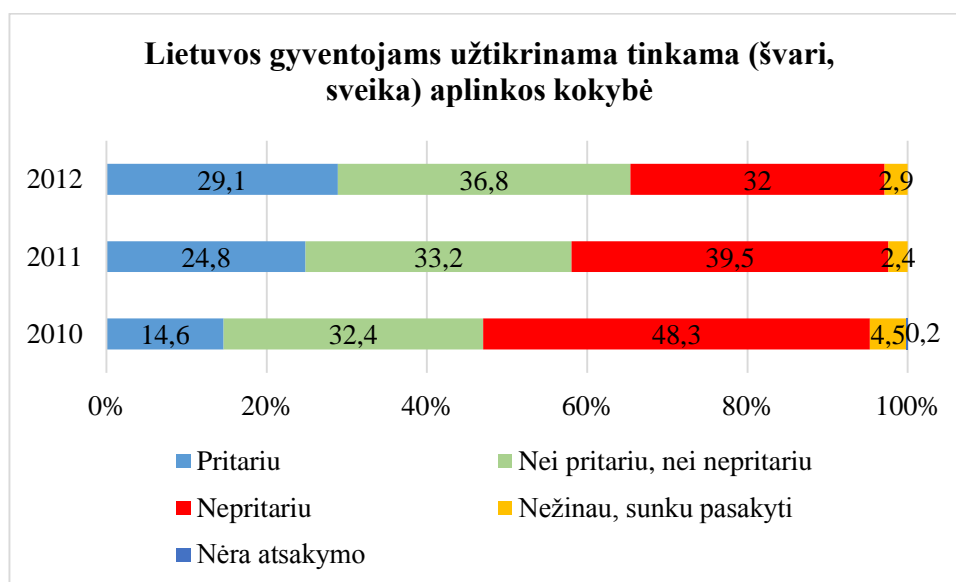
Atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvos valstybė, kaip ir kitos valstybės, turi atlikti aplinkosauginę funkciją, kuri yra: „kompleksas tikslingų ir tarpusavyje susijusių valstybės įgyvendinamų priemonių, siekiant užtikrinti racionalų gamtos išteklių naudojimą, apsaugoti gamtinę aplinką nuo neigiamo antropogeninio poveikio ir garantuoti žmonėms teisę gyventi švarioje ir sveikoje aplinkoje“ (Aleksavičius, 2008). Dėl to, pateikiami paveikslai (žr. 15 pav. ir 16 pav.) yra iš tiesų reikšmingi. Šiuose

paveiksluose yra atskleidžiama Lietuvos gyventojų subjektyvi nuomonė apie tai, kaip valstybei pavyksta įgyvendinti minėtąją aplinkosauginę funkciją.

15 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187

15 paveiksle matyti, kad 2010 m. didesnė dalis Lietuvos gyventojų nesutinka su teiginiu, kad valdžia sėkmingai įgyvendina gamtos išteklių racionalaus naudojimo bei gausinimo tikslą. 44,6 proc. piliečių pasisako nepritariantys, kad gamtos ištekliai racionaliai naudojami ir gausinami, 2011 m. nepritariantųjų skaičius išaugo ir siekė 48,8 proc.

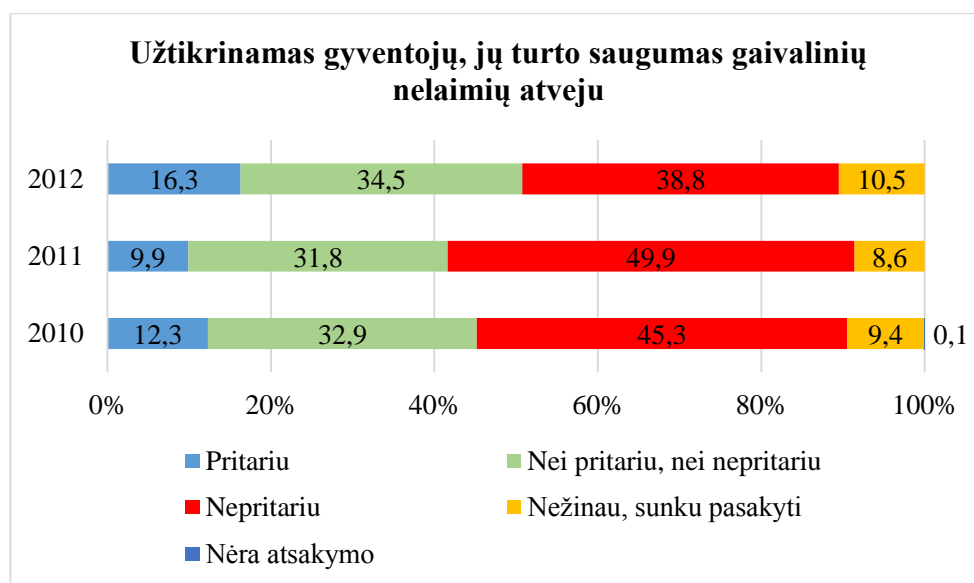

16 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie tinkamą, švarią, sveiką aplinkos kokybę, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187

Lietuvos gyventojų nuomonė, apie šalies piliečiams užtikrinamą tinkamą (švarią, sveiką) aplinką, nuo 2010 m. iki 2012 m. išaugo 14,5 proc. Taip gali būti dėl tokių priežasčių:

- pastebima nedidelė pagrindinių oro teršalų koncentracijos mažėjimo aplinkos ore tendencija;
- 2012 m. iš atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) pagaminta energija Lietuvoje sudarė apie 17,3 proc. pirminės energijos (2011 m. buvo pagaminta 17 proc.);
- 2012 m. į paviršinius vandens telkinius patekusių pagrindinių teršalų kiekį palyginus su 2011 m. patekusių kiekiu, matyti, kad į paviršinius vandenį su nuotekomis išleidžiamų teršalų sumažėjo apie 14 proc. (Aplinkos būklė 2012. Tik faktai, 2015).

Nepaisant šio augimo, didesnė dalis gyventojų vis dar nesutinka su teiginiu, kad aplinkos politika sėkmingai tvarkosi su geros aplinkos kokybės palaikymu. Reikia atkreipti dėmesį į kai kuriuos faktus, pavyzdžiui: „2010 metais „oro užterštumas išaugo, bendras išmetamų teršalų kiekis viršijo 391 tūkst. tonų. Taip pat svarbu paminėti, 2010–2011 m. laikotarpiu Baltijos jūroje registruota aukštesnė, nei 2009 m. bendrojo azoto koncentracija, didžiausi azoto junginių kiekiai patenka iš žemės ūkio“ (APLINKOS BŪKLĖ 2011. Tik faktai, 2015). Tai rodo, kad vandens telkinių būklei paplitusios taršos poveikis vis dar yra reikšmingas.

17 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai apie gyventojų, jų turto saugumo užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2012 m. N= 1187

Nors didesnė dalis gyventojų nesutinka su teiginiu, jog užtikrinamas jų pačių, jų turto saugumas gaivalinių nelaimių atveju, galima pastebėti, kad pritariančiųjų nuomonė išaugo 4 proc. (žr.: 17 pav.). Gyventojų ir jų turto saugumas labiausiai priklauso nuo to, ar gyventojai yra apsidraudę ir/ar yra apdraudę savo turtą. Šiuo atveju, svarbus dalyvis yra bankas. Galbūt, analizuojamu laikotarpiu Lietuvos gyventojų nuomonė yra nepalanki šio tikslo įgyvendinimo klausimu, dėl banko „Snoras“ bankroto bei vis dar jaučiamų pasaulinės ekonominės krizės padarinių. Taip pat 2011 m. žemės drebėjimas Japonijoje galėjo sukelti Lietuvos gyventojų susirūpinimą jų pačių saugumu.

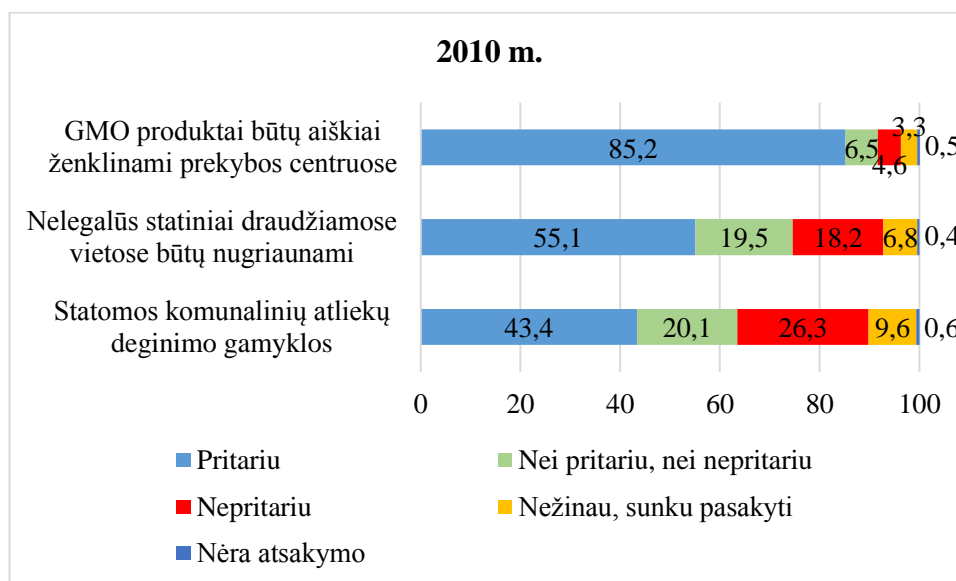
3.3. Aplinkos politikos aktualijos ir Lietuvos gyventojų vertinimai

„Pramonės, energetikos ir transporto sektorių į aplinkos orą išmetami teršalai formuoja didžiąją dalį nacionalinės taršos Lietuvos oro baseinui. Pagrindinis taršos lankaisiais organiniais junginiais

šaltinis –

18 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė dėl griežtesnių įstatymų pramonei, 2010 m. N=1023 pramonės sektorius, anglies monoksido ir kietųjų dalelių – energetika, o transporto tarša ypač didina azoto oksidų kiekius bei reikšmingai lemia išmetamo anglies monoksido augimą“ (Aplinkos būklė 2011. Tik faktai, 2015). Akivaizdu, kad pramonės veiklos apribojimas aplinkos apsaugos atžvilgiu yra neabejotinai svarbus. Kad pramonei reikėtų taikyti griežtesnius įstatymus, sutinka 91,1 proc. Lietuvos gyventojų, dalyvavusių apklausoje (žr. 18 pav.).

19 pav. Su aplinkos politika susijusios aktualijos 2010 m. N=1023.

„Vartotojams ir viešojo maitinimo įmonėms teikiami GM produktai pagal ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktus turi būti paženklinami, suteikiant nuorodą, kad produktas arba jo sudedamoji dalis yra „genetiškai modifikuotas“ (Jonaitienė, 2008). Taip mano ir 85,2 proc. Lietuvos gyventojų. Tačiau, pasak Matulionytės (2007): „tokie ženklavimo pagrindinis tikslas yra užtikrinti sąlygas įgyvendinti priešiška nusiteikusių vartotojų pasirinkimo teisę“ (Matulionytė, 2015).

55,1 proc. Lietuvos gyventojų pritaria, kad nelegalūs statiniai draudžiamose vietose būtų nugriaunami. „Nuo 2007–2008 m. pastebima žymi nelegalių statybų mažėjimo tendencija valstybiniuose

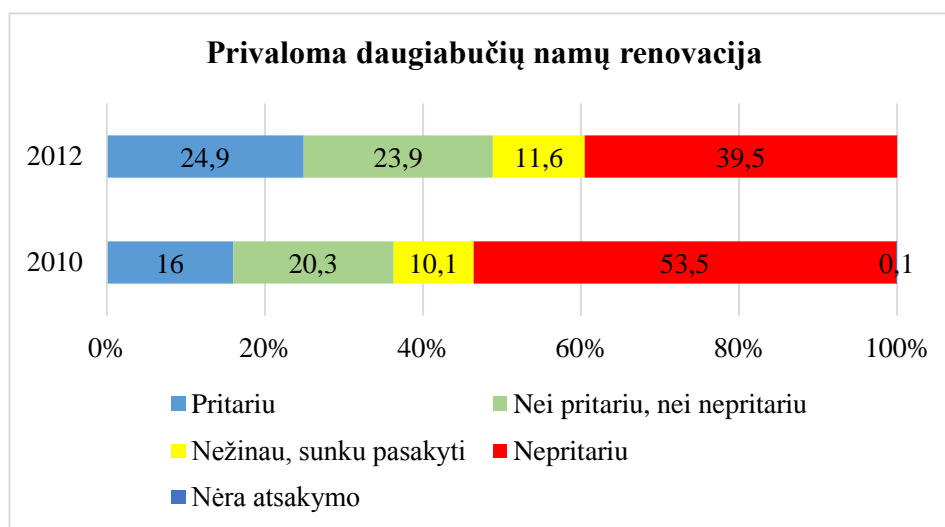

parkuose“ (Aplinkos būklė 2012. Tik faktai, 2015). Atsižvelgiant į tai, galima prielaida, kad aplinkos politikos valdžios atstovai su šia problema tvarkosi sėkmingai.

Nemaža dalis Lietuvos gyventojų (43,4 proc.) sutinka, kad būtų statomos komunalinių atliekų deginimo gamyklos. Nors reikia atkreipti dėmesį į tai, kad komunalinių atliekų deginimo gamyklos turi savų trūkumų, pavyzdžiui: nemalonus kvapas, triukšmas, virpesiai, ligos, higienos klausimai. Rizikos grupės – vairuotojai, darbuotojai. Valaitienė ir Anzelytė (2015) šių rizikų grupėms siūlo problemų sprendimo būdus:

- tiesioginio kontakto su atliekomis vengimas;
- individualių ir kolektyvinių apsaugos priemonių naudojimas;
- darbuotojų mokymų organizavimas darbų saugos klausimais ir darbų saugos taisyklių laikymosi kontrolė.

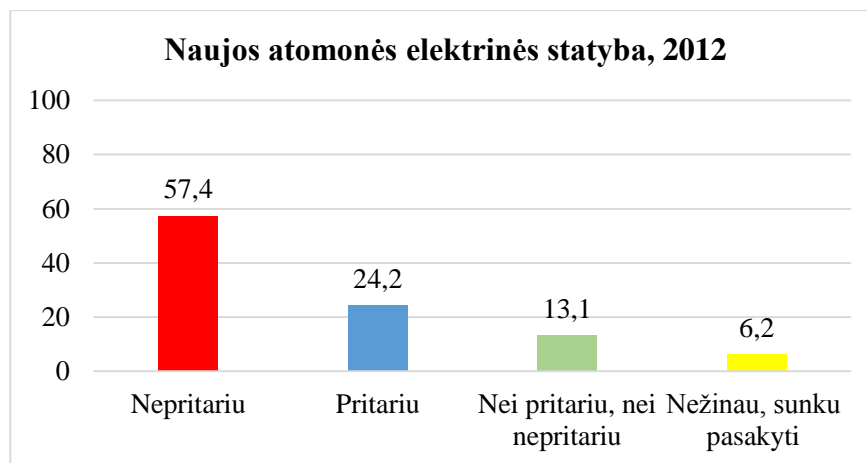
Atkreiptinas dėmesys į tai, jog vienam Lietuvos gyventojui tenkantis komunalinių atliekų kiekis Lietuvoje 2010 m. buvo 381 kg, o 2011 – 434 kg. „Ekspertų vertinimu, komunalinių atliekų kiekis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalyse nuo 1995 m. iki 2020 m. 43 proc. ir sudarys apie 640 kg vienam gyventojui per metus“ (Lietuvos Gamtinė Aplinka 2013, 2015). Taip pat svarbu paminėti, kad Lietuvoje elektros ir šilumos energija iš atliekų beveik negaminama, tuo tarpu „Lietuvos Energetikos Instituto studija nustatė, kad energetinis Lietuvos buitinių atliekų potencialas yra 1411 GWh per metus“ (AEI naudojimo Lietuvoje apžvalga, 2015). Todėl komunalinių atliekų deginimo gamyklos yra labai verta dėmesio aplinkosauginė priemonė, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus.

20 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl privalomos daugiabučių namų renovacijos, 2010 m.

N=1023; 2012 m. N= 1187;

Privalomai daugiabučių namų renovacijai pritariančių respondentų skaičius per dvejus metus (nuo 2010 m. iki 2012 m.) išaugo 8,9 proc. (žr. 20 pav.). Nepaisant to, vis dar didesnė dalis žmonių nesutinka su šiuo teiginiu (2010 m. – 53,5 proc., 2012 m. – 39,5 proc.). Galima manyti, kad palankesnės žmonių nuomonės, apie privalomą renovaciją, augimas priklauso nuo šalies ekonominės situacijos gerėjimo.

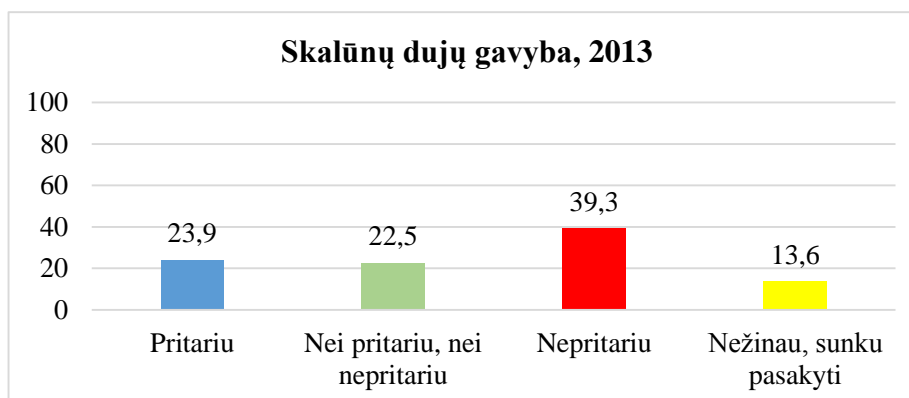

21 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl naujos atominės elektrinės statybos, 2012 m. N= 1187

Naujos atominės elektrinės statybos klausimas sukėlė daug sąmyšio valstybėje. Referendumo metu žmonės išreiškė savo neigiamą poziciją, nepaisant valdžios atstovų išsakytų atominės elektrinės privalumų (Vaitkus, 2015):

- užtikrinamas energetinis saugumas;
- konkurencinga elektros energijos gamyba;
- padeda pasiekti ES aplinkosauginius reikalavimus;
- panaudojama esama infrastruktūra bei patirtis;
- tikėtinas žymus teigiamas poveikis ekonomikai.

Šio tyrimo metu Lietuvos gyventojų nuomonė buvo tokia: didesnė dalis (57,4 proc.) Lietuvos gyventojų nepritaria naujos atominės elektrinės statybai (žr. 21 pav.). Galima daryti prielaidą, kad vienas iš veiksnių nulėmusių žmonių neigiamą požiūrį yra panaudoto radioaktyvaus kuro saugojimo problematika.

22 pav. Lietuvos gyventojų vertinimai dėl skalūnų dujų gavybos, 2013 m. N=1194

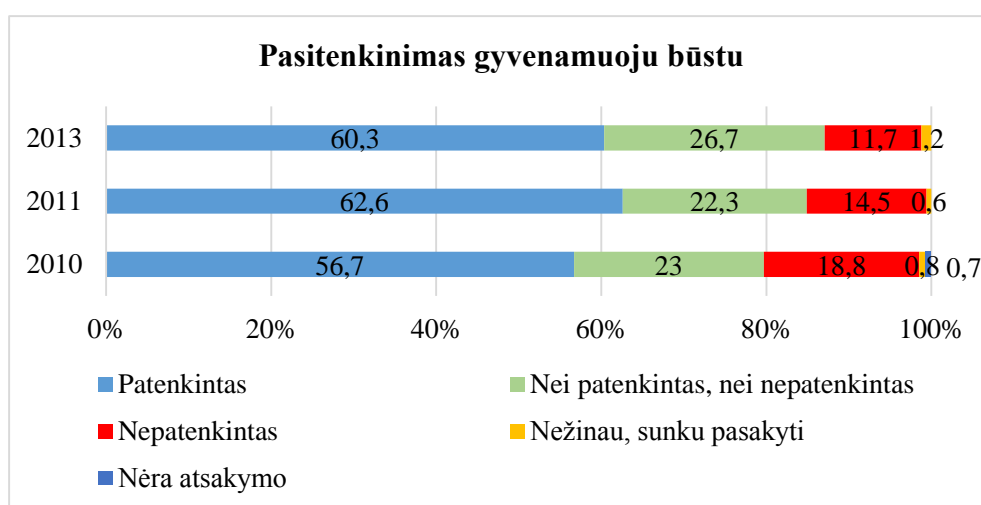
Taip pat aktualus klausimas Lietuvai – skalūnų dujų gavyba. Šio tyrimo metu 15,4 proc. daugiau Lietuvos gyventojų nepritaria skalūnų dujų gavybai (žr. 22 pav.). Galima spręsti, kad Lietuvos gyventojų nuomonė taip pasiskirstė dėl tokių abejonių pareiškimo (Urbanavičius, 2013):

- vandens naudojimas, panaudoto vandens pašalinimas, vandens tarša;

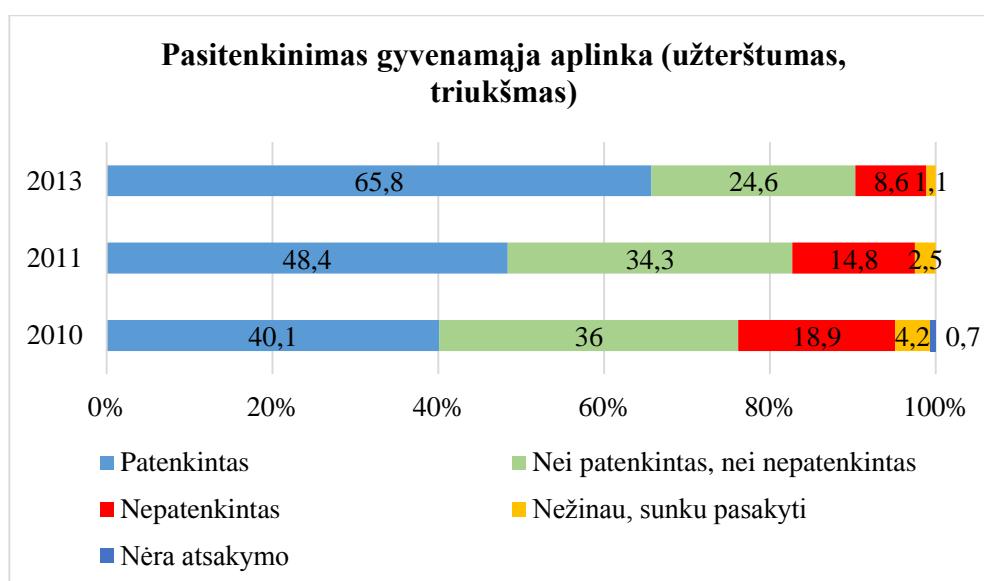
- tarša cheminiais junginiais;
- žemės drebėjimai;
- žemės naudojimas, triukšmas, eismas, kraštovaizdis;
- oro tarša;
- konsultacijos su visuomene trūkumas.

3.4. Subjektyvus pasitenkinimas gyvenimo sąlygomis Lietuvoje

Pateikiami paveikslai (žr. 23 pav. 24 pav.), kuriuose vaizduojamas Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamuoju būstu, bei gyvenamąja aplinka. Matyti, kad kiekvienais metais (2010, 2011, 2013), daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų buvo patenkinti savo gyvenamuoju būstu.

23 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamuoju būstu, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2013 m. N=1194

24 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, 2010 m. N=1023; 2011 m. N=1187; 2013 m. N=1194

Kiekvienais metais (2010, 2011, 2013 m.) vis didesnė apklaustų Lietuvos piliečių dalis išreiškė savo pasitenkinimą aplinkos kokybe. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog per trejus metus, žmonių pasitenkinimas išaugo 25,7 proc. Tam įtakos galėjo turėti šie faktai:

- 2013 m. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl naujo švaraus oro politikos dokumentų rinkinio, kurio du pagrindiniai tikslai – iki 2020 m. įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir sumažinti ilgalaikį oro taršos poveikį;
- 2013 m. Europos Komisija pradėjo viešas konsultacijas dėl dokumento „Veiksmingas krovinių geležinkelio vagonų keliamo triukšmo mažinimas Europos Sąjungoje“, kad vėliau galėtų vykdyti tolesnius veiksmus (Oro ir akustinė tarša, 2015).

Nustačius Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus. Siekiama iširti, kas turi įtakos šiems vertinimams. Sekančioje dalyje aptariami veiksniai, kurie daro įtaką aplinkos politikos subjektyviems vertinimas.

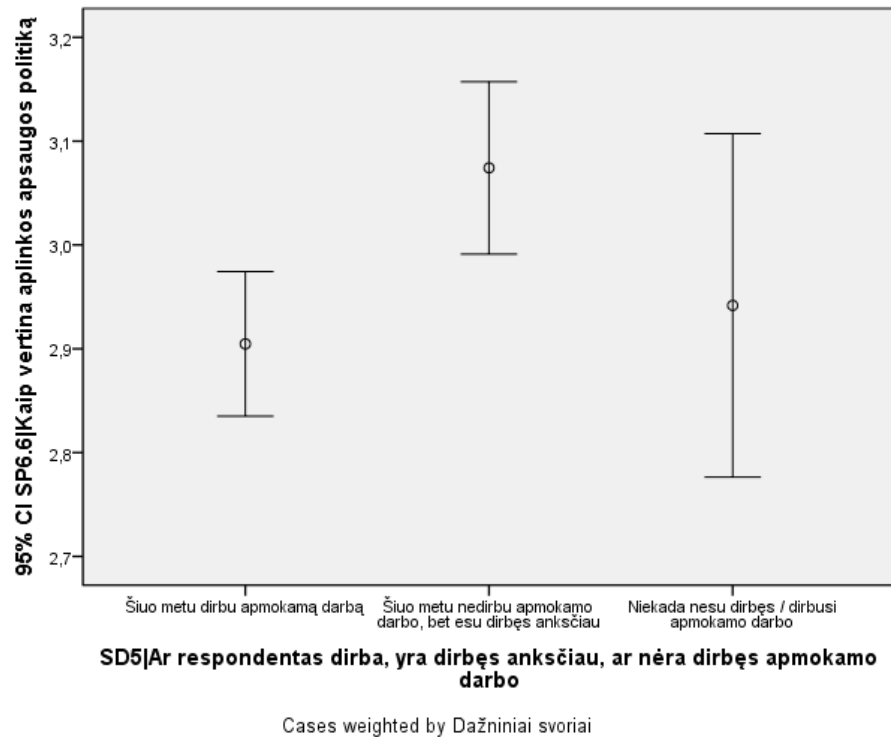
3.5. Veiksniai, darantys įtaką subjektyviam aplinkos politikos vertinimui

Hipotezės, kad kintamieji yra priklausomi tikrinamos 2013 m. ISSP „Socialinė politika III“ klausimui SP6.6 „kaip vertinate aplinkos politiką Lietuvoje“. Respondentams atsakant į šį klausimą buvo pateikta 5 balų skalė: 1 – labai gerai, 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 – blogai, 5 – labai blogai. Grafikuose pateikiami atsakymai yra apjungiami: 1 ir 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 ir 5 – blogai.

Vidurkių palyginimui naudojama: Mann – Whitney ir Kruskal – Wallis testai;

Požymių priklausomumo analizei – Spearman's rho.

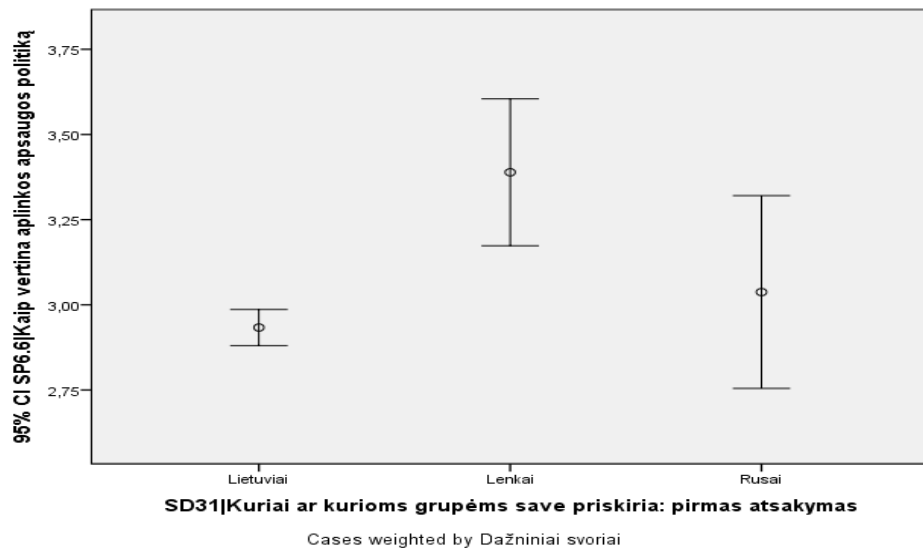
Pirmasis kintamasis – lytis. (Mann Withney U, $p = 0,159 > 0,05$), p reikšmė = $0,159 > 0,05$, todėl nėra statistiškai reikšmingų skirtumų tarp vyrų ir moterų požiūrių į aplinkos politiką. Taip pat kalbant apie respondentų amžių (Kruskal Wallis Test, $p = 0,067 > 0,05$), matyti, kad nėra statistiškai reikšmingų skirtumų tarp amžiaus grupių vertinant Lietuvos aplinkos politiką. Išsilavinimas taip pat nėra veiksnys, lemiantis aplinkos politikos vertinimą, nes (Kruskal Wallis Test, $p = 0,218 > 0,05$). Tačiau aplinkos politikos vertinimas priklauso nuo to, ar respondentas dirba, ar yra dirbęs apmokamą darbą (Kruskal Wallis Test, $p = 0,001 < 0,05$). Aplinkos politiką palankiau vertina tie respondentai, kurie dirba apmokamą darbą (žr. 25 pav.).

*Grafike pateikiami atsakymai sujungiant atsakymų variantus: 1 ir 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 ir 5 - blogai

25 pav. Pasikliautiniai intervalai: apmokamas darbas

Subjektyvus aplinkos politikos vertinimas nepriklauso nuo religinių pažiūrų (Kruskal Wallis Test, $p = 0,884 > 0,05$), tačiau priklauso nuo tautybės (Kruskal Wallis Test, $p = 0,000 > 0,05$).

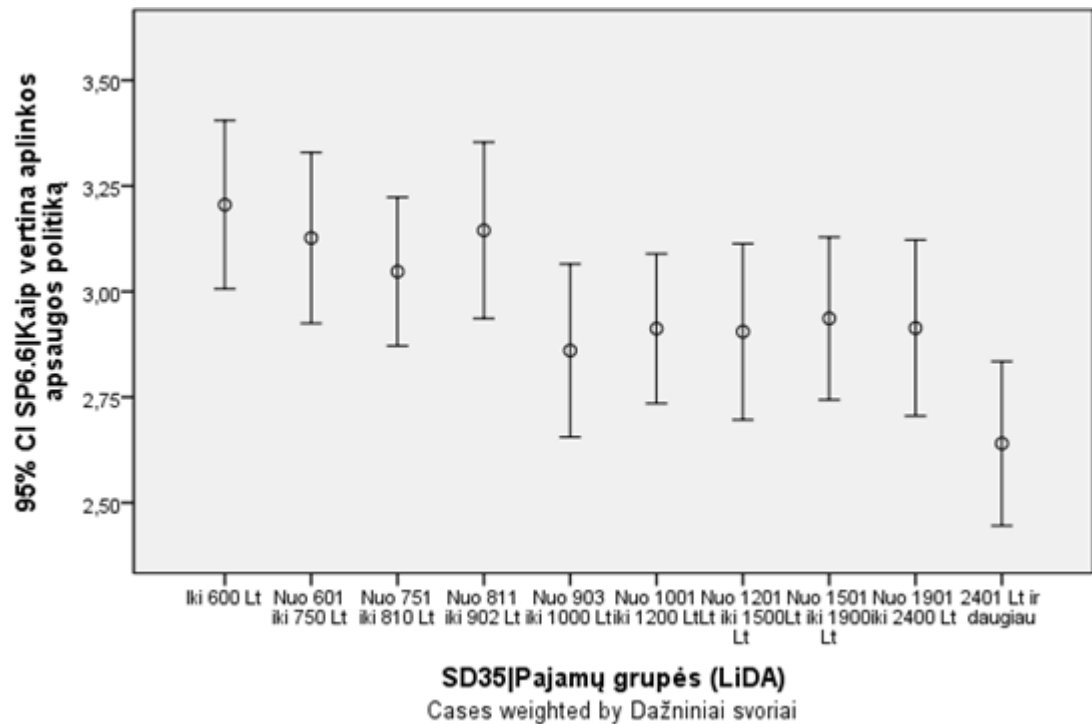

*Grafike pateikiami atsakymai sujungiant atsakymų variantus: 1 ir 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 ir 5 - blogai

26 pav. Pasikliautiniai intervalai: tautybė

Kaip matyti iš 26 paveikslėlio, lietuviai statistiškai reikšmingai palankiau vertina aplinkos politiką, nei Lietuvoje gyvenantys lenkai. Vis dėlto, aplinkos politikos vertinimas nepriklauso nuo šeimyninės padėties (Mann Withney U, $p = 0,816 > 0,05$), politinių pažiūrų (Mann Withney U, $p = 0,289 > 0,05$), dalyvavimo socialinėje veikloje (Mann Withney U, $p = 0,918 > 0,05$). Tačiau pajamos yra kintamasis,

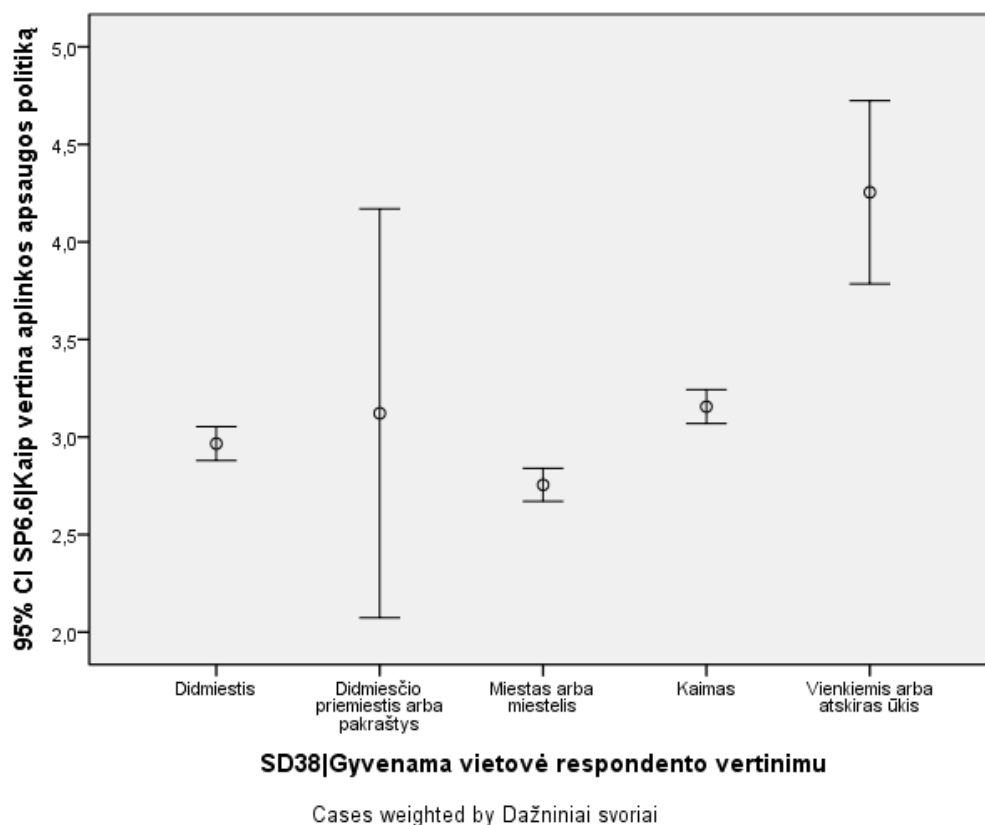
nuo kurio subjektyvus aplinkos politikos vertinimas priklauso (Kruskal Wallis Test, $p = 0,001 > 0,05$). Taigi, kuo mažiau uždirba, tuo blogiau vertina aplinkos politiką (žr. 27 pav.).

*Grafike pateikiami atsakymai sujungiant atsakymų variantus: 1 ir 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 ir 5 - blogai

27 pav. Pasikliautiniai intervalai: pajamų grupės

Kalbant apie gyvenamąją vietovę (Kruskal Wallis Test, $p = 0,000 < 0,05$), yra reikšmingas skirtumas tarp to kaip aplinkos politiką vertina respondentai iš kaimo ar miesto. Matoma, kad kuo mažesnėje gyvenvietėje gyvena, tuo blogiau vertina aplinkos politiką (žr. 28 pav.).

*Grafike pateikiami atsakymai sujungiant atsakymų variantus: 1 ir 2 – gerai, 3 – nei gerai, nei blogai, 4 ir 5 - blogai

28 pav. Vidurkių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Subjektyviam aplinkos politikos vertinimui įtakos turi ir respondento padėtis visuomenėje. (Spearman's rho = -0,160, p = 0,000). Kadangi p = 0.000 < 0.05 HO kad kintamieji yra nepriklausomi atmetama. Galima teigti, jog ryšys tarp kintamųjų yra statistiškai reikšmingas, Spearman'o koreliacijos koeficientas lygus -0,160, ryšys tarp kintamųjų yra labai silpnas. Taigi, kuo žemesnė padėtis, tuo blogiau vertina aplinkos politiką.

Galima pastebėti, kad pasitenkinimas gyvenamuoju būstu turi reikšmės aplinkos politikos vertinimui. (Spearman's rho = 0,134, p = 0,000), kadangi p = 0.000 < 0.05 HO kad kintamieji yra nepriklausomi atmetama. Galima teigti, jog ryšys tarp kintamųjų yra statistiškai reikšmingas, ryšys tarp kintamųjų yra teigiamas ir labai silpnas. Galima daryti išvadą, kad kuo mažiau patenkintas savo gyvenamuoju būstu, tuo blogiau vertina aplinkos politiką.

Bei matomas ryšys tarp pasitenkinimo aplinka ir aplinkos politikos vertinimo. (Spearman's rho = 0,183, p = 0,000), Kadangi p = 0.000 < 0.05 HO kad kintamieji yra nepriklausomi atmetama. Galima teigti, jog ryšys tarp kintamųjų yra statistiškai reikšmingas. Taigi, kuo mažiau patenkintas savo gyvenamąją aplinka, tuo blogiau vertina aplinkos politiką.

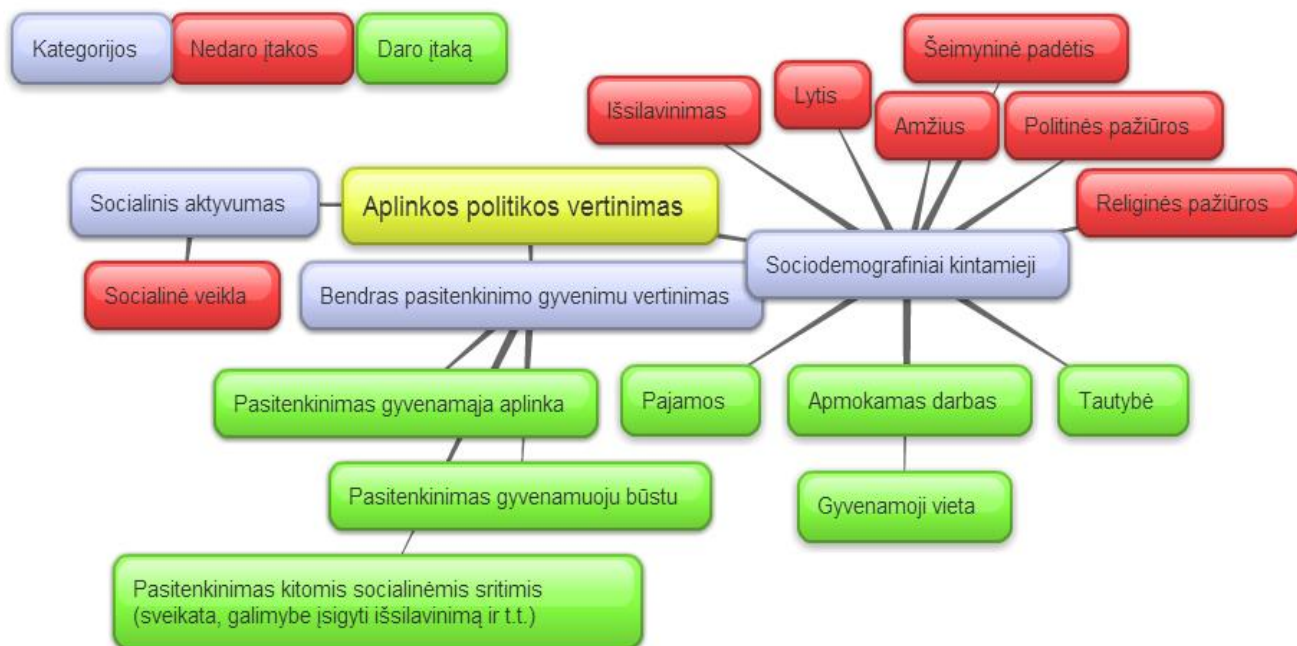
Taip pat paskaičiavus koreliacijas: pasitenkinimas gyvenimo kokybe (Spearman's rho = 0,154, p = 0,000), sveikata (Spearman's rho = 0,103, p = 0,000), darbu ir kita kasdiene veikla (Spearman's rho = 0,160, p = 0,000), namų ūkio pajamomis (Spearman's rho = 0,149, p = 0,000), bendravimu su draugais, artimaisiais (Spearman's rho = 0,171, p = 0,000), šeimyniniu gyvenimu (Spearman's rho = 0,166, p =

0,000), galimybėmis įgyti išsilavinimą (Spearman's rho = 0,246, p = 0,000), reikalingomis socialinėmis paslaugomis (Spearman's rho = 0,206, p = 0,000) – nustatyta, kad visi šie veiksniai daro poveikį aplinkos politikos vertinimui. Pastebėta, kad kuo labiau žmogus patenkintas visomis šiomis sritimis, tuo palankiau vertina aplinkos politiką.

Patikrinus kintamųjų ryšį galima daryti išvadą, kad Lietuvos aplinkos politikos vertinimui įtakos turi:

- Pajamos;
- Apmokamas darbas;
- Tautybė;
- Gyvenamoji vieta;
- Socialinė klasė;
- Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu;
- Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka;
- Pasitenkinimas gyvenimo kokybe;
- Pasitenkinimas sveikata;
- Pasitenkinimas darbu ir kita kasdiene veikla;
- Pasitenkinimas namų ūkio pajamomis;
- Pasitenkinimas bendravimu su draugais, pažįstamais, artimaisiais;
- Pasitenkinimas šeimyniniu gyvenimu;
- Pasitenkinimas galimybėmis įsigyti išsilavinimą;
- Pasitenkinimas reikalingomis socialinėmis paslaugomis.

29 pav. Veiksniai, darantys įtaką aplinkos politikos vertinimui
Šaltinis: sudaryta autorės

Taigi „piešiant“ portretą žmogaus, kuris vertina Lietuvos aplinkos politiką palankiausiai, pastebima, kad tai dirbantis lietuvis, gaunantis aukštas pajamas, užimantis aukštą padėtį visuomenėje. Šis žmogus gyvena mieste ir yra patenkintas savo gyvenamuoju būstu, gyvenamąja aplinka, savo sveikata, darbu, ūkio pajamomis, savo socialiniu bei šeimyniniu gyvenimu. Šis žmogus yra patenkintas galimybėmis įsigyti išsilavinimą bei gaunamomis reikalingomis socialinėmis paslaugomis.

3.6. Aplinkos politikos makrorodikliai

Norint įgyvendinti baigiamojo magistro projekto tikslą – ištirti Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus ir palyginti juos su objektyviais aplinkos politikos makrorodikliais, pateikiami aplinkos politikos makrorodikliai. Šie rodikliai naudojami palyginimo analizei.

7 lentelė. Aplinkos politikos makrorodiklių duomenų bazė

Pavadinimas	Indikatorius/metai	Šaltinis
Aplinkosauginių pasiekimų indeksas	68.3 - 2010 65.5 - 2013	Aplinkosauginių pasiekimų indeksas, 2015
Renovuotų namų skaičius	78 - 2010 81 - 2011 37 - 2012 192 - 2013	Renovacija, 2015
Teršalų emisija į aplinkos orą	63,9 tūkst. t. - 2010 67,5 tūkst. t. - 2011 64,9 tūkst. t. - 2012 60,7 tūkst. t. - 2013	Aiviks, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančių su būsto problemomis, dalis. Požymis: Nėra tualetu su nutekamuoju vandeniu.	15.7 proc. - 2010 16.7 proc. - 2011 15.8 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015

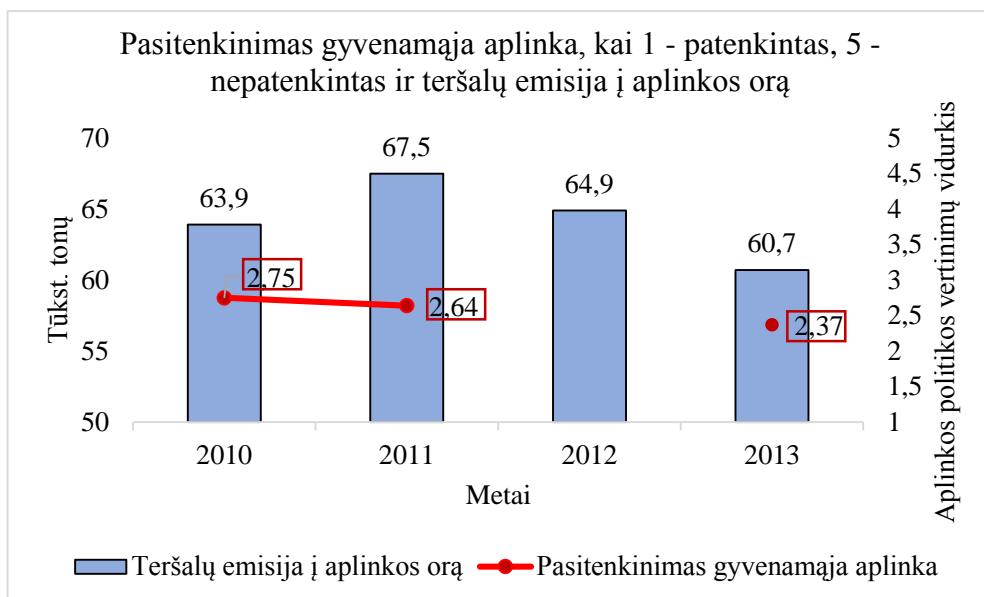
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Nėra vonios arba dušo.	14,9 proc. - 2010 16,1 proc. - 2011 14,8 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai arba grindys.	19,1 proc. - 2010 19,0 proc. - 2011 17,6 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Tamsus, nepakankamai šviesus būstas.	8,2 proc. - 2010 7,8 proc. - 2011 7,0 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Triukšmas, sklindantis iš gretimų butų, gatvės, pramonės įmonių.	14,2 proc. - 2010 13,9 proc. - 2011 13,3 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Oro ir aplinkos užterštumas, kurį sukelia eismas ar pramonė.	12,1 proc. - 2010 14,2 proc. - 2011 14,6 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis, dalis. Požymis: Gyvena nusikaltimais, smurtu, vandalizmu garsėjančiame rajone.	5,2 proc. - 2010 4,8 proc. - 2011 5,0 proc. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Plotas, kuriame naudotos sanitarinės apsaugos priemonės (pavyzdžiui, miškų purškimas)	80 767 ha. - 2010 95 159 ha. - 2011 86 102 ha. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Vidutinis metinis kainų pokytis. Požymiai: išlaidos būstui	-28,5 proc. - 2010 -1,5 proc. - 2011 4,8 proc. - 2012 -0,5 proc. - 2013	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius. Požymiai: draudimas	420,6 mln. Lt. - 2010 561,2 mln. Lt. - 2011 426,2 mln. Lt. - 2012	Lietuvos statistikos departamentas, 2015
Nelegalūs statiniai	841 atvejis - 2011 717 atvejų - 2012 618 atvejų - 2013	Aplinkos apsaugos agentūra, 2015
Dolomito - svarbiausio Lietuvai naudingųjų iškasenų gavybos pokytis (nustatyta pagal (Aplinkos Apsaugos Agentūra, 2015))	1124 tūkst. kub. m. - 2010 1423 tūkst. kub. m. - 2011 943 tūkst. kub. m. - 2012 1158 tūkst. kub. m.	Lietuvos geologijos tarnyba, 2015
Atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) dalis bendrame šalies energijos balanse	20,23 proc. - 2011 21,73 proc. - 2012 22,95 proc. - 2013	Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, 2015
Žmogaus socialinės raidos indeksas	0,829 - 2010 0,828 - 2011 0,831 - 2012 0,834 - 2013 0,839 - 2014	Žmogaus socialinės raidos indeksas, 2015
Nykstančios rūšys	4,0 proc. - 2010 4,1 proc. - 2011	Žmogaus socialinės raidos indeksas, 2015
Miškų plotas (proc. nuo viso valstybės ploto)	34,5 proc. - 2010 34,6 proc. - 2011 34,7 proc. - 2012	Pasaulio bankas, 2015

	34.7 proc. - 2013	
Švarus geriamas vanduo (pagal prieinamumą gyventojams)	95.0 proc. - 2010 95.4 proc. - 2011 95.8 proc. - 2012 96.2 proc. - 2013	Pasaulio bankas, 2015
Medžių defoliacija	22.6 proc. - 2010 21.2 proc. - 2011 22.6 proc. - 2012 21.6 proc. - 2013	Aplinkos apsaugos agentūra, 2015
Registruotos ekstremalios situacijos, avarijos ir gaisrai atvirose teritorijose (išdeginti plotai).	179 ha. - 2010 179 ha. - 2011 50 ha. - 2011 27 ha. - 2013	Aplinkos apsaugos agentūra, 2015

Sudarant šią duomenų bazę buvo siekta rasti subjektyvius gyventojų vertinimus atitinkančius rodiklius. Atitinkamai buvo siekta rasti tų pačių metų duomenis. Vis dėlto, buvo susidurta su keletą problemų: ne visais atvejais pavyko rasti makrorodiklius pagal tą pačią datą, kuri atitiktų aplinkos politikos subjektyvius vertinimus. Taip pat ne visais atvejais subjektyvūs aplinkos politikos vertinimai buvo atlikti kiekvienais metais. Pavyzdžiui, rasti makrorodikliai: atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) dalis bendrame šalies energijos balanse nuo 2010 iki 2012 m., tačiau turimi subjektyvių vertinimų duomenys tik 2010 bei 2011 metų. Dėl tokių priežasčių kai kurios išvados yra pateikiamos kaip sąlyginai atsispindinčios situaciją šalyje.

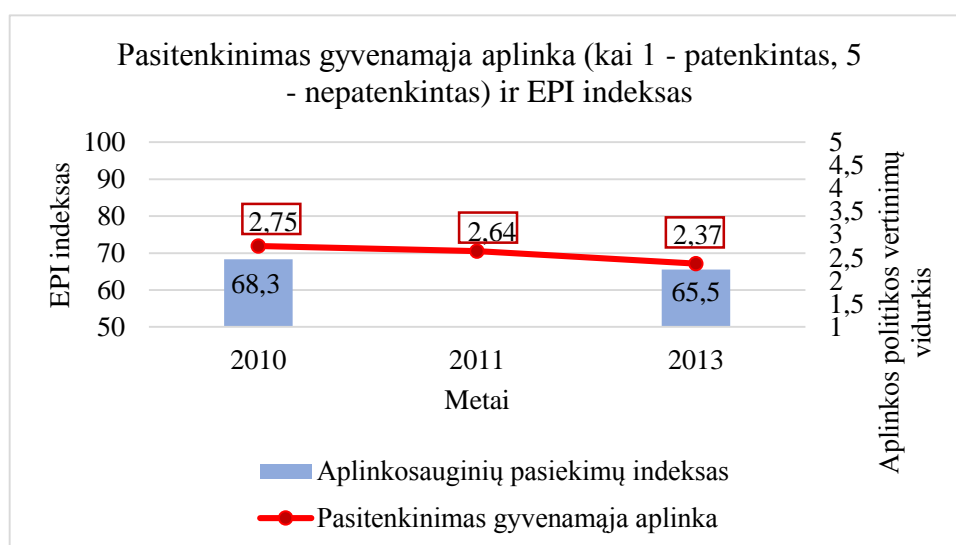
3.7. Lietuvos gyventojų subjektyvių aplinkos politikos vertinimų ir aplinkos politikos makrorodiklių palyginimas

Šio baigiamojo magistro projekto tikslas yra palyginti Lietuvos gyventojų subjektyvius aplinkos politikos vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais. Šioje projekto dalyje bus atlikta lyginamoji analizė ir įvardijama subjektyvių vertinimų bei objektyvių rodiklių reali situacija. Reikia pastebėti, kad kai kurie rezultatai tik sąlyginai nusako padėtį šalyje. Anksčiau nustatyta, kad aplinkos politikos subjektyviam vertinimui įtakos turi pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, t. y., kuo didesnis pasitenkinimas, tuo geriau žmonės vertina pačią aplinkos politiką. Žemiau yra pateikiami paveikslai, kuriuose palyginami subjektyvūs šio klausimo vertinimai su teršalų emisijos, aplinkosauginių pasiekimų, žmogaus socialinės raidos indeksais bei švaraus, geriamo vandens prieinamumu.

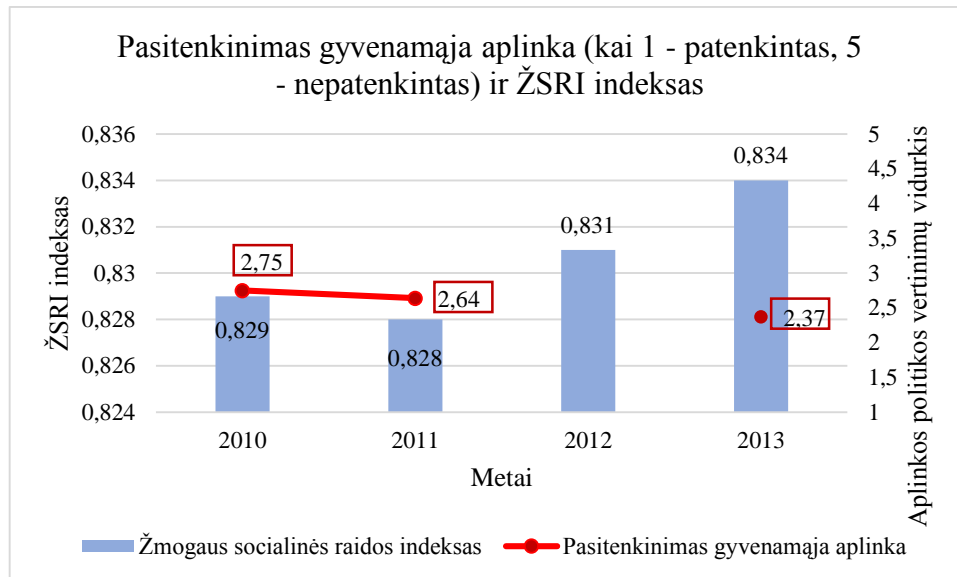
30 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas aplinka ir teršalų emisija į aplinkos orą

Kollmuss ir Agyeman (2002), nagrinėjusios, kas priverčia žmones elgtis atsakingai ar neatsakingai aplinkosaugos atžvilgiu, išsiaiškino, jog vis dėlto tai nulemia įpročiai, patirtis, socialinė aplinka. Kaip matyti iš 30 paveikslo Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka (užterštumas, triukšmas) nuo 2010 m. iki 2013 m. auga. Tuo tarpu teršalų emisija į aplinkos orą 2011 m. siekė net 67,5 tūkst. tonų ir tai buvo 3,6 tūkst. tonų daugiau nei 2010 m., kada Lietuvos gyventojų vertinimai buvo skeptiškesni. Vis dėlto, bendrame kontekste matyti, jog teršalų emisija į aplinkos orą mažėja, tuo pačiu auga ir žmonių pasitenkinimas gyvenamąja aplinka. Galima daryti išvadą, jog minėtų mokslininkų pastebėjimai, jog žmonių atsakingumas aplinkosaugos aspektu nulemiamas jų pačių patirties iš tiesų pasitvirtina. Žmonės elgiasi atsakingai, nes laikui bėgant įgauna įpročius, pavyzdžiui, rūšiuoti, galiausiai patys susikuria aplinką, kurioje gyvena ir ją palaipsniui vertina geriau. Kyla klausimas, kas priverčia žmones išsiugdyti tam tikrus aplinkosauginius įpročius, ar tai yra valdžios iniciatyva pasiektas rezultatas?

31 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir EPI indeksas

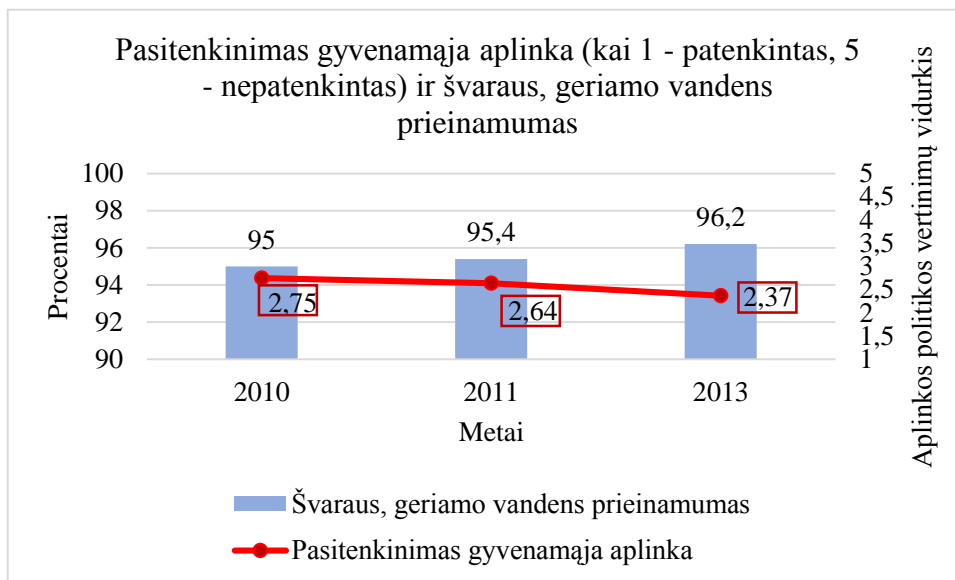
Aplinkosauginių pasiekimų indeksas (trumpiau EPI, toliau tekste EPI) yra vienas reikšmingiausių, pasauliniu mastu žinomas indeksas, kuris nusako realią aplinkos situaciją šalyje per tokius kriterijus, kaip: miškų plotai, oro kokybė, žemės ūkis, energetika ir kt. 31 paveiksle pavaizduota, jog Lietuvos EPI indeksas nuo 2010 m. iki 2013 m. nukrito per 2,7 taškus, tuo tarpu Lietuvos gyventojų subjektyvūs vertinimai gerėja. Taigi matomas neatitikimas.

32 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir ŽSRI indeksas

„Žmogaus socialinės raidos indeksas yra sudėtinis žmogaus socialinės raidos matas. ŽSRI matuoja vidutinius šalies laimėjimus atsižvelgiant į tris pagrindinius žmogaus socialinės raidos komponentus“ (Štreimikienė ir Mikalauskienė, 2009: 161). Šie komponentai yra: ilgas ir sveikas gyvenimas, žinių įgavimas bei apsirūpinimas ištekliais normaliam gyvenimui. Bendrai tariant žmogaus socialinė raida yra žmogaus galimybė rinktis, tačiau jokie pasirinkimai nebūtų svarbūs be anksčiau aptartų komponentų. Taigi žmogaus socialinės raidos indeksas (trumpiau ŽSRI, toliau tekste ŽSRI) yra vienas svarbiausių indeksų, nusakančių šalies gyventojų padėtį. Kaip matyti iš 31 paveikslo, Lietuvos ŽSRI indeksas nuo 2010 iki 2013 m. gerėja, tuo pačiu gerėja ir Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka.

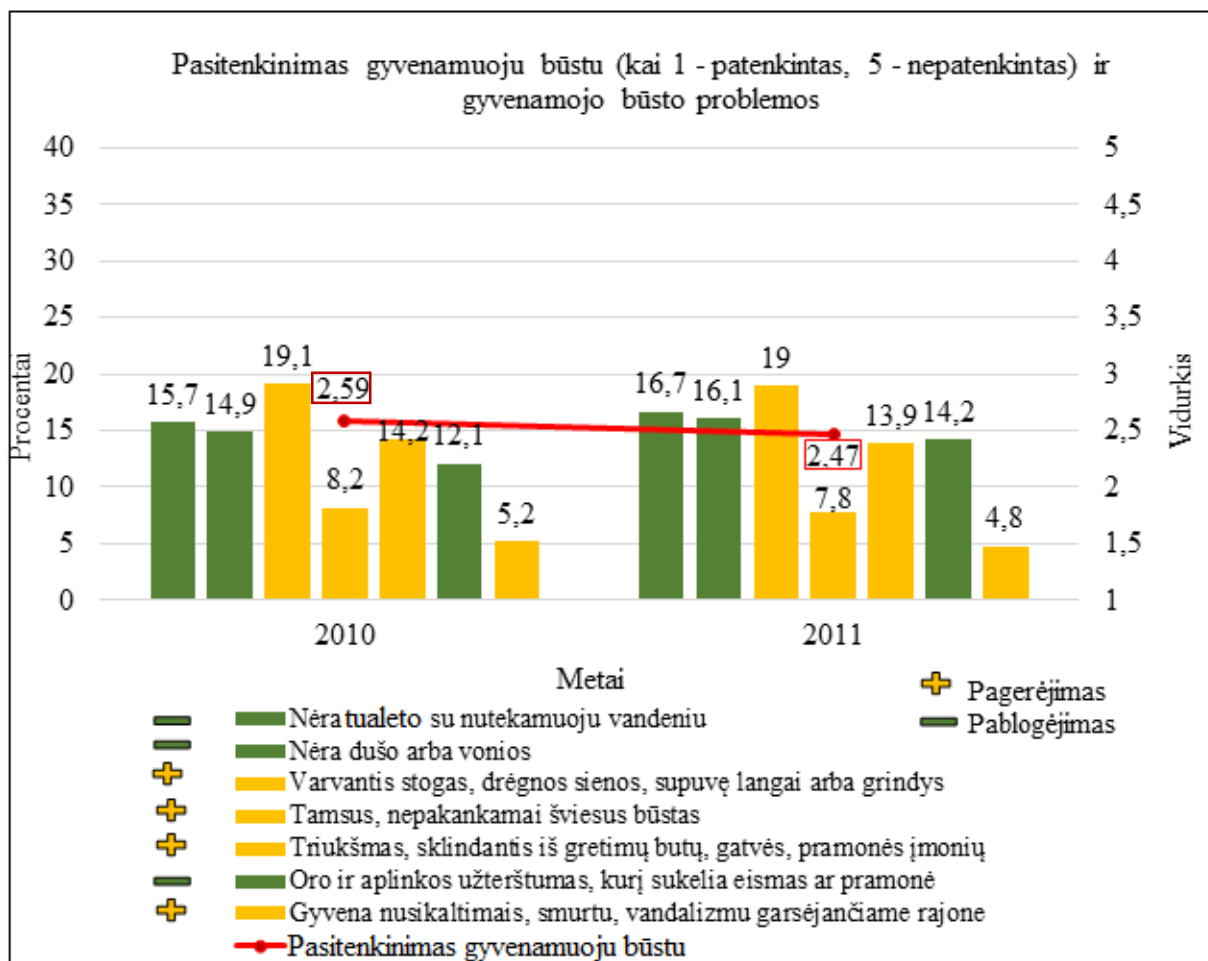
Pasidaro neaišku, kodėl du minėti pasaulinio lygio rodikliai skiriasi, EPI blogėja, o ŽSRI gerėja. Taip yra todėl, kad EPI indeksą sudaro kiti komponentai, kurie tiesiogiai susiję su aplinka, tuo tarpu ŽSRI apima tokias sritis kaip BVP, vidutinė mokymosi, gyvenimo trukmė šalyje ir pan. Galima daryti prielaidą, kad ŽSRI indeksas nuo 2010 m. gerėja, nes baigiantis pasaulinei ekonominei krizei BVP šalyje auga, o tai yra vienas iš ŽSRI komponentų. Tuo tarpu EPI indeksas blogėja, nes ekonomikos augimas lygus vartojimui, pramonei, statyboms ir pan. Visa tai lygu taršai, žemės ūkio sektoriaus augimui, komunalinių atliekų, tenkančių vienam gyventojui skaičiaus augimui ir pan. Bendrai tariant, po 2010 m. ekonominės pasaulinės krizės šalis siekė „atsigauti“ ekonomiškai, todėl galima daryti prielaidą, kad visos pajėgos buvo nukreiptos į ekonominio augimo skatinimą „pamirštant“ tam tikras aplinkos apsaugos sritis, tai įrodo EPI indekso pablogėjimas.

33 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir geriamo vandens prieinamumas

Vis dėlto, nepaisant anksčiau aptartos hipotezės, jog šalis nuo 2010 m. buvo labiau orientuota į ekonominio sektoriaus atstatymą į prieš krizinį laikotarpį, iš 33 paveikslo matyti, jog švaraus, geriamo vandens prieinamumas nuo 2010 m. iki 2013 m. auga, tuo pačiu auga ir gyventojų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka. Galima daryti prielaidą, kad šio aplinkos politikos makrorodiklio augimui įtakos turėjo Europos Sąjungos finansavimas. Pateikiamas konkretus pavyzdys, Žagarės mieste (Joniškio rajone) vyksta vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros darbai. Darbai atliekami pagal įgyvendinamą projektą „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra Žagarėje“. Šis projektas finansuojamas pagal 2007 – 2013 m. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 3 prioriteto „Aplinka ir darnus vystymasis“ įgyvendinimo priemonę „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra“ (Joniškio rajono savivaldybė, 2015).

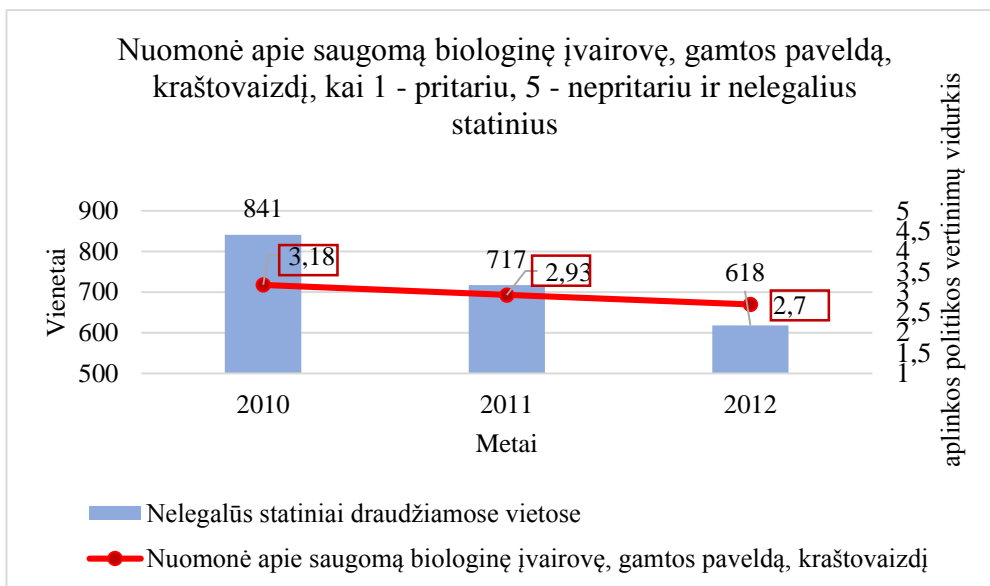
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu yra veiksnys, kuris daro įtaką aplinkos politikos subjektyviam vertinimui, todėl 34 šio projekto paveiksle yra pateikiamas subjektyvių būsto vertinimų palyginimas su aplinkos politikos makrorodikliais.

34 pav. Lietuvos gyventojų pasitenkinimas būstu ir būsto problemos

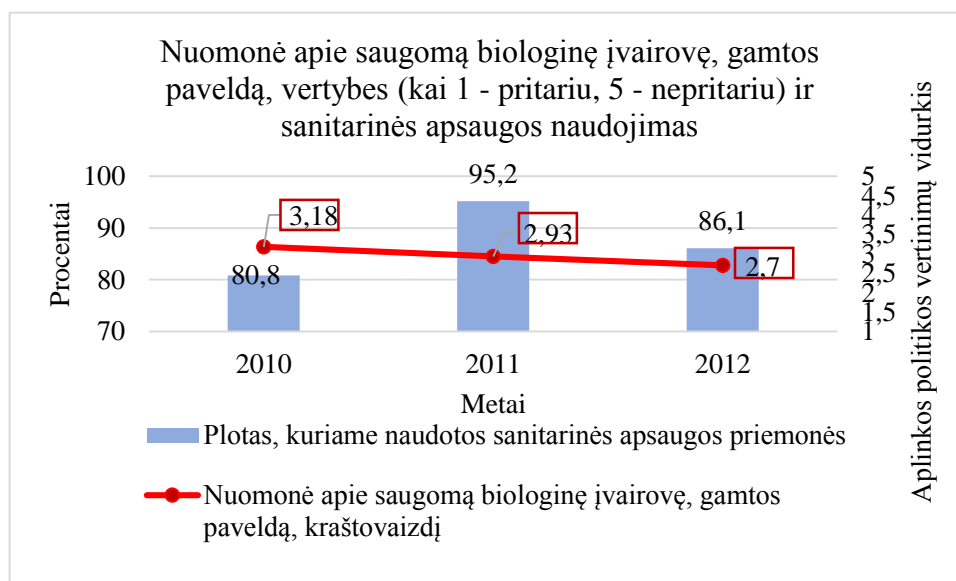
34 paveiksle pavaizduota, jog 2011 m. didesnis skaičius žmonių nei pernai (2010 m.) turėjo tokių būsto problemų: tualetu su nutekamuoju vandeniu, dušo arba vonios nebuvimas, oro ir aplinkos užterštumas, kurį sukelia eismas arba pramonė. Tuo tarpu per metus laiko šie būsto probleminiai klausimai pajudėjo gerėjimo linkme: varvančio stogo, drėgnų sienų, supuvusių grindų ar langų, tamsių, nepakankamai šviesių būstų klausimai. Taip pat buvo mažesnis skaičius žmonių, kurie gyvena triukšmingoje aplinkoje, kai triukšmas sklinda iš gatvės, pramonės įmonių ar kitų butų, bei gyvena nusikaltimais, smurtu ar vandalizmu garsėjančiuose rajonuose. Tuo tarpu šio klausimo subjektyvus vertinimas nuo 2010 m. iki 2011 m. pagerėjo. Iš esmės galima daryti prielaidą, kad nepaisant vis dar jaučiamų būsto problemų, didesnė dalis žmonių yra patenkinti savo gyvenamuoju būstu ir šis pasitenkinimas didėja.

Biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių ir kraštovaizdžio saugojimas Lietuvos gyventojų 2010, 2011 bei 2012 m. buvo įvertintas palankiausiai, lyginant su apsirūpinimo būstu galimybėmis, gyventojų, jų turto gaivalinių nelaimių atveju užtikrinimo, gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo bei tinkamos aplinkos užtikrinimo Lietuvos gyventojams klausimais. Toliau projekte yra pateikiami šio klausimo subjektyvaus vertinimo rezultatai bei šeši su aplinkos politika susiję makrorodikliai.

35 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei nelegalūs statiniai

Nuo 2010 m. iki 2012 m. užregistruota vis mažiau nelegalių statinių draudžiamose vietose. Tam įtakos galėjo turėti padidintos baudos. Taip pat tai iš tiesų gali reikšti ne pačių statybų mažėjimą, o galimybės pasinaudojimą. Kalba eina apie 2010 m., kai „įsigaliojus Statybos įstatymo pakeitimams, atsirado galimybė įteisinti savavališkas statybas“ (LR Aplinkos ministerija, 2015).

36 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei sanitarinės apsaugos naudojimas

Remiantis Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos duomenimis „Lietuvos valstybiniuose miškuose vabzdžių, ligų sukėlėjų, žvėrių, abiotinių ir kitų veiksnių pažeidimai 2010 metais užregistruoti 58,7 tūkst. ha plote (25,2% didesniame negu 2009 metais)“. Didžiausią grėsmę Lietuvos miškams kelia žievėgraužio tipografo populiacijos didėjimas bei medžių ligos (LR Aplinkos Ministerija, 2015). Siekiant spręsti šias problemas yra naudojamos sanitarinės apsaugos priemonės, kurios gali būti:

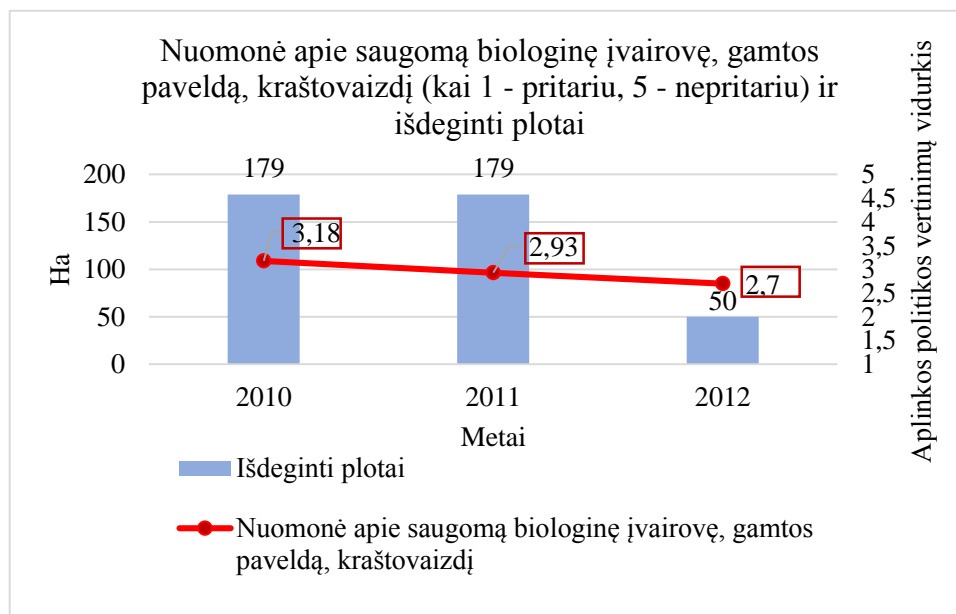

- Ūkinės (Priešvėjinių juostų formavimas);
- Fizinės mechaninės (IBL-3 gaudyklių naudojimas, medelių gaubtai, vaškavimas);
- Biologinės (kompostas medelyne);
- Cheminės (aviapurškimai) (Valstybinė miškų tarnyba, 2015).

Kaip matyti iš 35 paveikslo nuo 2010 m. iki 2012 m. sanitarinių apsaugos priemonių prireikė didesnei daliai Lietuvos miškų. Tai gali reikšti, kad anksčiau minėtos miškų grėsmės išaugo. Nepaisant šios realios situacijos, Lietuvos gyventojų nuomonė šiuo klausimu gerėja nuo 2010 iki 2012 metų. Taip pat 2011 m. užregistruotas didesnis nykstančių rūšių skaičius nei jis buvo 2010 m. (žr. 8 lentelė). Bendra išvada, nykstančių rūšių skaičius bei miškų problemos didėja, tačiau Lietuvos gyventojų subjektyvūs vertinimai šiuo klausimu gerėja.

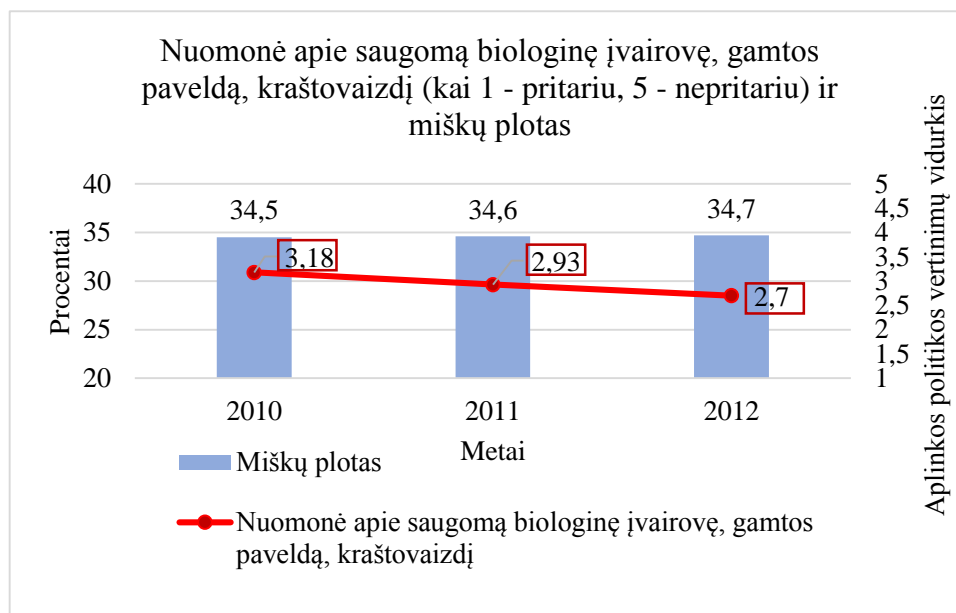
8 lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės saugojimą ir nykstančios rūšys

Nuomonė apie biologinės įvairovės saugojimą (kai 1- pritariu, 5 – nepritariu) ir nykstančios rūšys		
Pavadinimas	Metai	
	2010	2011
Aplinkos politikos vertinimų vidurkis	3,18	2,93
Nykstančios rūšys	4 proc.	4,1 proc.

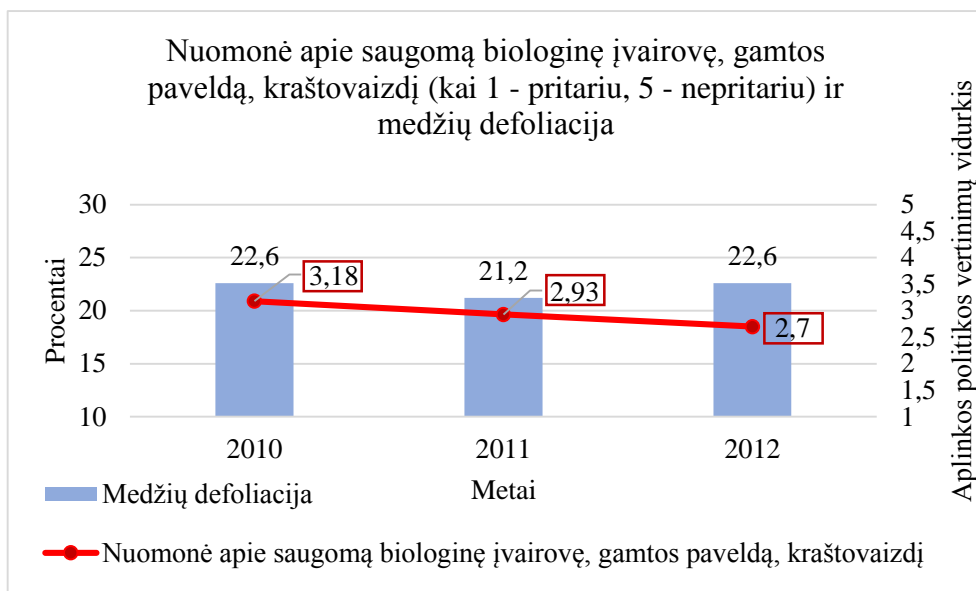
37 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei išdeginti plotai

Išdegintų plotų skaičius gerokai sumažėjo per 2 metų laikotarpį (2010 – 2012 m.). Tai pavaizduota 37 šio baigiamojo magistro projekto paveiksle. Įtakos tam galėjo turėti, draudimo ženklai miškuose, baudos, tuo pačiu augantis žmonių ekologinis sąmoningumas bei tikslinga įstatyminė bei teisinė bazė, kaip antai „Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklės“ (LR Aplinkos ministerija, 2015).

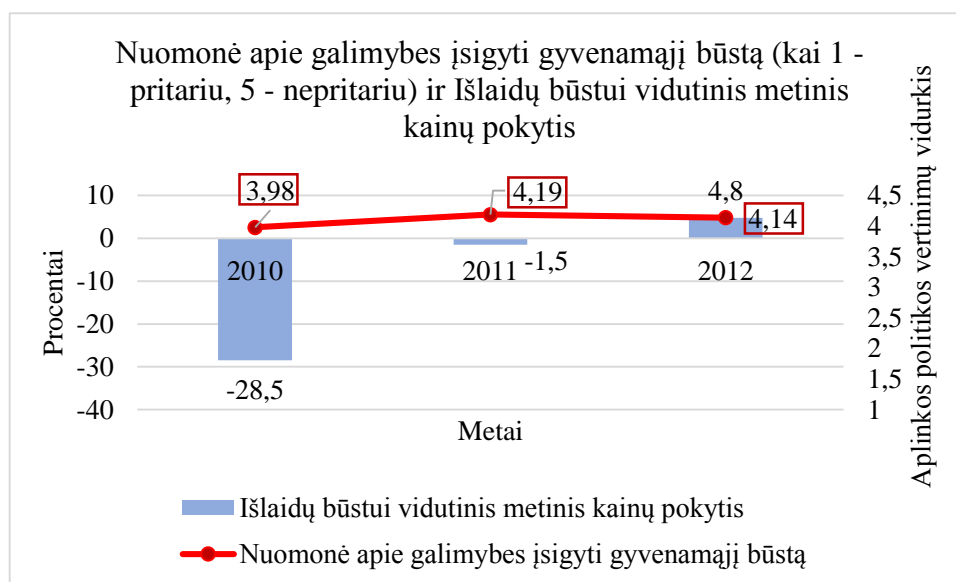
38 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei miškų plotas

Taip pat didelis pasiekimas yra miškų plotų augimas. Nors nuo 2010 m. iki 2012 m. miškų ploto didėjimas nėra aukštas, tai vis tiek yra gerėjimo tendencija labai palankia linkme. „Miškas yra vienas pagrindinių Lietuvos gamtos turtų, tarnaujantis valstybės ir piliečių gerovei, saugantis kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę“ (LR Aplinkos ministerija, 2015). Tad akivaizdu, kad miško ploto išsaugojimas ir juolab jo didinimas yra šalies vertybė. „Pagrindiniai miškų ūkio veiklą Lietuvos miškuose reglamentuojantys teisės aktai yra: Lietuvos Respublikos Miškų įstatymas, Nacionalinė miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012-2020 metų programa, Lietuvos miškų ūkio politika ir jos įgyvendinimo strategija, Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai, Miško atkūrimo ir įveisimo nuostatai, Miško sanitarinės apsaugos taisyklės, Miško kirtimų taisyklės, Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklės“ (LR Aplinkos ministerija, 2015). Galima daryti prielaidą, kad valstybei šiuo klausimu puikiai sekasi įgyvendinti gamtos apsaugos tikslus ir tai atsispindi ir žmonių subjektyviuose vertinimuose.

39 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo ir kraštovaizdžio tinkamą saugojimą bei medžių defoliacija

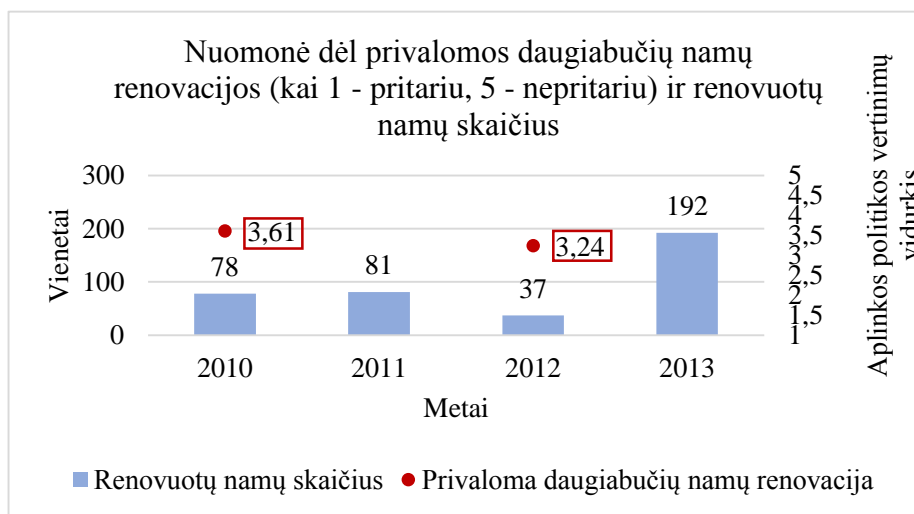
Medžių defoliacija – „tai lapijos netekimas ar nesusiformavimas dėl nepalankių aplinkos veiksnių poveikio“ (Augustaitis, 2015). Kaip matyti iš 39 paveikslo, situacija Lietuvoje yra gana pastovi, t. y., matomas nukritimas 2011 m., tačiau 2012 m. medžių defoliacijos rodiklis grįžta į 2010 m. laikotarpio lygį. Bendrai tariant, tai yra svarbus probleminis klausimas Lietuvos aplinkos apsaugai užtikrinant. Anot Augustaičio situacija šalyje gerėja lyginant su 1990 m. laikotarpiu iki dabar, tačiau tai vis dar turėtų būti aktuali problema Lietuvos aplinkos apsaugos kontekste.

40 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie galimybes įsigyti gyvenamąjį būstą ir būsto kainų pokytis

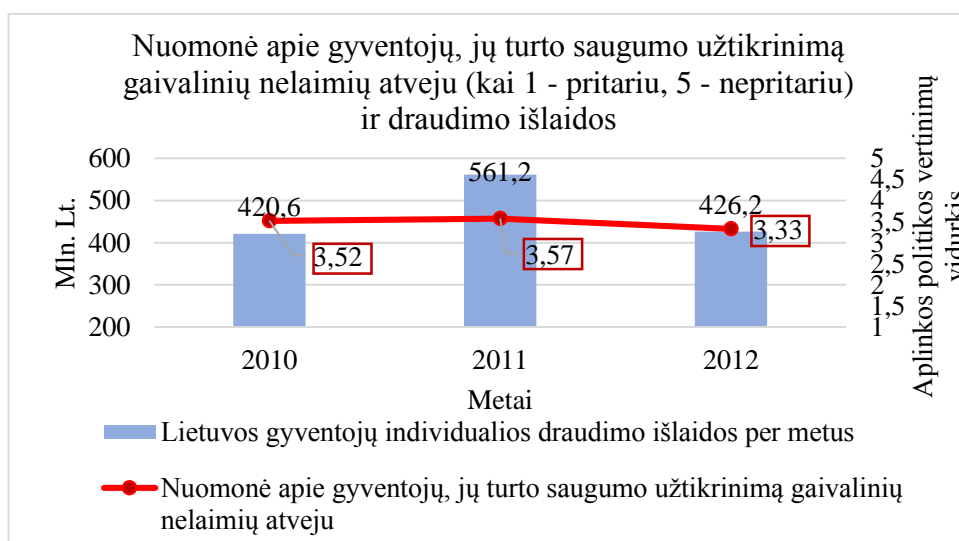
Patys nepalankiausi aplinkos politikos subjektyvūs gyventojų vertinimai buvo teiginiui, jog Lietuvoje visiems sudaromos palankios sąlygos apsirūpinti gyvenamuoju būstu. Anksčiau šiame projekte buvo iškelta hipotezė, jog taip gali būti dėl ekonominės situacijos šalyje. Šioje projekto dalyje,

siekiama patikrinti ar hipotezė pasitvirtino, tad subjektyvūs žmonių vertinimai palyginami su išlaidų būstui kainų pokyčiu. 40 paveiksle pavaizduota, kaip nukritus kainoms – žmonių vertinimai pagerėja, tuo tarpu kainoms didėjant – subjektyvūs vertinimai blogėja. Galima daryti išvadą, kad Lietuvos gyventojai yra nepatenkinti būsto įsigijimo galimybėmis Lietuvoje dėl aukštų nekilnojamojo turto kainų.

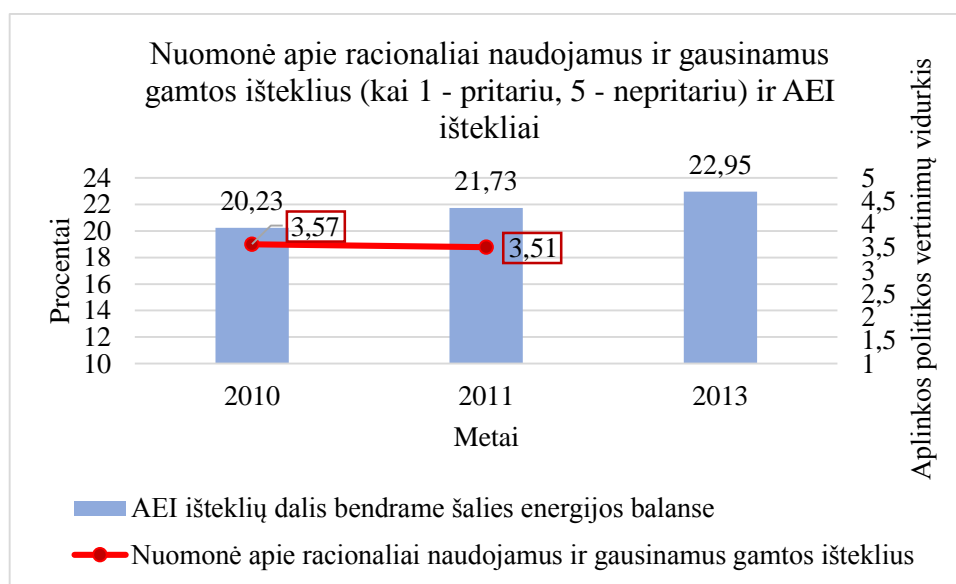
41 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie privalomą daugiabučių namų renovaciją ir renovuotų namų skaičius

Renovuotų namų skaičius sparčiai išaugo 2010 – 2013 m. laikotarpyje. Kalbant apie subjektyvius Lietuvos gyventojų vertinimus, turimi tik 2010 ir 2012 m. duomenys, iš kurių galima išvelgti piliečių nuomonės nežymų pagerėjimą renovacijos klausimu. Prasidėjęs renovacijos bumai sukėlė daugelio žmonių nepasitenkinimą ir nepritarimą. Viešajame diskurse buvo girdimi komentarai, kurie išdavė žmonių nepasitikėjimą vadžia bei baiminimąsi, kad liks apgauti (žr. Priedas 1). Vis dėlto, galima daryti prielaidą, kad šiuo metu šalies gyventojai palankiau vertina renovacijos idėją.

42 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie gyventojų, jų turto saugumo užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju bei individualus draudimas

42 paveiksle pateikiami subjektyvūs Lietuvos gyventojų vertinimai apie gyventojų, jų turto užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju. Nustatyta, kad subjektyvūs gyventojų vertinimai nežymiai gerėja. Tai yra, matomas pablogėjimas 2011 m., tačiau 2012 m. piliečių nuomonė yra kur kas geresnė nei buvo 2010 m. Anksčiau projekte buvo iškelta prielaida, kad būtent taip pasiskirsto žmonių vertinimai dėl pasaulį sukrėtusių aplinkosauginių problemų Filipinuose, Japonijoje. Visa tai galėjo paskatinti žmones susimąstyti apie save, todėl šie subjektyvūs vertinimai yra lyginami su individualiomis draudimo išlaidomis. Kaip matyti iš paveikslo subjektyvus vertinimas 2011 m. buvo blogesnis nei 2010 m. ar 2012 m. Taip pat tuo metu draudimo išlaidos buvo didžiausios, lyginant su 2010 m. ir 2012 m. Galima daryti išvadą, kad žmonės nesijaučia apsaugoti valstybės, todėl imasi individualių iniciatyvų, kurioms pagrindo vis dėlto turi – medijose afišuojama problematika. Tai reiškia, kad anksčiau, teorinėje projekto dalyje, aptarta darbotvarkės sudarymo teorija pasitvirtina praktikoje.

43 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius bei AEI išteklių dalis bendrame šalies energijos balanse

Energija reikalinga visoms gyvenimo sritims. Tai yra neatsiejamas žmogaus veiklos, augančių poreikių, vartojimo, pramonės ir kt. palydovas. Energijos šaltiniai yra dviejų rūšių: neatsinaujinantys (iškastinis kuras, kaip nafta, akmens anglis ir kt.), kurie sparčiai senka ir atsinaujinantys, kaip saulės, vėjo ir kt. energija. „Siekiant įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus dėl atmosferos taršos sumažinimo ir klimato kaitos stabilizavimo, pagrindinis Europos Sąjungos uždavinys yra padidinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą“ (Atsinaujinantys energijos šaltiniai, 2015). Nekyla abejonių, kad atsinaujinanti energetika yra aktualus klausimas kiekvienai Europos Sąjungos šaliai, kaip bendruomenės nariai bei individualiai. Galima pasidžiaugti, kad Lietuvoje atsinaujinančios energetikos rodikliai kyla ir atsižvelgiant į 43 paveikslą, galima pastebėti, kad žmonių subjektyvūs vertinimai gerėja. Tačiau taip galima teigti, tik sąlyginai, nes turimi tik 2 metų duomenys ir šiandieniniai žmonių vertinimai lieka neatskleisti.

9 Lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius bei dolomito gavyba

Nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius, kai 1 - pritariu, 5 - nepritariu ir dolomito gavyba		
Pavadinimas	Metai	
	2010	2011
Aplinkos politikos vertinimų vidurkis	3,57	3,51
Dolomito gavyba	1124 tūkst. kub. m.	1423 tūkst. kub. m.

Dolomitas yra vienas svarbiausių Lietuvos gamtinių išteklių. Jis „naudojamas skaldai, apdailos plokštėms, statybiniam akmeniui, kalkėms, mineralinei vatai gaminti, rūgščioms dirvoms kalkinti“ (LR Aplinkos ministerija, 2015). Taigi tai yra reikšmingas gamtos išteklius pramonei dėl savo ilgaamžiškumo, atsparumo bei stiprumo. Dolomito gavyba reiškia ekonominę naudą, nes pastarasis yra eksportuojamas ir į kitas šalis. Lietuvos gyventojų nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius 2011 m. buvo blogesnė nei 2010 m. Tuo tarpu dolomito 2011 m. buvo išgauta daugiau nei 2010 m. Vėlgi pateikti išvadą galima tik sąlyginai: iš esmės Lietuvos gyventojų vertinimai ir dolomito gavybos objektyvūs rodikliai neatskleidžia realios racionaliai naudojamų ir gausinamų gamtos išteklių ir gyventojų subjektyvių nuomonių pasiskirstymo situacijos.

Žemiau pateikiama apibendrinanti lentelė.

10 lentelė. Aplinkos politikos subjektyvių vertinimų ir makrorodiklių palyginimas

*Sutapę vertinimai ir makrorodikliai pažymėti ■

**Nesutapę vertinimai ir makrorodikliai pažymėti ■

Subjektyvus vertinimas	Makrorodiklis
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	Teršalų emisija į aplinkos orą
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	Aplinkosauginių pasiekimų indeksas
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	Žmogaus socialinės raidos indeksas
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	Švaraus, geriamo vandens prieinamumas
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: nėra tualetu su nutekamuoju vandeniu
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: nėra dušo arba vonios
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai arba grindys
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: triukšmas sklindantis iš gretimų butų, gatvės, pramonės įmonių
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: oro ir aplinkos užterštumas, kurį sukelia eismas ar pramonė

Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Gyvena nusikaltimais, smurtu, vandalizmu garsėjančiame rajone
Pasitenkinimas gyvenamuoju būstu	Būsto problemos: tamsus, nepakankamai šviesus būstas
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Nelegalūs statiniai draudžiamose vietose
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Sanitarinės apsaugos naudojimas
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Nykstančios rūšys
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Išdeginti plotai
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Miškų plotas
Nuomonė apie biologinės įvairovės, gamtos paveldo vertybių, kraštovaizdžio tinkamą saugojimą	Medžių defoliacija
Nuomonė apie galimybes įsigyti gyvenamąjį būstą	Būsto kainų pokytis
Nuomonė apie privalomą daugiabučių namų renovaciją	Renovuotų namų skaičius
Nuomonė apie gyventojų, jų turto saugumo užtikrinimą gaivalinių nelaimių atveju	Draudimo išlaidos
Nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius	AEI ištekliai
Nuomonė apie racionaliai naudojamus ir gausinamus gamtos išteklius	Dolomito gavyba

Apibendrinat šį baigiamojo magistro projekto skyrių pastebėta, jog ne visais atvejais subjektyvūs žmonių vertinimai atitinka realią situaciją Lietuvoje. Norint susisteminti rezultatus pateikiama 10 lentelė, kurioje matyti, kur žmonių vertinimai ir aplinkos politikos makrorodikliai sutapo ir kur nesutapo. Iš pateiktos 10 lentelės matyti, kad subjektyvūs vertinimai ir aplinkos politikos makrorodikliai nesutapo EPI, būsto problemų: nėra tualetu su nutekamuuju vandeniu, nėra dušo arba vonios, oro ir aplinkos užterštumas, kurį sukelia eismas ar pramonė. Taip pat sanitarinės apsaugos naudojimo ir nykstančių rūšių klausimais.

Lietuvos gyventojai jaučiasi vis labiau patenkinti gyvenamąja aplinka, nors EPI indekso ir oro bei aplinkos užterštumo, kurį sukelia eismas ir pramonė rodikliai padidėjo. Taip pat padidėjo būstų skaičius, kuriose nėra tualetu su nutekamuuju vandeniu, vonios arba dušo. Tai parodo, kad Lietuvos būsto politika susiduria su kokybiško būsto stokos problema, tai taip pat siejasi su būsto renovacijos klausimais. Kaip žinoma iš subjektyvių aplinkos politikos vertinimų rezultatų klausimui „ar pritariate privalomai daugiabučių namų renovacijai“ – Lietuvos gyventojai ne iš karto sutiko su šia idėja.

Vienas iš Lietuvos darnaus vystymosi prioritetų yra „veiksmingesnė kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga“ (Juknys, 2005: 315). Vis dėlto, Lietuvoje nykstančių rūšių skaičius auga, o miškų priežiūrai naudojama vis daugiau sanitarinės apsaugos priemonių. Tai įrodo, jog Lietuvos miškai vis labiau nukenčia nuo abiotinių veiksnių (pavyzdžiui, kaitra), ligų, vabzdžių kenkėjų ar žvėrių. Galima daryti prielaidą, kad taip yra dėl to, kad „miško sanitarinės būklės stebėjimo, informacijos rinkimo bei perdavimo sistema veikia nepakankamai efektyviai“ (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymai, 2015). Taip pat svarbu tai, kad Lietuvos visuomenė nemato tame problemos, nes subjektyvūs vertinimai gerėja ir yra vieni geriausių lyginant su kitomis aplinkos politikos sritimis. Tad visuomenei trūksta švietimo, suvokimo, kokia yra reali situacija. Blogiausiai Lietuvoje vertinami aplinkos politikos klausimai, kurie susiję su pinigine išraiška, pavyzdžiui, galimybė įsigyti būstą. Žmonės suvokia tik tas problemas, kurios juos liečia „čia ir dabar“, tuo tarpu tokios įsišaknijusios aplinkos problemos, kaip miškų sanitarinės problemos ar nykstančios rūšys paliekamos antrame plane.

IŠVADOS

1. Žmogus yra neatsiejama dalis žemės, kurioje gyvena, o jo veikla daro įtaką jį supančiai gamtai. Aplinkosauginių problemų egzistavimas iššaukia poreikį imtis priemonių, todėl palaipsniui žmonija sukuria aplinkos politiką. Aplinkos politika yra aplinkos valdymo teorija ir praktika. Tai veikla, kuri saugo aplinką ir visuomenės sveikatą. Aplinkos politikos tikslai siejasi su socialinės politikos: darnus vystymasis, žmonių teisės ir poreikiai. Vis dėlto, darnus vystymasis yra vienas esminių komponentų. Tai kompromisas tarp visuomenės ekonominių, ekologinių bei socialinių veiksmų. Darnus vystymasis taip pat traktuojamas kaip vienas iš svarbiausių aplinkos politikos raidos aspektų.

2. Lietuvos aplinkos apsaugos tapimo politika užuomazgos jaučiamos jau XV amžiuje, tačiau galutinai įsitvirtino, kaip lygiavertė politikos sritis kitų politikos sričių kontekste, tik po Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo. Politikos formavimasis siejasi su institucinės sąrangos evoliucija, taigi Lietuvos aplinkos ministerija, kaip svarbiausias politinis organas, atsirado 1998 m. Antra vertus, politikos formavimuisi įtakos turi ne tik žmonių poreikiai, darnus vystymasis, bet ir Europos Sąjunga, ir nevyriausybinė organizacijų veikla. Iki Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo aktyviai reiškėsi Lietuvos Žaliųjų Judėjimas, nors šiandieninėje Lietuvoje NVO sektorius nebėra toks aktyvus. Tuo tarpu, tarptautiniu mastu aplinkos apsaugai skiriama daug dėmesio. Rengiamos konferencijos klimato kaitos, energetikos ir kitais klausimais. Egzistuoja tarptautiniai aplinkos būklės matavimo įrankiai: aplinkosauginių pasiekimų indeksas, ekologinis pėdsakas, žmogaus socialinės raidos indeksas ir kt. Tai viena vertus, yra žmonių suvokimo apie aplinkos politiką konstravimo dalis. Antra vertus, žiniasklaidos ir politikos darbotvarkių vaidmuo, socialiai sukonstruoto problemų lauko perteikimas visuomenei - taip pat yra žmonių subjektyvaus suvokimo apie aplinkos politiką kūrimo instrumentai.

3. Lietuvos gyventojų subjektyvių aplinkos politikos vertinimų palyginimas su aplinkos politikos makrorodikliais prasmingas tuo, kad gauti rezultatai parodo, ar šalies gyventojai adekvačiai vertina aplinkos politikos sritis. Aplinkos politikos makrorodikliams blogėjant, o gyventojų vertinimams gerėjant atsiranda priešprieša tarp realios situacijos suvokimo ir esamų problemų sprendimo. Lietuvos gyventojams nesuvokiant problemos egzistavimo, problemai neskiriamas dėmesys ir neskatinama jos spręsti.

4. Lyginant kitų socialinės politikos sričių kontekste aplinkos politika yra vertinama palankiausiai ir nuo 2010 iki 2013 m. laikotarpio vertinimai vis gerėja. Pozityviausiai Lietuvos gyventojai nusiteikę biologinės įvairovės klausimu, tuo tarpu blogiausiai vertina galimybę įsigyti gyvenamąjį būstą.

Lietuvos gyventojų vertinimai pagerėjo gyvenamosios aplinkos bei gyvenamojo būsto klausimais. Didesnė dalis žmonių Lietuvoje pritaria, kad: GMO produktai būtų aiškiai ženklinami, nelegalūs statiniai draudžiamose vietose būtų nugriaunami bei statomos komunalinių atliekų deginimo gamyklos. Tuo

tarpu, didesnė dalis Lietuvos gyventojų pasisakė, prie atominės elektrinės statybą ir nepriteklų skalūnų dujų gavybai.

5. Siekiant palyginti aplinkos politikos subjektyvius vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais buvo skiriamas didelis dėmesys ieškomiems makrorodikliams. Pasirinkti makrorodikliai siejasi su reprezentatyvios gyventojų apklausos ISSP „Socialinė politika“ tyrimo metu gyventojams užduotais klausimais. Tokiu būdu sudarytos pagrįstos sąlygos atlikti aplinkos politikos makrorodiklių ir aplinkos politikos subjektyvių vertinimų palyginimą.

6. Atlikus Lietuvos gyventojų aplinkos politikos subjektyvių vertinimų ir aplinkos politikos makrorodiklių lyginamąją analizę nustatyta, kad didžiąja dalimi Lietuvos gyventojų subjektyvūs vertinimai atspindi objektyvią aplinkos politikos situaciją šalyje. Vis dėlto, išskiriama keletas neatitikimų. Gerėja žmonių pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, nors aplinkosauginių pasiekimų indeksas mažėja. Auga žmonių pasitenkinimas gyvenamuoju būstu, nors kai kurios būsto problemos didėja. 2011 m. didesnė dalis žmonių nei 2010 m. savo gyvenamuose būstuose neturėjo tualetu su nutekamuoju vandeniu, vonios arba dušo. Žmonių nuomonė, kad Lietuvoje yra saugoma biologinė įvairovė – intensyviai gerėja, tačiau nykstančių rūšių skaičius, sanitarinės apsaugos priemonių naudojimas miškuose kasmet auga.

REKOMENDACIJOS

Šio baigiamojo magistro projekto rezultatai rodo, kad nepalankiausiai Lietuvos piliečiai vertina teiginį, jog Lietuvoje visiems sudaromos palankios sąlygos įsigyti gyvenamąjį būstą. Palyginus šiuos subjektyvius vertinimus su aplinkos politikos makrorodikliais nustatyta, kad kainoms mažėjant – žmonių pasitenkinimas didėja. Atsižvelgiant į tai siūloma plėsti būsto pasirinkimo galimybes užtikrinant, kad skirtingų pajamų asmenys turėtų galimybę pasirinkti tinkamą būstą.

Didesnė dalis gyventojų nesutinka su teiginiu, kad Lietuvoje užtikrinama tinkama, švari, sveika aplinkos kokybė. Nors teršalų emisijos į aplinkos orą, geriamo vandens prieinamumo ir ŽSRI indeksai parodė, kad situacija šalyje gerėja. Nepaisant to didelė dalis Lietuvos gyventojų nesijaučia patenkinti esama situacija. Siūloma skatinti aplinkosauginį visuomenės švietimą. Jis turėtų būti prioritetinga valstybės aplinkos apsaugos ir švietimo politikos kryptis. Viena svarbiausių aplinkosauginio visuomenės švietimo prielaidų yra – mokliškai pagrįsta, argumentuota, objektyvi bei lengvai prieinama informacija, tačiau nacionalinėse televizijos laidose aplinkosaugos tematika beveik neakcentuojama, mokslinių žurnalų kainos yra per didelės, tad žmogus susiduria su prieinamumo problema. Paradoksalu, jog internetiniuose portaluose patalpinta informacija naudinga tiems, kas jos ieško, o kas neieško, nes nežino ir toliau nežino.

Puikus pasiekimas kasmetinė akcija „Darom“, rekomenduojama skatinti panašaus pobūdžio aplinkosauginių akcijų kūrimąsi. Siūloma įtraukti aplinkosaugos etikos bei švietimo tematiką į mokyklos pasaulio pažinimo, etikos, tikybos ar panašaus pobūdžio pamokų kursus.

Taip pat svarbu skatinti ekologinį žmonių sąmoningumą: įspėjamieji ženklai, agitacinės akcijos, didinamos baudos, informacijos transliavimas visuomenei. Siūloma supažindinti visuomenę su gamtos ir kultūros paveldo vertybėmis bei jų išsaugojimo svarba. Integruoti aplinkosaugos mokymą į platų spektrą kitų krypčių, pavyzdžiui, ūkio šakų. Orientuoti gamintojus, pramoninkus, paslaugų teikėjus bei vartotojus į tausojamąjį vartojimą. Ugdyti atsakingą piliečių požiūrį į aplinką. Sukurti sąlygas ugdyti vaikus ir jaunimą gamtoje, tokiu būdu sukuriant meilės gamtai vertybes ir tobulinti specialistų įgūdžius.

Lietuvos gyventojai nepitaria teiginiui, kad šalyje užtikrinimas jų, jų turto saugumas gaivalinių nelaminių atveju, nors remiantis ŽSRI duomenimis nuo 2005 iki 2014 m. 0 Lietuvos populiacijos nukentėjo, todėl siūloma ugdyti žmonių pasitikėjimą.

LITERATŪRA

1. AEI naudojimo Lietuvoje apžvalga. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: https://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/atsinaujantys_energijos_saltiniai/AEI_Lietuvoje.pdf
2. Agyeman, J., ir Kollmuss, A. (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 239-260.
3. Aiviks. (Žiūrėta: 2015 12 10). Prieiga per: <https://aplinka.lt/oro-tarsos-duomenys1>
4. Aleknavičius, P. (2008). Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga. Kaunas: Arvida.
5. Aplinkos apsaugos agentūra. (Žiūrėta: 2015. 12 30). Prieiga per: <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=d35cc4cf-ac1a-46dc-add3-a2c643b6855f>
6. Aplinkos Apsaugos Agentūra. (Žiūrėta: 2015, 12 10). Prieiga per: <http://gamta.lt/cms/index?rubricId=4054a4ea-4026-4e3e-b48f-e2d33616c0f7>
7. Aplinkos būklė. 2011. Tik faktai. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://gamta.lt/files/AAA_leidiny_Aplinkos_bukle_2011.pdf
8. Aplinkos būklė 2012. Tik faktai. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://gamta.lt/files/TIK%20FAKTAI%202012_galutinis.pdf
9. Atsinaujinantys energijos šaltiniai. (Žiūrėta: 2015 12 20). Prieiga per: http://www.lei.lt/_img/_up/File/atvir/erlic/index_files/Atsinaujinantys_energijos_saltiniai.pdf
10. Augustaitis, A. Miško ekosistemų sumedėjusių augmenijos ir kitų biologinių tyrimų rezultatai ir perspektyva. Miškų monitoringo laboratorija LŽŪU. (Žiūrėta: 2015 12 20). Prieiga per: http://gamta.lt/files/Ekosistemu_monitoringas_rezultatai_svarba_ir_perspektyvos_Augustaitis_KMS_2010.ppt.pdf
11. Avižonis, K. (1978). Rinktiniai raštai II. ROMA: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija.
12. Baločkaitė, R., ir Rinkevičius, L. (2008). Sovietinės modernybės virsmas: nuo Černobylio bei Ignalinos iki Žaliųjų judėjimo ir Sąjūdžio. *Aplinkosaugos sociologija*, 20-40.
13. Baltrėnas, P., Butkus, D., Oškinis, V., Vasarevičius, S., ir Zigmontienė, A. (2008). *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Technika.
14. Baltrėnas, P., Lygis, D., Mierauskas, P., Oškinis, V., ir Šimaitis, R. (1996). *Aplinkos apsauga*. Enciklopedija. Vilnius: Enciklopedija.
15. Becker, A. (2000). *Aplinkosauga - išsiskyrimas su iliuzijomis*. Nauja ekologinių permainų startegija. Kaunas: Technologija.
16. Bendrosios užimtumo atsakaitos projektas. Europos Komisija. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/jer2014_lt.pdf
17. Brazienė, R., ir Šalkauskaitė, U. (2012). Darbo rinkos reikalvimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos.*, 77-88.
18. Broga, M. Holistinio požiūrio į gamtą ugdymo kultūrinės ir filosofinės problemos. (Žiūrėta: 2015 11 30). Prieiga per: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1648-8776.N_4_37.PG_143-149/DS.002.0.01.ARTIC
19. Bubnienė, R. (2002). Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Aplinkos apsaugos politikos centras.
20. Čekanavičius, L. Gamtonaudos ekonomika. Paskaitų konspektas. (Žiūrėta: 2015 11 30). Prieiga per: http://www.ef.vu.lt/dokumentai/katedros/KMMK/GAMTONAUDOS_EKONOMIKA_paskaitu_konspektas_1_copy_copy.pdf

21. Dagiliūtė, R. (2012). Aplinkos politika. Teorija ir praktika. Kaunas: VDU.
22. Darom. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: <http://www.mesdarom.lt/apie-mus.html>
23. Dery, D. (2000). Agenda Setting and Problem Definition. Policy Studies, 37-47.
24. Ecological footprint. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/at_a_glance/
25. Ecological wealth of nations. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: http://www.footprintnetwork.org/ecological_footprint_nations/index.html
26. Elliot, J. A. (2006). An introduction to sustainable development. New York: Routledge.
27. EMAS. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: <http://gamta.lt/files/Aplinkos%20ministerijos%20ataskaita%20uz%202011%20m.pdf>
28. Environmental Performance Index 2010. (Žiūrėta: 2015 12 10). Prieiga per: <http://epi.yale.edu/>
29. Environmental Performance Index 2013. (Žiūrėta: 2015, 12 10). Prieiga per: http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informe_estudio/epi/en_def/adjuntos/EPI_2013.pdf
30. Environmental Performance Index Lithuania. (Žiūrėta: 2015 12 09). Prieiga per: <http://epi.yale.edu/epi/country-profile/lithuania>
31. Eurobarometras. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: http://www.europarl.lt/lt/europos_sajunga_ir_europos_parlamentas/eurobarometras.html
32. European Commission . Environment Action Programme to 2020. (Žiūrėta: 2015 12 05). Prieiga per: <http://ec.europa.eu/environment/action-programme/>
33. Europos Komisija. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_LT.pdf
34. Europos Komisija. Prekybos laukine flora ir fauna reguliavimas Europos Sąjungoje. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: : http://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/trade_regulations/KH7707262LTC.pdf
35. Europos Parlamentas. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės. (Žiūrėta: 2015 12 05). Prieiga per: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.1.html
36. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 66/2010. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: http://gamta.lt/files/R_2010-66_ES_ekologinis_zenklas.pdf
37. EUROSTAT. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: <http://eurostat.gidas.stat.gov.lt/>
38. Furman, E., ir Šerikova, A. (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai . Viešoji politika ir administravimas, 102-111.
39. Gamtos apsauga. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. (Žiūrėta: 2015 12 01). Prieiga per: <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1038>
40. Gimbutienė, M. (2002). Senovės lietuvių deivės ir dievai. Prieiga per: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LA00/Marija_Gimbutien%C4%97._Senov%C4%97s_lietuvi%C5%B3_deiv%C4%97s_ir_dievai.LA1201B.pdf
41. Gražulevičienė, R. (2004). Aplinkos politika. Kaunas: VDU.
42. Gražulevičienė, R. (2004). Aplinkos politika: mokomoji knyga universitetinėms studijoms. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
43. Human Development Report 2007/08. Fighting Climate Change. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/268/hdr_20072008_en_complete.pdf
44. Human Development Reports. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <http://hdr.undp.org/en>

45. Investologija.lt. Makroekonominių rodiklių įtaka investicijoms. (Žiūrėta: 2015 05 02). Prieiga per: <http://www.investologija.lt/LT/makroekonomika/369/3/makroekonominiu-rodikliu-itaka-investicijoms/makroekonominiai-rodikliai-bvp/>
46. Jankevičius, K., ir Stasinas, J. (2000). Lietuvos aplinkosaugos raida. Vilnius: „Tėviškės gamtos“ redakcija.
47. Jankevičius, K., ir Stasinas, J. (2000). Lietuvos aplinkosaugos raida. Vilnius: „Tėviškės gamtos“ redakcija.
48. Jonaitienė, R. (2008). Genetiškai modifikuotų maisto produktų ženklinimo tvarkos analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 5 (21)., 74-80.
49. Joniščio rajono savivaldybė. Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtra Žagarėje. (Žiūrėta: 2015 12 20). Prieiga per: <http://www.joniskis.lt/lit/Vandens-tiekimo-ir-nuoteku-tvarkymo-infrastrukturos-pletra-Zagareje>
50. Jovarauskienė, D. (2014). Asmens sveikatos priežiūros lėšų surinkimo sistemos modelis : daktaro disertacija : socialiniai mokslai, ekonomika (04S) / Donata Jovarauskienė ; Kauno technologijos universitetas. Daktaro disertacija. . Kaunas: Technologija.
51. Juknys, R. (2005). Aplinkotyra. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas.
52. Juknys, R. (2005). Aplinkotyra. Bendrasis vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas .
53. Juraitė, K., ir Jasnauskaitė, B. (2011). Visuomenės informavimas ir nuomonės formavimas apie valdžios institucijų veiklą. Filosofija. Sociologija., 77-85.
54. Juraitė, K., ir Telešienė, A. (2009). Ekologinės rizikos diskursas žiniasklaidoje: tyrimo teorinės bei metodologinės prielaidos. Filosofija. Sociologija., 227-236.
55. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2012). Viešosios šeimos politikos kūrimo ir įgyvendinimo problemos Lietuvoje. Prieiga per: <http://teise.org/data/Viesoji-seimos-politika---studija.pdf>
56. Klein, U., ir Muller, H. Humans and Environment: Cause and Effect Analysis Supported by Spatial Data Infrastructures. (Žiūrėta: 2015 11 30). Prieiga per: https://www.fig.net/resources/proceedings/fig_proceedings/fig2012/papers/ts01d/TS01D_klein_mueller_5585.pdf
57. Lamb, B. The Agenda Setting Function Theory. Lessonbucket. (Žiūrėta: 2015 12 01). Prieiga per: <http://lessonbucket.com/media-in-minutes/the-agenda-setting-function-theory/>
58. Lazutka, R. Socialinė politika. (Žiūrėta: 2015 12 01). Prieiga per: http://www.fsf.vu.lt/dokumentai/naujienos/2013/2013_3_Socialine_politika_FSF.pdf
59. LIDA. ISSP. (Žiūrėta: 2015 12 03). Prieiga per: <http://www.lidata.eu/index.php?file=files/tyrimai/ISSP.html>
60. LIDA. Socialinė politika IV, 2013 m. spalio - lapkritis, 2 leidimas. (Žiūrėta: 2015 12 03). Prieiga per: http://www.lidata.eu/index_search_results_data.php?pid=LIDA:quant.LIDA_SPS_0272
61. Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2013 m. Lapkritis. Vilnius: Ūkio ministerija. Verslas. Inovacijos. Ateitis. Analizės skyrius.
62. Lietuvos Gamtinė Aplinka 2013. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <http://gamta.lt/files/Lietuvos%20gamtin%C4%97%20aplinka%202013.pdf>
63. Lietuvos Geologijos Tarnyba. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <https://www.lgt.lt/epaslaugos/index.xhtml#>
64. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Aplinkos ministerijos tarptautiniai susitarimai aplinkos apsaugos srityje. Prieiga per: <http://www.am.lt/VI/index.php#a/2423>

65. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Ministerijos istorija. (Žiūrėta: 2015 12 08). Prieiga per: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=131
66. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Aktualijos. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=14007
67. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymai. Dėl valstybinės miškų sanitarinės apsaugos programos patvirtinimo. (Žiūrėta: 2015 01 05). Prieiga per: http://www.gmu.lt/lr_aplinkos_ministro_isakymai/nid.2276/
68. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Žiūrėta: 2015 12 01). Prieiga per: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. rugpjūčio 14 d. nutarimo nr. 329 „Dėl miškams padarytos žalos atlyginimo“ 3.4 punkto 3 pastraipos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (Žiūrėta: 2015 12 16). Prieiga per: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CD158B467159>
70. Lietuvos Respublikos Seimas. Aplinkos apsaugos komitetas. (Žiūrėta: 2015 12 01). Prieiga per: http://www3.lrs.lt/docs3/kad6/w6_istorija.show6-p_r=6136&p_k=1.html
71. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Narystė tarptautinėse organizacijose (pagal įstojimo datą). (Žiūrėta: 2015 01 04). Prieiga per: <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-ir-tarptautines-organizacijos/lietuvas-naryste-tarptautinese-organizacijose-ir-renkamuose-ju-organuose>
72. Lietuvos Statistikos Departamentas. (Žiūrėta: 2015 12 10). Prieiga per: <http://osp.stat.gov.lt/>
73. Lietuvos Žaliųjų Judėjimas. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <http://www.zalieji.lt/lt/veikla>
74. LR Aplinkos ministerija. Aktualijos. Pasipildė statybų įteisinimo būdai. (Žiūrėta: 2015 12 20). Prieiga per: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=10310
75. LR Aplinkos Ministerija. Departamentai. (Žiūrėta: 2015 12 12). Prieiga per: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=339
76. LR Aplinkos Ministerija. Nuostatai. (Žiūrėta: 2015 12 12). Prieiga per: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=7589
77. LR Aplinkos Ministerija. Miškų apsauga. (Žiūrėta: 2015 12 20). prieiga per: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=12657
78. LR Energetikos Ministerija. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <https://www.enmin.lt/lt/news/detail.php?ID=3788>
79. LR Ūkio Ministerija. Lietuvos ekonomikos apžvalga. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Apzvalgos/2013%20m.%20VASARIS%20-%20m%C4%97nesin%C4%97%20ap%C5%BEvalga.pdf>
80. Mačiulytė, N., ir Jankauskas, R. (2005). Lėtinių kvėpavimo sistemos ligų paplitimas po 1989 metų. Visuomenės sveikata. Prieiga per: [http://www.hi.lt/uploads/pdf/projektai/Ivykdyti%20projektai/52.Avarijos%20Jonavos%20gamybiniame%20susivienijime%20Azotas%20pasekmium%20darbuotoju%20sveikatai%20ivertinimas%20\(2002-2004\).pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/projektai/Ivykdyti%20projektai/52.Avarijos%20Jonavos%20gamybiniame%20susivienijime%20Azotas%20pasekmium%20darbuotoju%20sveikatai%20ivertinimas%20(2002-2004).pdf)
81. Mališauskas, A. (2000). Medžioklė Lietuvoje 1918 - 1940 m. Vilnius: Asveja.
82. Matulionytė, E. Genetiškai modifikuoto maisto produktų teikimo į rinką reglamentavimo ypatumai pagal Europos Bendrijos teisę. Daktaro disertacija, Vilniaus Universiteta. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090526_110954-42229/DS.005.0.01.ETD
83. McNab, C. (2008). Pasaulio katastrofos. Didžiausių nelaimių kronika. Vilnius: Aktėja.

84. Milevičienė, D. III. Socialinė politika. Socialinės politikos formavimo ribos. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: https://www.mruni.eu/upload/iblock/317/9_mileviciene.pdf
85. Moskvina, J. (2008). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas. Probleminiai klausimai. FILOSOFIJA. SOCIOLOGIJA., 1-9.
86. (2011). Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė.
87. Nadzeikienė, J. (2012). Aplinkos apsaugos inžinerija. Mokomoji knyga. Akademija: Aleksandro Stulginskio Universitetas.
88. Naruševičius, V. (2008). Lietuvos aplinkos politikos įgyvendinimo sistema. In Aplinkos politika ir valdymas (pp. 33-50). Vilnius: MRU.
89. NATURA 2000. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: <http://www.natura2000info.lt/>
90. Nevyriausybių organizacijų paramos ir informacijos centras. (Žiūrėta: 2015 12 08). Prieiga per: <http://www.3sektorius.lt/>
91. Olenin, S., ir Daunys, D. (2004). Coastal typology based on benthic biotope and community data: The Lithuanian case study. G. Schernewski ir M. Wielgat (eds.): Baltic Sea Typology Coastline Reports 4 (2004), ISSN 0928-2734 65 - 83. Prieiga per: http://spicosa-inline.databases.eucc-d.de/files/documents/00000312_no6_olenin.pdf
92. Oro ir akustinė tarša. (Žiūrėta: 2015 12 07). Prieiga per: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.4.5.pdf
93. Paškevičiūtė, J., ir Šileika, A. (2013). Lietuvos tapsmo gerovės valstybe prieštaros. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 8-19.
94. Pyragas, K., Sadauskas, K., ir Ramonas, A. (2006). Aktualioji ekologija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
95. Ragulskytė-Markovienė, R. (2011). Europos Sąjungos aplinkos teisė: raida ir perspektyvos. Teisė, 93-103.
96. Ragulskytė-Morkuvienė, R. (2005). Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas.
97. Renovacija 2009 - 2013. (Žiūrėta: 2015 12 13). Prieiga per: <http://www.am.lt/VI/files/0.286812001387284850.jpg>
98. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. (Žiūrėta: 2015 12 08). Prieiga per: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
99. R., Jančevskaitė, R. ir Telešienė, A. (2013). Klimato kaitos diskursas Lietuvos spausdintinėje ir internetinėje žiniasklaidoje. Filosofija. Sociologija., 92-99.
100. Roberts, J. (2004). Environmental Policy. New York : Routledge.
101. Smith, K. (2013). Environment hazards. Assessing risk and reducing disaster. London and New York: Routledge.
102. SMP. Valstybių socialinė ir ekonominė galia. (Žiūrėta: 2015 12 30). Prieiga per: https://smp2014ge.ugdome.lt/mo/9kl_visuomenine_geografija/GE_DE_10/teorine_medziaga_2.html
103. Snell, C., ir Haq, G. (2014). The short giude to environmental policy. Bristol: Policy Press.
104. Štreimikienė, D., & Mikalauskienė, A. (2009). Integruotų rodiklių taikymas Nacionalinės energetikos strategijos monitoringui. energetika, 158-166.
105. Telešienė, A. (2011). Projekto „Socialinių problemų stebėseną (SPS): Tarptautinės socialinio tyrimo programos įgyvendinimas“ pristatymas. Aplinka: tyrimo rezultatų analizė. Kaunas. Prieiga per: <http://www.lidata.eu/files/tyrimai/pdf/Aplinka.pdf>.

106. Telešienė, A. LiDA. Socialinė politika, I, 2010 m. lapkritis - 2011 m. vasaris, 3 leidimas. (Žiūrėta: 2015 12 17). Prieiga per: http://www.lidata.eu/index_search_results_data.php?pid=LiDA%3Aquant.LiDA_SPS_0237
107. The World Bank. (Žiūrėta: 2015 12 11). Prieiga per: <http://www.worldbank.org/>
108. UNEP. (n.d.). Prieiga per: http://www.unep.org/pdf/PressReleases/SHANGHAI_REPORT_FullReport.pdf
109. Urbanavičius, J. (2013). Aplinkosauginio skalūnų dujų gavybos teisinio reglamentavimo Europos Sąjungoje problematika. Teisė, 181-193.
110. Vaicekauskienė, V. (2009). Sistemų teorijos integravimas į socialinio darbo veiklą. Logos, 181-188.
111. Vaidelytė, E. (2007). Socialinė politika ir filantropija Lietuvoje: teorinės interpretacijos ir empirinės išvagos. Viešoji politika ir administravimas, 96-101.
112. Vaišnoras, A. (2008). Europos Sąjungos aplinkos politika. In Aplinkos politika ir valdymas (pp. 11-33). Vilnius: MRU.
113. Vaitkus, R. Nepriklausoma energetika-stipri ekonomika. (Žiūrėta: 2015 12 07). Prieiga per: http://www.lsta.lt/files/seminarai/111109_Valstybes%20konf/4VAE.pdf
114. Valaitienė, J., ir Anzelytė, S. Regioninė komunalinių atliekų deginimo gamykla. (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: <http://vrd.am.lt/VI/files/File/deginimas/RKADG%20PVS%20ataskaita.pdf>
115. Valstybinė miškų tarnyba. Miško sanitarinės apsaugos priemonės. (Žiūrėta: 2015 12 20). Prieiga per: <http://www.amvmt.lt/index.php/misko-sanitarines-apsaugos-priemones/chemines>
116. 2010 m. Valstybės biudžeto projekto asignavimas pagal sritis su ES paramos lėšomis ir be jų (tūkst. litų). (Žiūrėta: 2015 12 06). Prieiga per: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%20C5%20Eetas/Patvirtintas_biudzetas/fm_biudzeto_asignavimai_sritys_2009-2010gal.pdf
117. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Valstybės biudžetinė įstaiga. (Žiūrėta: 2015 05 01). Prieiga per: http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=446
118. Vėbra, E. (2008). Aplinkos apsauga ir darnaus vystymosi politika. Aplinkos politika ir valdymas (pp. 5-11). Vilnius: MRU.
119. Veidelytė, E. (2007). Socialinė politika ir filantropija Lietuvoje: teorinės interpretacijos ir empirinės išvagos. Viešoji politika ir administravimas, 96-101.
120. Venckus, Z. (2008). Aplinkos apsaugos politika ir teisė. Vilnius: Technika.
121. Venckus, Z. (2012). Aplinkos politika. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
122. Viešosios politikos problemų analizė. (Žiūrėta: 2015 11 30). Prieiga per: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CJMN8BVM38UJ:dgudel.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/05/viesosios-politikos-problemu-analize.ppt+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

PRIEDAS 1

Arturas 2015-12-11 12:05 IP: 86.38.157.180

Renovacija tai XXI a. kolektivizacija, naudinga tik valdžiai, jų pakalikams tai yra jų draugų firmelėms ir bankams.

 10 3 Siūlau šalinti

 [Atsakyti](#)

Šaltinis: Delfi.lt

Taip ir turi būti 2016-01-04 05:23 IP: 84.32.73.57

Kai renovacijai ir šiluminiam ūkiui vadovauja partiniai komisarai be tų specialybių ir degina DURNIŲ LAIVO dujas

 3 0 Siūlau šalinti

 [Atsakyti](#)

Šaltinis: Delfi.lt

Diedas iš Vilniaus 2016-01-03 18:17 IP: 212.52.54.225

Visada sakiau ir sakysiu, kad namų renovacija Lietuvoje - tai įteisinti plėšikavimas ir vien tik apgavystės (firmų ir firmelių "pasišildymas")...

 24 0 Siūlau šalinti

 [Atsakyti](#)

Šaltinis: Delfi.lt